

Ο ΕΦΗΜΕΡΙΟΣ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΤΟΥ ΕΠΙΣΗΜΟΥ ΔΕΛΤΙΟΥ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ»

ΕΤΟΣ ΛΔ'

ΙΩΑΝ. ΓΕΝΝΑΔΙΟΥ 14 - 115 21 ΑΘΗΝΑΙ — ΤΗΛ. 72.18.308

15 ΙΟΥΛΙΟΥ 1986

ΑΡΙΘ. 13

ΝΕΑ ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΣΤΟΥΣ ΛΙΜΟΚΤΟΝΟΥΝΤΕΣ

Νέα προσφορά της Ἐκκλησίας πρὸς τοὺς λαοὺς, πὸν πεινοῦν, μέσῳ τοῦ Π.Σ.Ε. καὶ τῆς Γιούνισεφ ἔγινε ἀπὸ τὸν Μαξ. Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ. Σεραφεῖμ. Πρόκειται γιὰ δωρεὰ 30.500.000 δραχ., προῖον ἐράνου τῆς Ἱερᾶς Ἀρχιεπισκοπῆς καὶ τῶν Ἱερῶν Μητροπόλεων. Στὴ φωτογραφία σιγμῖοντο ἀπὸ τὴν ἐπίδοσι ἐπιταγῆς σὸν ἐκπρόσωπο τοῦ Π.Σ.Ε. κ. Χέλμου Ρόουλε.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Νέα προσφορά τῆς Ἐκκλησίας στοὺς λιμοκτονοῦντες. — Εὐαγγέλου Δ. Θεοδώρου, Ἡρώϊς τῆς γυναικείας διακονίας. — Μητροπ. Πατρῶν Νικοδημοῦ, Θεομητορικὸν Ἑορτολόγιον. — Ἰωάννου Φουντούλη, Ἀπαντήσεις σὲ λειτουργικές, κανονικές καὶ ἄλλες ἀπορίες. — Μητροπ. Γόρτυνος Θεοφίλου, Ἑορτὴ τῶν ἀποφοίτων τῆς Ἐκκλησ. Σχολῆς Κορίνθου. — Δημοσθ. Σαθράμη, Πνευματικὸς σεισμός. — Γρηγ. Θ. Στάθη, Ὁ μάλιστα Ἰω-

άννης Παπαδόπουλος ὁ Κουκουζέλης. — Ἀλεξ. Μ. Σταυροπούλου, Πρεσβυτέρους τοῦ καιροῦ μας. — π. Ἀντ. Ἀλεβιζοπούλου, Τὸ ἔργο τῶν κληρικῶν στὴν Ἐκκλησία. — Ἰω. Χρ. Κωνσταντινίδη, Ὀδοιπορικὸν προσκνήματος τῶν τελειοφοίτων τῆς Ριζαρείου Σχολῆς εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος. — Ἀρχιμ. Δαμ. Κατράκουλη, Ἡ πνευματικότητα τοῦ ἱερωμένου. — Βασ. Μουστάκη, Ἡ στενὴ πύλη. — Δημ. Φερούση, Τὸ βιβλίον. — Ἐπίκιρα.

❖ Σ' αὐτὸ τὸ τεῦχος ἀπαντήσεις στὴν ἔρευνα : Πρεσβυτέρους τοῦ καιροῦ μας ❖

ΗΡΩΪΣ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ

Τοῦ κ. ΕΥΑΓΓΕΛΟΥ Δ. ΘΕΟΔΩΡΟΥ
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Ἀνάμεσα στις ἐπιφανεῖς διακόνισσες τῶν βυζαντινῶν χρόνων ἐξέχουσα θέσι κατέχει ἡ ἁγία Ὀλυμπιάς ἢ διάκονος, τῆς ὁποίας τῆ μνήμη θά ἐορτάσῃ ἡ Ἐκκλησία μας προσεχῶς (25ῆ Ἰουλίου). Ἡ δρᾶσις τῆς συνδέθηκε στενά με τὸν ἀρχιεπίσκοπο Κωνσταντινουπόλεως Νεκτάριο καὶ με τὸν διάδοχό του στὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο ἅγιο Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο.

Ἡ Ὀλυμπιάς σὲ πολὺ νεαρῆ ἡλικία, μετὰ τὸν θάνατο τοῦ συζύγου τῆς Νεβριδίου, ποῦ ἦταν ἐπαρχος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀρνήθηκε ἐπίμονα νὰ συνάψῃ δεύτερο γάμο, τὸν ὁποῖο ἤθελε νὰ τῆς ἐπιβάλῃ ὁ αὐτοκράτωρ Θεοδόσιος, κι ἀφιέρωσε τὸν ἑαυτὴ τῆς στὴν Ἐκκλησία.

Χειροτονήθηκε διακόνισσα ἀπ' τὸν Νεκτάριο. Ὅπως λέγει ὁ ἱστορικὸς Σωζόμενος, «ταύτην γὰρ ἐκ γένους ἐπισημοτάτην οὔσαν, καίπερ νέαν χήραν γενομένην, εἰς ἄγαν δὲ φιλοσοφοῦσαν κατὰ τὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμόν, διάκονον ἐχειροτόνησε Νεκτάριος» (Migne Ἐ.Π. 62, 1537). Ἡ Ὀλυμπιάς ὡς διακόνισσα ἀνέπτυξε ἐξαιρετικὴ δρᾶσι κι ἦταν σύμβουλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου Νεκταρίου, ὑποδεικνύοντας συχνά σ' αὐτὸν τὴ λύσι διαφόρων ἐκκλησιαστικῶν ζητημάτων. Ὁ Παλλάδιος γράφει χαρακτηριστικά: «Οἶδα ταύτην τὸν μακάριον Νεκτάριον πλέον τετραπευκέναι ὡς καὶ ἐν τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς αὐτῆ πείθεσθαι» (Migne Ἐ.Π. 47,61).

Ἡ Ὀλυμπιάς ἔγινε πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη πνευματικὴ θυγάτηρ Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Ὅταν ὁ πνευματικὸς πατέρας τῆς ὀδηγήθηκε στὴν ἐξορία, ἡ Ὀλυμπιάς, ἀδιαφορόντας γιὰ τοὺς διωγμοὺς, στοὺς ὁποίους τὴν υπέβαλαν οἱ ἐχθροὶ τοῦ Χρυσοστόμου, ἔμεινε πιστὴ καὶ ἀφωσιωμένη σ' αὐτόν, ἀρνούμενη νὰ ἐπικοινωνήσῃ ἐκκλησιαστικῶς με τὸν διάδοχό του. Πιθανῶς ἐξόριστῃ πέθανε στὴ Νικομήδεια λίγο μετὰ τὸν θάνατο τοῦ Χρυσοστόμου. Ἡ μνήμη τῆς ὡς ἁγίας ἐορτάζεται στὴν Ὁρθόδοξῃ Ἀνατολικῇ Ἐκκλησίᾳ τὴν 25ῆ Ἰουλίου, ἐνῶ στὴ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ ἐορτάζεται τὴν 17ῆ Δεκεμβρίου.

Τὰ κυριώτερα σημεῖα τῆς καταπληκτικῆς δρᾶσεως τῆς ἁγίας Ὀλυμπιάδος εἶναι τὰ ἑξῆς:

α) Ἡ ἁγία διακρίθηκε στὸ κατηχητικὸ καὶ διδασκατικὸ ἔργο. Ὡδήγησε στὸν Χριστὸ πολλὰς γυναῖκες, ποῦ ζοῦσαν στὴν εἰδωλολατρεία, τὶς κατήχησε καὶ τὶς προπαρεσκεύασε γιὰ τὸ ἅγιο βάπτισμα.

β) Ἡ Ὀλυμπιάς ἦταν συνεργάτις τοῦ ἱ. κλήρου σὲ ζητήματα, ποῦ ἀφοροῦσαν τὶς χριστιανὲς γυναῖκες

καὶ ἰδίως τὶς τάξεις τῶν παρθένων. Ἐπὶ πλέον ἦταν ἡγουμένη τοῦ γυναικείου μοναστηρίου, ποῦ ἔδρουσε κοντὰ στὸν ἱ. ναὸ τῆς ἁγίας Σοφίας, μέσα σὸ ὁποῖο ὑπῆρχαν κι ἄλλες συγγενεῖς τῆς διακόνισσας, τὶς ὁποῖες χειροτόνησε ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος. «Καὶ χειροτονεῖ (ὁ Χρυσόστομος) διακόνους τῆς ἁγίας ἐκκλησίας (τῆς ἁγ. Σοφίας) καὶ τὰς τρεῖς αὐτῆς (δηλ. τῆς Ὀλυμπιάδας) συγγενίδας Ἐλισσαυθίαν, Μαρτυρίαν καὶ Παλλαδίαν, ἐπὶ τὸ τὰς τέσσαρας διακονίας εἰς τὸ διηνεκὲς ἔχειν τὸ συστάν ὑπ' αὐτῆς (δηλ. τῆς Ὀλυμπιάδος) εὐαγὲς μοναστήριον» (Βίος ἡτοῖ πολιτεία καὶ πράξεις τῆς ὁσίας, μακαρίας καὶ δικαίας Ὀλυμπιάδος, διακόνου γενομένης τῆς ἁγιωτάτης μεγάλῃς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως, Analecta Bollandiana, τόμ. 15, Bruxelles 1896, σελ. 415).

γ) Ἡ ἁγία Ὀλυμπιάς καὶ οἱ ἄλλες διακόνισσες τοῦ μοναστηρίου τῆς ἢ τοῦ ἱ. ναοῦ τῆς ἁγίας Σοφίας ἔπαιρναν ἐνεργὸ μέρος σὸ βάπτισμα τῶν γυναικῶν, ποῦ γινόταν σὸ βαπτιστήριον τῆς ἁγίας Σοφίας. Φαίνεται, ὅτι τὸ βαπτιστήριον αὐτὸ ἦταν τόπος συγκεντρώσεως τῶν διακονισσῶν καὶ συσκέψεως αὐτῶν με τὸν ἀρχιεπίσκοπο, ὡς συνάγεται ἐκ τῆς μαρτυρίας τοῦ Παλλαδίου, κατὰ τὴν ὁποία ὁ Χρυσόστομος «εἰσελθὼν ἐν τῷ βαπτιστηρίῳ καλεῖ τὴν Ὀλυμπιάδα, ἀναπάλλακτον οὔσαν τῆς Ἐκκλησίας σὺν Πενταδίᾳ καὶ Πρόκλῃ ταῖς διακόνους» (Migne Ἐ.Π. 47, 35). Γιὰ νὰ γίνεταί τὸ βάπτισμα τῶν γυναικῶν με εὐπρόσπεια, ἡ Ὀλυμπιάς καὶ οἱ ἄλλες διακόνισσες, βοηθοῦσαν στὴν ἐνδύσι καὶ ἐκδύσι τους καὶ ἔχριαν με τὸ ἐπορμιστὸ ἔλαιον καὶ με τὸ ἅγιο μῦρον τὰ διάφορα μέρη τοῦ σώματος τῶν βαπτιζομένων γυναικῶν, ἐνῶ ὁ ἱερεὺς ἢ ὁ ἐπίσκοπος ἔχριε μόνο τὸ μέτωπον αὐτῶν. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἤδη οἱ Ἀποστολικὲς Διαταγὰς ἔδιναν τὴν παραγγελίαν: «Ἐν τῷ φωτίζεσθαι γυναῖκας, ὁ διάκονος χρίσει μὲν μόνον τὸ μέτωπον αὐτῶν τῷ ἁγίῳ ἐλαίῳ καὶ μετ' αὐτὸν ἡ διάκονος ἀλείψει αὐτάς· οὐ γὰρ ἀνάγκη τὰς γυναῖκας ὑπ' ἀνδρὸς κατοπτεῦεσθαι» (Migne Ἐ.Π. 1, 796-797).

δ) Ἡ Ὀλυμπιάς καὶ οἱ ὑπ' αὐτὴν γυναῖκες μετέφεραν τὴ Θεῖαν Κοινωνίαν στις ἀσθενεῖς γυναῖκες καὶ φρόντιζαν γιὰ τὸ σαβάνωμα, τὴ διακόσμησι, τὴν κηδεῖαν καὶ τὸν ἐνταφιασμὸ τῶν νεκρῶν Χριστιανῶν γυναικῶν.

ε) Τέλος ἡ ἁγία Ὀλυμπιάς διακρίθηκε ἰδιαίτερα στὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ τοῦ ἐλέους, ὅπως θά ἰδοῦμε σὸ ἐπόμενο τεῦχος τοῦ «Ἐφημερίου».

ΘΕΟΜΗΤΟΡΙΚΟΝ ΕΟΡΤΟΛΟΓΙΟΝ

Β' ΑΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΓΕΝΝΗΣΙΝ ΚΑΙ ΤΗΝ ΑΝΑΣΤΑΣΙΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ ΕΟΡΤΑΙ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ

Του Σεβ. Μητροπολίτου Πατρῶν
κ. ΝΙΚΟΔΗΜΟΥ

3. ΕΠΑΗΡΩΣΕ ΠΑΣΑΝ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗΝ

«Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν
τάξι» Μελχισηεδέκ».

Μετὴν συμπλήρωσιν 40 ἡμερῶν, ἀπὸ τῆς Γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ εἰς τὴν Βηθλεέμ, τὸ θεῖον Βρέφος ὀδηγεῖται εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Παναγία μητέρα Του καὶ ὁ Ἰωσήφ ἐπήραν τὸ νήπιον — τὸν νηπιότατον Κύριον — καὶ ἦλθον εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων, διὰ νὰ ἐπιτελέσουν τὰ καθοριζόμενα ἀπὸ τὸν Μωσαϊκὸν νόμον, πρὸς «ἀγιασμόν», διὰ τὴν μητέρα καὶ ἀφιερωτικὴν θυσίαν πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὸ νεογέννητον.

Αὐτὸς ὁ Ὅποιος ἔδωκεν ἄλλοτε εἰς τὸ Σινᾶ τὸν Νόμον εἰς τὸν Μωϋσῆν, ἔρχεται τώρα νὰ ἐκπληρώσῃ ὁ ἴδιος τὰς διατάξεις τοῦ Νόμου καὶ νὰ πειθαρχήσῃ ταπεινῶς εἰς τὰ διατεταγμένα. Ὅπως ὁ ἴδιος ἔλεγεν ἀργότερα εἰς τὸν Πρόδρομον: «οὕτω πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην» (Ματθ. γ' 15).

Θὰ πρέπει δὲ νὰ ἐξηγήσωμεν ὅτι ἔχει ἄμυσον σχέσιν πρὸς ταῦτα ὁ ἀποστολικὸς λόγος ποῦ ἠκούσαμεν σήμερα: «Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξι» Μελχισηεδέκ».

1. Ὁ Μελχισηεδέκ ἦτο βασιλεὺς τῆς πόλεως Σαλήμ (δηλ. τῆς Ἱερουσαλήμ). ἦτο δὲ ἐπίσης καὶ «ἱερεὺς τοῦ Θεοῦ τοῦ ὑψίστου». Τὸ ὄνομά του Μελχισηεδέκ σημαίνει κατὰ κυριολεξίαν «βασιλεὺς δικαιοσύνης» (Μελχι = βασιλεὺς· σεδέκ = δικαιοσύνη).

Κατὰ τὴν «ὑπαπαντήν» Του εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Θεοῦ ὁ Κύριος, τοῦ Ὁποίου ζῶσαν προτύπωσιν ἀπετέλεσεν ὁ Μελχισηεδέκ εἰς τὴν Π. Διαθήκην, γίνεται τέλειον ὑπόδειγμα ἐκπληρώσεως «πάσης δικαιοσύνης», τ.ἔ. ἀπολύτου τηρήσεως τῶν θεῶν ἐντολῶν καὶ διατάξεων τοῦ Νόμου, ὅστις «διὰ Μωϋσέως ἐδόθη» εἰς τοὺς ἀνθρώπους (Ἰω. α' 17).

ὑποβάλλεται εἰς τὴν διαδικασίαν τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ, ὡς τέλειος ἄνθρωπος ὅμοιος μετ' ἡμᾶς «χωρὶς ἁμαρτίας». Εἶχε δεχθῆ ἤδη τὴν περιτομήν, κατὰ τὴν ἐγδόγην ἡμέραν ἀπὸ τῆς Γεννήσεώς Του. Δὲν παραλεί-

πει τώρα τὴν θυσίαν «ζεύγους τρυγόνων ἢ δύο νεοσσῶν περιστερῶν» (Λευϊτ. ιδ' 8). Καὶ θὰ ἔλθῃ ἀργότερα εἰς τὸν Ἰορδάνην, νὰ ζητήσῃ ἀπὸ τὸν Πρόδρομον νὰ Τὸν βαπτίσῃ. Καὶ εἰς τοὺς διαταγμοὺς τοῦ Βαπτιστοῦ νὰ βαπτίσῃ τὸν Ἀναμάρτητον καὶ νὰ «χειροθετήσῃ ὁ δούλος τὸν Δεσπότην», θὰ ἀπαντήσῃ ρητῶς: «ἄφες ἄρτι», προχῶρει δηλ. ἀνεπιφυλάκτως εἰς τὴν βάπτισιν: «οὕτω γὰρ πρέπον ἐστὶν ἡμῖν πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην».

Πόσα μᾶς διδάσκει αὐτὴ ἡ μέχρι κεραίας ἐκπλήρωσις ὑπὸ τοῦ Κυρίου τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ διατεταγμένων καὶ εἰς τὰς θείας Γραφὰς προβλεπομένων! Ὁλόκληρος ἡ ἐπὶ γῆς ζωὴ Του καὶ τὸ ἔργον Του ἐξελισσεται «κατὰ τὰς Γραφὰς». Γεννᾶται ὡς ἄνθρωπος, ὅπως ὁ Πατὴρ ἠυδόκησεν. «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν... πλήρης χάριτος καὶ ἀληθείας» (Ἰω. α' 14). Θὰ ἔλθῃ πρὸς τὸ ἐκούσιον Πάθος, καὶ ἐν μέσῳ τῶν κακώσεων καὶ τῶν πόνων Του θὰ σκέπτεται: «πῶς οὖν πληρωθῶσιν αἱ γραφαὶ ὅτι οὕτω δεῖ γενέσθαι;» (Ματθ. κς' 54). Κρεμιάμενος δὲ καὶ ἀποθνήσκων ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ καὶ «εἰδὼς ὅτι πάντα ἤδη τετέλεσται», δὲν θὰ παραλείψῃ «ἔγνα τελειώθη ἡ γραφή» νὰ εἴπῃ καὶ τὸν τελευταῖον λόγον: «ὁ ψῶ». Καὶ μετὰ τὴν τελείωσιν τῆς Γραφῆς «εἶπε τετέλεσται, καὶ κλίνας τὴν κεφαλὴν παρέδωκε τὸ πνεῦμα» (Ἰω. ιθ' 29,31).

Ἐν ὄψει καὶ ἐν γνώσει παρὰ Θεοῦ ὄλων αὐτῶν τῶν ἀναμενομένων γεγονότων, γίνεται ἀποκαλυπτικὸς ὁ δίκαιος Συμμεῶν πρὸς τὴν Παναγίαν, κατὰ τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου, μετ' ὃν προφητικὸν λόγον του πρὸς Αὐτήν, ὅτι θὰ διαπεράσῃ τὴν καρδίαν Τῆς ἢ «ρομφαία» τοῦ σταυρικοῦ Πάθους τοῦ Υἱοῦ Τῆς.

Εἰς ἡμᾶς δὲ ἡ Ὑπαπαντὴ τοῦ Χριστοῦ ἀποκαλύπτει ἀντίστοιχον μῆνυμα: «πληρῶσαι πάσαν δικαιοσύνην». Νὰ «πορευόμεθα ἐν πάσαις ταῖς ἐντολαῖς καὶ τοῖς δικαιώμασι Κυρίου ἀμειπτοι». Χωρὶς ἀβαριάς· χωρὶς ἐξαίρεσις καὶ ἀθετήσεως εἰς «πάντα τὰ διατεταγμένα» παρὰ Κυρίου, κατὰ μίμησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων Του (πρόβλ. Λουκ. α' 6).

2. Διὰ τὴν βασιλείαν τοῦ Χριστοῦ, ὡς βασιλέως

δικαιοσύνης, «κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ», εἶπεν ὁ ἱερὸς ψαλμῶδης καὶ ἐπανέλαβεν ὁ θεὸς λόγος τοῦ Ἀποστόλου· «ἡ γὰρ ἡσασ ἀνομιάν» (Ψαλμ. μδ' 8, Ἔβρ. α' 9). Διακηρύσσεται δηλ. ὡς βασική ἀρχὴ τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ ἡ «δικαιοσύνη». Καὶ ἄρα ἐπιβάλλεται νὰ τηροῦν «δικαιοσύνη» καὶ νὰ ἀποφεύγουν γενικῶς τὴν «ἀνομίαν» ὅσοι θέλουν νὰ ἀνήκουν εἰς τὸ βασίλειον τοῦ Χριστοῦ.

Ὅταν ἡ ἔγνοια τῆς δικαιοσύνης ἀντιτάσσεται εἰς τὴν ἀνομίαν, εἶναι σαφές τὸ εὐρύτερον νόημά της. Δὲν πρόκειται ἀπλῶς περὶ ἀποφυγῆς πάσης ἀδικίας. Αὐτὸ ἀσφαλῶς προϋποτίθεται. Ἀλλὰ δὲν θεωρεῖται ἀρκετὸν. Δὲν ἀρκεῖ δηλ. νὰ μὴ εἶναι κανεὶς ἀδικος εἰς τὰς πράξεις του καὶ τὰς ἐνεργείας του. Ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑψωθῆ εἰς ἀνώτερον ἠθικὸν ἐπίπεδον, ὥστε νὰ εἶναι κατὰ πάντα ἀμειπτος. Καὶ δὴ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ — καὶ τῶν ἀνθρώπων θεδαίως.

Μέτρον καὶ κριτήριον τοῦ ἀμειπτου καὶ ἀψόγου βίου εἶναι ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ. Ὁ χριστιανός, ἐπομένως, ὀφείλει νὰ ζῆ καὶ νὰ ἐνεργῆ πάντοτε κατὰ τοιοῦτον τρόπον, ὥστε ἐξεταζόμενος «κατὰ δικαιοσύνην τὴν ἐν νόμῳ» τοῦ Θεοῦ διαγραφόμενην, νὰ ἀποδεικνύεται συνεπὴς καὶ πιστὸς τηρητὴς τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ, «γενομένος ἀμειπτος» καθ' ὅλα (Φίλιπ. γ' 6), καὶ ὄχι παραβάτης τοῦ θείου νόμου εἰς τὰ ζητήματα τῆς ζωῆς του (ἀτομικά, οἰκογενειακά, ἐπαγγελματικά, κοινωνικά)· εἰς τὰ ἠθικὰ καὶ πνευματικά του ἐν γένει καθήκοντα· εἰς τὰς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὸν πλησίον σχέσεις του. Πόσοι ἄρα γε ἐξ ἡμῶν θὰ εὐρεθῶμεν, ὑπ' αὐτὴν τὴν ἔγνοιαν, πληροῦντες «πᾶσαν δικαιοσύνην»;...

3. Ὑπ' αὐτὴν ἐν τούτοις τὴν προϋπόθεσιν ὁ Χριστὸς ὡς «βασιλεὺς δικαιοσύνης» (καὶ ὑπέρτατος «Μελχισεδέκ») ἐπιφυλάσσει τὴν παρ' Αὐτοῦ δικαιοσύνην (δικαιώσιν) «ἵνα δικαιωθέντες τῇ ἐκείνου χάριτι κληρονόμοι γενώμεθα κατ' ἐλπίδα ζωῆς αἰωνίου» (Τίτ. γ' 7).

Ἡ ἰδική μας «δικαιοσύνη» (ἀρετὴ, ἀγιότης) εἶναι πάντοτε ἀτελής. Διὰ τοῦτο εἶναι ἀπαραίτητος ἡ ἐκ μέρους μας «ὑπαπαντή» (ὑποδοχὴ καὶ ἀποδοχὴ) τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ. Μόνον ἐὰν τὸν ἐνθρονίσωμεν εἰς τὴν καρδίαν μας καὶ εἰς τὴν ζωὴν μας ὡς «Κύριόν μας καὶ ὡς Θεόν μας», καὶ τοῦ προσφέρωμεν τὴν διάθεσιν καὶ τὸν ζῆλόν μας «πρὸς τὴν ἁμαρτίαν ἀνταγωνισόμενοι» καὶ ζῶντες ἐν μετανοίᾳ, θὰ μᾶς ἀξιῶσῃ «τῇ Ἐκείνου χάριτι» νὰ γίνωμεν μέτοχοι καὶ κληρονόμοι τῆς αἰωνίου βασιλείας Του.

4. ΔΕΡΕΥΣ ΕΙΣ ΤΟΝ ΑΙΩΝΑ.

«Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ».

Ὅταν ὁ ἀφιερωμένος εἰς τὸν Θεὸν «πρεσβύτερος Συμεὼν» ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς τὸν Ναὸν, διὰ νὰ ὑποδεχθῆ ὡς δρέφος 40ήμερον καὶ νὰ

βαστάσῃ εἰς τὰς γεροντικὰς τοῦ ἀγκάλας τὸν Σωτῆρα Χριστόν, διὰ μὲν τὸν ἑαυτόν του εἶπε τότε τὸ «νῦν ἀπολύεις...», διότι ἐξεπληρώθη ἡ θεόσταλτη προσδοκία του καὶ ἠξιώθη, προτοῦ ἀποθάνῃ, νὰ ἰδῆ τὸν Χριστόν Κυρίου. Διὰ δὲ τὸ θεῖον Βρέφος ἀπεκάλυψεν ὅτι Αὐτὸς εἶναι «τὸ σωτήριον» τοῦ Θεοῦ — ὁ Σωτὴρ δι' ὅλοκληρον τὴν ἀνθρωπότητα καὶ διὰ τὸν Ἰσραὴλ τοῦ Θεοῦ.

Ἐνῶ ὅμως ὁ Χριστὸς εἰσάγεται εἰς τὸν Ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων ὑπὸ τὴν ταπεινὴν αὐτὴν μορφήν, ὡς δρέφος, διὰ νὰ ἐκπληρώσῃ τὰς θρησκευτικὰς διατυπώσεις τοῦ Νόμου τῆς Π. Διαθήκης, ἔχει ἤδη ἀρχίσει ὁ καιρὸς τῆς Κ. Διαθήκης. Καὶ ὁ θεὸς Ἀπόστολος, εἰς τὴν πρὸς Ἑβραίους ἐπιστολήν, ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Χριστὸς — ὡς δρέφος μὲν παρουσιάζεται κατὰ τὴν Ὑπαπαντὴν εἰς τὸν ἐπίγειον Ναὸν τοῦ Θεοῦ, «διὰ δὲ τοῦ ἰδίου αἵματος εἰσήλθεν ἐφ' ἀπαξ εἰς τὰ Ἁγία αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος» (Ἔβρ. θ' 12,24). Αὐτὸς δηλ., διὰ τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς Ἀναστάσεως Του, ἔχει ἀκολούθως καὶ ἄλλην ἐνδοξον «ὑπαπαντὴν» εἰς τὰ ἐν οὐρανοῖς Ἁγία τῶν Ἁγίων, ὅπου «εἰσήλθε» καὶ μᾶς ἐξησφάλισε μὲ τὸ αἷμα τῆς θυσίας Του «αἰωνίαν λύτρωσιν» καὶ σωτηρίαν.

Ἦκούσαμεν σήμερον τὴν συνάφειαν τῶν λόγων τοῦ θείου Ἀποστόλου· «εἰ μὲν οὖν τελείωσις διὰ τῆς Λευιτικῆς ἱερωσύνης ἦν... τίς ἔτι χρεῖα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ ἕτερον ἀνίστασθαι ἀρχιερέα;» (ζ' 11). Ἄν δηλ. ἦτο ἐπαρκὴς ἡ ἱερωσύνη τῆς Π. Διαθήκης νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν σωτηρίαν τοῦ κόσμου, δὲν θὰ ὑπῆρχε ἀνάγκη νὰ ἔλθῃ ὁ Χριστὸς καὶ νὰ εἰσαγάγῃ ἐξ ὑπαρχῆς νέαν ἱερωσύνην, ὡς τέλειος ἀρχιερεὺς, διὰ νὰ μᾶς δώσῃ τὴν σωτηρίαν. Ἀποκαλεῖ δὲ τὸν Χριστόν ὁ Ἀπόστολος «ἱερέα εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ» (ζ' 17. Πρβλ. Ψαλμ. ρθ' 4). Ὁ Μελχισεδέκ εἶναι πρόσωπον αἰφνιδίως εἰσαγόμενον, ὡς ἱερεὺς καὶ βασιλεὺς, εἰς τὴν θρησκευτικὴν καὶ πολιτικὴν ἱστορίαν τοῦ Ἰσραὴλ, χωρὶς νὰ μαρτυρῆται δι' αὐτὸν ἀρχὴ καὶ τέλος τῆς ζωῆς του. Διὰ τοῦτο θεωρεῖται τύπος καὶ σύμβολον τοῦ αἰωνίου ἀρχιερέως καὶ Σωτῆρος Χριστοῦ. Καὶ ἀντιστοίχως ὁ Χριστὸς ὀνομάζεται «ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα — κατὰ τὴν τάξιν (τὴν ὁμοιότητα) Μελχισεδέκ» (ζ' 15).

Τονίζεται πάντως ἡ οὐσιώδης διαφορὰ μεταξύ τῆς «Λευιτικῆς ἱερωσύνης» (τῆς Π. Δ.) καὶ τῆς νέας ἱερωσύνης (τῆς Κ. Δ.) ποὺ πηγάζει ἐκ τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ Σταυροῦ Του.

Κάποιαν σχετικὴν ἠθικὴν τόνωσιν καὶ πνευματικὴν χειραγωγίαν παρεῖχε καὶ ἡ παλαιὰ ἱερωσύνη. Ἀλλὰ δὲν ὠδηγοῦσεν εἰς τὴν αἰώνιον ζωὴν καὶ σωτηρίαν.

Θυσίαι ζεύγους τρυγόνων ἢ δύο νεοσσῶν περιστερῶν — ποὺ ἐγίνοντο διὰ τὰ προσαγόμενα εἰς τὸν Ναὸν 40ήμερα δρέφῃ — καθὼς καὶ «τὸ αἷμα ταύρων καὶ τράγων», εἰς τὰς γνωστὰς ζωσθυσίας, μικρὰν δόξθειαν προσέφερον εἰς τοὺς θεοσεβεῖς Ἰσραηλίτας. Ἀπλῶς «πρὸς τὴν τῆς σαρκὸς καθαρότη-

τα» (Έβρ. θ' 13). [«Οὐ ψυχικῶς, ἀλλὰ πρὸς καθαρισμόν τῆς σαρκός». «Ὅσον καθαρὰν τὴν σάρκα καὶ ταύτην μόνην ἀπαλλάξαι τοῦ προστριβέντος αὐτῇ μολύσματος», ἐξηγοῦν οἱ ἱεροὶ ἐρμηνευταὶ (Οἰκουμένιος - Ζιγαβηνός)]. Στοιχειώδης ἐπομένως ἦτο ἡ θρησκευτικὴ αὕτη δοθήθεια.

Ὅμως ὁ ἀληθὴς «ἰερεὺς», ὁ μέγας ἡμῶν «ἀρχιερεὺς» ὁ Χριστός, εἶναι ἡ ἀκένωτος πηγὴ ὄχι μόνον τῶν εἰς τὴν παρούσαν ζωὴν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ὁ «παράγενόμενος ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν» ὁ ἐγγυητὴς τῆς σωτηρίας μας, ὡς «διαθήκης καινῆς μεσίτης», καὶ δὴ «διαθήκης αἰωνίου», ἐπικυρωθεῖσας διὰ τοῦ αἱματός Του (Έβρ. θ' 1,15, γ' 20).

Ἔχει δὲ τοῦτο πολλὴν πρακτικὴν σημασίαν καὶ συνέπειαν δι' ἡμᾶς. Διότι ὅλοι εἴμεθα ἁμαρτωλοὶ. Καὶ ὅλοι ἔχομεν ἀπόλυτον ἀνάγκην νὰ ἐξιλειωθῶμεν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ. Ἐνας μόνον δύναται νὰ μᾶς ἐξιλειώσῃ. Ὁ Χριστός. «Ἐάν τις ἁμάρτη, παράκλητον ἔχομεν (τὸν ἔχομεν συνήγορον) πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ αὐτὸς ἰλασμός ἐστι περὶ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου» (Α' Ἰω. β' 1-2).

Δι' αὐτὸ «ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ» (Μάρκ. ις' 19). Δέχεται ἐκεῖ τὰς δεήσεις καὶ ἰκεσίας μας. Καὶ τὰς καλύπτει «διὰ τῶν οἰκτιρημῶν» Του. Τὰς ἐπενδύει μὲ τὴν χάριν Του καὶ τὸ ἔλεός Του. Καὶ ἐκπληρώνει «τὰ καλὰ καὶ συμφέροντα ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν» αἰτήματα καὶ ἀνάγκας.

Πρὸς Αὐτὸν ἀπευθύνουν οἱ ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποι, οἱ λειτουργοὶ τῆς Ἐκκλησίας Του, τὰς προσευχὰς τοῦ λαοῦ, «τὰς λατρείας ἐπιτελοῦντες» πρὸ τοῦ ἁγίου Θυσιαστηρίου τῆς Χάριτος. Καὶ δι' Αὐτοῦ καταπέμπονται εἰς ἡμᾶς αἱ δωρεαὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ «πᾶσα δόσις ἀγαθῆ καὶ πᾶν δῶρημα τέλειον ἄνωθεν καταβαίνον ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων» (Ἰακ. α' 17).

Εἰς Αὐτὸν καὶ ἡ Παναγία καὶ οἱ Ἅγιοι «προσάγουσι» τὰς δεήσεις μας ἐνώπιον τοῦ θρόνου τῆς μεγαλωσύνης Του. Καὶ μὲ τὰς πρεσβείας καὶ τὴν παρρησίαν τῶν προσευχῶν ἀνάλογον «ὕπαπαντῆν» (ἀποδοχὴν) τῶν προσευχῶν μας καὶ τῶν αἰτημάτων μας παρ' Αὐτοῦ.

Ἐκεῖνος τέλος μᾶς δέχεται καὶ μᾶς προτρέπει νὰ «προσερχώμεθα μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτός Του, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὖρωμεν εἰς εὐκαιρον βοήθειαν» (Έβρ. δ' 16).

Ἐθε νὰ ἐπιφυλάσῃ ταῦτα εἰς πάντας ἡμᾶς.

III. ΤΗΣ ΖΩΟΔΟΧΟΥ ΠΗΓΗΣ

(Τῆ Παρασκευῆ τῆς Διακαινησίμου)

1. Ο ΑΚΑΤΑΛΥΤΟΣ ΝΑΟΣ ΤΟΥ ΣΩΤΗΡΟΣ

«Δύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν» (Ἰω. β' 19).

Πασχάλιος καὶ ἀναστάσιμος ὁ λόγος οὗτος τοῦ Κυρίου. Πασχάλιος, ὄχι μόνον διότι, καθὼς ἠκούσαμεν εἰς τὸ σημερινὸν ἰ. εὐαγγέλιον, ἐλέγη κατὰ τὸ τελευταῖον Πάσχα ποῦ ἐώρτασεν ὁ Κύριος εἰς Ἱερουσαλήμ, ἀλλὰ κυρίως διότι, μὲ τὰς πρώτας λέξεις «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον», προεσήμανε τὴν θυσίαν Του. «Κατὰ γὰρ τὸ Πάσχα ἡμῶν ὑπὲρ ἡμῶν ἐτύθη Χριστός» (Α' Κορ. ε' 7). Εἶναι δὲ καὶ ἀναστάσιμος —καὶ κατ' ἐξοχὴν ἐπικαιρος διὰ τὰς ἡμέρας αὐτὰς τῆς Διακαινησίμου ἑβδομάδος— διότι αἱ τελευταῖαι λέξεις «καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν» προεμήνυσαν σαφῶς τὴν Ἀνάστασιν τοῦ Κυρίου.

Οἱ τότε ἀκροαταὶ του, εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων, (οἱ ὅποιοι διεμαρτύροντο, διότι ἐξεδίωξεν ἐκ τοῦ ναοῦ τοὺς πωλοῦντας καὶ ἀγοράζοντας), δὲν ἀντελήφθησαν τὸ νόημα τῆς ἀποστομωτικῆς αὐτῆς φράσεως, μὲ τὴν ὁποῖαν τοὺς ἐδίδετο ἀπάντησις εἰς τὴν διαμφισθήτησιν τῆς ἐξουσίας τοῦ Χριστοῦ ἐν τῷ Οἴκῳ τοῦ Πατρὸς Του. Καὶ τὸν ἠρώτησαν ὠργισμένοι· «ἐν ποίᾳ ἐξουσίᾳ ταῦτα ποιεῖς; καὶ τίς σοι ἔδωκε τὴν ἐξουσίαν ταύτην», νὰ χρησιμοποίῃς φραγγέλιον καὶ νὰ ἀπομακρύνῃς ἀπὸ τὸν περίβολον τοῦ ναοῦ τοὺς ἐμπορευομένους, ὡς ἀσχημονοῦντας; Ἦκουσαν δὲ τότε, χωρὶς ὅμως νὰ ἐννοήσουν, τὴν ἀπάντησίν Του· «λύσατε τὸν ναὸν τοῦτον, καὶ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερῶ αὐτόν».

Ἐνόμισαν ὅτι τοὺς προκαλεῖ νὰ κρημίσουν τὸν περίφημον ἐκεῖνον ναὸν τῶν Ἱεροσολύμων. Καὶ τοῦ ἀνταπήγησαν· «Τεσσαράκοντα καὶ ἕξ ἔτεσιν ὠκοδομήθη ὁ ναὸς οὗτος, καὶ σὺ ἐν τρισὶν ἡμέραις ἐγερεῖς αὐτόν;». Ἐξηγεῖ δὲ ὁ ἰ. εὐαγγελιστής· «κεῖνος δὲ ἔλεγε περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ».

Ἀκατάλητος ἡ ἐκδοχὴ αὕτη «περὶ τοῦ ναοῦ τοῦ σώματος αὐτοῦ», διὰ τοὺς ἀμφισβητοῦντας τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν ἐξουσίαν Του «ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ Πατρὸς Του».

Δι' ἡμᾶς ὅμως τοὺς χριστιανούς εἶναι προφανὴς καὶ εὐλογωτάτη. Τὴν ἐξηγεῖ δὲ ρητῶς ἡ ἀποστολικὴ μαρτυρία περὶ τοῦ Χριστοῦ, ὅτι «ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλῆρωμα τῆς θεότητος σωματικῶς» (Κολ. β' 9).

Ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἔγινε δι' ἡμᾶς ἄνθρωπος. «Ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοίωματι ἀνθρώπων γενόμενος, καὶ σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος» (Φιλιπ. β' 7-8). Ὑπὸ τὸ ἀνθρώπινον ὅμως τοῦτο «σχῆμα» οὐδέποτε ἔπαυσε νὰ συν-

υπάρχει ὁ Θεὸς Λόγος, εἰς μίαν μυστηριώδη («ὕποστα-
τικὴν» κατὰ τὴν Θεολογίαν) ἔνωσιν τῶν δύο φύσεων
τοῦ Χριστοῦ, τῆς ἀνθρωπίνης καὶ τῆς θείας. Καὶ εἰς
τὸ θεανθρώπινον τοῦτο πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ, ἐξωτε-
ρικῶς μὲν παρουσιάζεται ἡ ἀνθρωπίνη ὄψις, ἐσωτερι-
κῶς ὁμοῦ «ἐν αὐτῷ κατ'οικεῖ πᾶν τὸ
πλήρωμα τῆς θεότητος».

Αὐτὸς ὁ «ναὸς» θὰ ἐλύετο ὄντως μὲ τὸ θεῖον
Πάθος, ὅταν θὰ ἐσταυρώνετο μετ' ὀλίγον ὁ Κύριος.
Ἄλλὰ πάλιν, μετὰ τὴν Ἀνάστασίν Του, «ἐν τρισί-
ν ἡμέραις» θὰ ἠγείρετο ἀκατάλυτος εἰς τοὺς αἰῶ-
νας.

* * *

Δὲν λησιμονοῦμεν δὲ —αὐτὴν μάλιστα τὴν ἐόρτιον
ἡμέραν τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου— ὅτι αὐτὸν τὸν
«ναὸν τοῦ σώματος αὐτοῦ» προσέλα-
βεν ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐκ τῶν ἀγνῶν καὶ παρ-
θενικῶν αἱμάτων —ἐκ τῶν σπλάγγων— τῆς Πανα-
γίας Μητρός Του.

Διὰ τοῦτο ἐκφραστικώτατα σήμερον ἀποκαλεῖται
«Ζωοδόχος Πηγὴ». Πῶς νὰ μὴ εἶναι ἀλη-
θῶς «ζωοδόχος πηγὴ», ἀφοῦ ἐξ Αὐτῆς ἐσαρκώθη ὁ
Ζωοδότης Χριστός;

Ἄριστα ἐπομένως συνορτάζεται μετὰ τῆς Ἀνα-
στάσεως τοῦ Χριστοῦ, σήμερον, ἡ Παναγία, «ὁ καθα-
ρώτατος ναὸς τοῦ Σωτῆρος, ἡ πολυτίμητος πα-
στάς καὶ παρθένος, τὸ ἱερὸν θησαυρίσμα τῆς δόξης τοῦ
Θεοῦ».

Αὐτὴ, ἐξ ἄλλου, ἠσθάνθη —ὡς Μητέρα Του—
τὴν μεγαλυτέραν ὀδύνην, ὅταν εἶδε τὸν Υἱὸν Τῆς γὰ
πάσχη καὶ γὰ ἀποθνήσκει ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ. Καὶ Αὐτὴ
ἄρα ἔχει τὴν πρώτην θέσιν εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν χα-
ρὰν καὶ τὸν θρίαμβον τῆς Ἀναστάσεως Αὐτοῦ.

Ἐλεγεν ὁ Κύριος, εἰς τὴν πρὸς τὸν οὐράνιον Πα-
τέρα προσευχὴν Του, μετὰ τὸν Μυστικὸν Δεῖπνον,
«Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι, θέλω
ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κακεῖνοι ὄσι
μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν δό-
ξαν τὴν ἐμήν» (Ἰω. ιζ' 24). Πρώτη δὲ ἀν-
θρωπίνη ὑπαρξίς ἡ ὁποία ἐδόθη εἰς Αὐτὸν καὶ συνήφθη
μετὰ τοῦ Χριστοῦ (ὡς ἔμφυχος ναὸς Του), εἶναι ἡ
Παναγία Μητέρα Του. Καὶ πρώτη Αὐτῆ, ἡ πάντοτε
ἀχώριστος ἐξ Αὐτοῦ, ἀπὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ ἀπὸ
τῆς Βηθλεὲμ μέχρι τοῦ Γολγοθᾶ, εἶναι εὐλογον καὶ
δίκαιον «ἵνα θεωρῆ τὴν δόξαν» τῆς
Ἀναστάσεως τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ Τῆς.

* * *

Καὶ ἡμεῖς ὁμοῦ, καὶ ὅλοι οἱ χριστιανοί, ἀνήκομεν
εἰς ἐκεῖνους «οὗς δέδωκέν» ὁ Πατὴρ εἰς τὸν
Σωτῆρά μας Χριστόν, διὰ νὰ μᾶς λυτρώσῃ διὰ τοῦ Αἵ-
ματός Του. Ἐἴμεθα, ἐπομένως, καὶ ἡμεῖς κεκλημένοι
μέτοχοι τῆς Ἀναστάσεώς Του, «ἵνα θεωρῶμεν
τὴν δόξαν» τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου, «ὃς παρε-

δόθη διὰ τὰ παραπτώματα ἡμῶν καὶ ἠγέρθη διὰ τὴν
δικαίωσιν ἡμῶν» (Ρωμ. δ' 25).

Ἐξ ἄλλου, δι' ἡμᾶς κυρίως, τοὺς χριστιανούς, ἰσχύει
ὁ θεϊκὸς λόγος «ὄμεις ἐστε ναὸς θεοῦ
ζῶντος, καθὼς εἶπεν ὁ Θεός, ὅτι ἐνοικήσω ἐν αὐ-
τοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω» (Β' Κορ. ζ' 16).

Πόσοι ὁμοῦ ἐξ ἡμῶν αἰσθανόμεθα νὰ ζῆ πράγματι
μέσα μας ὁ Θεός, ὁ νόμος Του καὶ ἡ χάρις Του; Καὶ
πόσοι ἐπωφελοῦμεθα ἀπὸ «τὴν δύναμιν τῆς ἀναστάσεως
αὐτοῦ» (Φίλιπ. γ' 10), «ἵνα ἐν καινότητι ζωῆς περι-
πατήσωμεν» (Ρωμ. ζ' 4), κατὰ τὸ μήνυμα τῆς «δια-
καινησίου» ἑβδομάδος; Πόσοι «δοξάζομεν τὸν Θεὸν
ἐν τῷ σώματι ἡμῶν καὶ ἐν τῷ πνεύματι ἡμῶν ἅτινα
ἐστὶ τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. ζ' 20), καὶ ἀποτελοῦν τὸν
ἐν ἡμῖν ἔμφυχον καὶ ἀχειροποίητον ναὸν Του;

Εἰς τὴν καταλυτικὴν ἐποχὴν μας συμδαίνει ἐν πολ-
λοῖς τὸ ἀντίθετον. Θὰ ἐλέγομεν ὅτι ἀκούεται, μὲ τε-
λείως διάφορον ἔννοιαν, τὸ «λύσατε τὸν ναὸν
τοῦτο». Δηλ. στόχος καὶ σύνθημα πολλῶν εἶναι
τὸ γκρεμίσαι καὶ μὴ ἀφήσειτε τίποτε ὄρθιον εἰς τὰς
ψυχάς, (εἰς τοὺς ἔμφυχους ναοὺς τοῦ Θεοῦ), εἰς τὰς
καρδίας, εἰς τὰς συνειδήσεις, εἰς τὴν ὄλην δομὴν τῆς
κοινωνίας τῶν ἀνθρώπων. Ὅλα τὰ ὄσια καὶ τὰ θέσμιμα
καὶ σεβάσματα δάλλονται μὲ ἕξαλλον μανίαν, διὰ νὰ κα-
ταλυθοῦν καὶ νὰ ἐκλείψουν.

Ἄλλ' ὁ Ἀναστάς Χριστός, ὁ «ἐν τρισί-
ν ἡμέραις» ἐγερθεὶς ἐν δόξῃ μετὰ «τοῦ ναοῦ
τοῦ σώματος αὐτοῦ», καὶ πάλιν θὰ νική-
σῃ, καὶ θὰ ξεπεράσῃ ἐν τέλει τὰ καταλυτικὰ ταῦτα
—πρόσκαιρα, ὡς πιστεύομεν— στοιχεῖα τοῦ αἰῶνος
τούτου, ὡς νικητὴς ἀήττητος καὶ ἀκατάλυτος.

2. ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΔΟΞΑΝ ΤΗΣ ΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ

Πάτερ, οὗς δέδωκάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι
ἐγὼ κακεῖνοι ὄσι μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεωρῶσι τὴν
δόξαν τὴν ἐμήν» (Ἰω. ιζ' 24).

Πέντε ἡμέρας μετὰ τὸ ἅγιον Πάσχα, μέσα εἰς τὴν
«διακαινήσιμον» ἑβδομάδα, ἰδοὺ σήμερον λαμπρὰ ἐορ-
τὴ καὶ πανήγυρις τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου, τῆς
«Ζωοδόχου Πηγῆς». Ἐορτάζεται ἡ Πανα-
γία Μητέρα τοῦ Ἀναστάντος Χριστοῦ.

Μετὰ τὸν ζωοδότην Χριστόν καὶ τὴν ἐκ τοῦ ζωο-
δόχου Τάφου ἔγερσιν Αὐτοῦ προβάλλεται σήμερον ἡ
Θεομήτωρ ὡς ζωοδόχος καὶ ζωοδότειρα Πηγὴ.

Ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ πρωταρχικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς.
Καὶ πρὸς Αὐτὸν φάλλομεν μετὰ τοῦ Ψαλμφοῦ «ὅτι
παρὰ σοὶ πηγὴ ζωῆς» ἐν τῷ φωτί σου ὄψο-
μεθα φῶς» (Ψαλ. 35,10). Ἀπὸ τὴν ἰδικὴν Του δὲ
ζωηφόρον πηγὴν ἐπληρώθη ἡ δεξιμένη τῶν θείων χα-
ρίτων καὶ τῶν θείων δωρεῶν ποῦ προσφέρει εἰς τὸν κό-
σμον, ὡς ἄλλη «ζωοδόχος πηγὴ», ἡ Ὑπεραγία Θεοτό-
κος. Καὶ «ἐν τῷ φωτί» τῆς Ἀναστάσεως τοῦ Υἱοῦ Τῆς

συνδοξάζεται και μεγαλύνεται ή Τεκούσα τόν Ζωοδό-
την.

Δέν είναι μόνον εϋλογος και ευάρμοστος ό συνορ-
τασμός τής Παναγίας «έν τῇ φωτί» τής Ἀναστάσεως
του Χριστού, ἀλλ' είναι και διδασκτικός και ἐποικοδο-
μητικός δι' ἡμᾶς, ὡς θά ἴδωμεν.

1. Τῆς Ἀναστάσεως προγγήθη ό Σταυρός και τό
Πάθος του Κυρίου. Τήν παραμονήν δέ του Πάθους
Του, ἐνῶ Τόν ἀνέμενε ό Σταυρός, ό Κύριος προσέδλε-
πε πρὸς τήν ἀκολουθοῦσαν δόξαν και τήν χαράν τής
Ἀναστάσεως. Καί προσευχόμενος, μετὰ τόν Μυστικόν
Δείπνον, πρὸς τόν οὐράνιον Πατέρα Του, ζητεῖ τήν
συμμετοχήν τῶν ἀγαπητῶν Του προσώπων εἰς τήν δό-
ξαν τής Ἀναστάσεως και τής θριαμβευτικῆς νίκης Του
κατά του θανάτου και του «κέντρου του θανάτου», τής
ἀμαρτίας (Α' Κορ. ιε' 56).

Ὅμιλεῖ ἤδη ὡς νικητής, πού ἐνίκησε «τόν τό κρά-
τος ἔχοντα του θανάτου, τοῦτέστι τόν διάβολον» (Ἐβρ.
β' 14). Καί καλεῖ τοὺς ἐκλεκτούς Του ὡς κοινωνούς
εἰς τόν θρίαμβόν του και μετόχους τής νίκης και τής
χαρᾶς. «Πάτερ — λέγει — οὗς δέδω-
κάς μοι, θέλω ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ
κακεῖνοι ὡς μετ' ἐμοῦ, ἵνα θεω-
ρωσιν τήν δόξαν τήν ἐμήν». Θέλει
τοὺς ἀγαπητοὺς μαθητάς Του γὰ Τόν περιβάλλον εἰς
τήν δόξαν Του. Καί πολλῶ μάλλον θέλει τήν Παναγίαν
Μητέρα Του γὰ γίνῃ ἐκ τῶν πρώτων κοινωνῶς τής δό-
ξης Του.

Ἦλθεν ἡ Ἀνάστασις. Καί ἐπακολουθεῖ ἡ ἐνδοξος
Ἀνάληψις. Διὰ τόν Ἐαυτόν Του ἐξήτησεν ἤδη ἀπό τόν
οὐράνιον Πατέρα' «καί νῦν δόξασόν με
σύ, πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ
ἣ εἶχον πρὸ του τόν κόσμον εἶ-
ναι παρὰ σοί» (Ἰω. ιζ' 5). Ἐν συνεχείᾳ
ζητεῖ ἀνάλογον συμμετοχήν εἰς τήν δόξαν Του διὰ
τοὺς ἰδικούς Του, «ἵνα θεωρωσιν τήν δό-
ξαν», τήν ὁποίαν εἶχε «πρὸ καταβολῆς κόσμου» (Ἰω.
ιη' 24).

Καί αἱ ἐμφανίσεις Του πρὸς τοὺς μαθητάς μετὰ
τήν Ἀνάστασιν — και πρὸς τήν Παναγίαν ἰδιαιτέρως,
κατά τήν παράδοσιν τής Ἐκκλησίας — δέν ἀπέδλεπον
μόνον εἰς τήν πιστοποίησιν τής Ἀναστάσεώς Του, ἀλλ'
ἦσαν και τρόπος συμμετοχῆς τῶν ἀγαπητῶν Του προσώ-
πων, ὅπως ἡ Παναγία και οἱ Ἀπόστολοι, εἰς τήν χα-
ράν και τήν δόξαν τής Ἀναστάσεώς Του.

2. Ἄς προσέξωμεν ὅτι ζητεῖ δι' αὐτοὺς ό Κύριος,
«ἵνα ὅπου εἰμι ἐγὼ κακεῖνοι ὡς μετ' ἐμοῦ».

Ἐκεῖνος εἶναι ἤδη ἐν τῇ βασιλείᾳ Του. Καί θέλει
γὰ ἔχωμεν και ἡμεῖς τήν θέσιν μας εἰς τόν χῶρον τής
βασιλείας Του. Τό γὰ εἴμεθα δέ διὰ παντός μετ'
Αὐτοῦ ἀποκορυφῶναι τήν χαράν και τήν δόξαν πού
ἐπιφυλάσσεται διὰ τοὺς ἰδικούς Του, εἰς «τήν ἡτοιμα-
σμένην βασιλείαν» (Ματθ. κε' 34).

Ἡ ὑφίστη εὐλογία και εὐτυχία του ἀνθρώπου ἔγ-
κείται εἰς τό γὰ εὐρίσκειται μαζί με τόν Χριστόν, ἀπο-

λαμβάνων (ὅ,τι και ό Ἀπ. Παῦλος εἶχεν ὡς ὑφίστην
«ἐπιθυμίαν») τό «σύν Χριστῷ εἶναι» πολλῶ γάρ μάλλον
κρεῖσσον» τοῦτο, ἀπό ὅ,τι δήποτε ἄλλο ἀγαθόν (Φιλιπ.
α' 23).

Ἐκ τούτων ἔπεται ὅτι ὀφείλομεν γὰ διερωτώμεθα
πολλάκις περὶ δύο πραγμάτων' α) εἴμεθα ὅπου εἶναι ό
Χριστός; Μένομεν εἰς τόν χῶρον και εἰς τό κλίμα τής
βασιλείας Του; Ἐπήραμεν αὐτήν τήν τοποθέτησιν,
ὥστε γὰ κινούμεθα πάντοτε μέσα εἰς τόν χῶρον τής
βασιλείας Του και ποτέ ἔξω ἀπό αὐτόν; Προσπαθοῦ-
μεν ὥστε ἡ ζωή μας και αἱ ἐνεργεαί μας γὰ μή ἐπη-
ραζῶνται ἀπό ἄλλας καταστάσεις, ἀμαρτωλῶς και ξέ-
νας πρὸς τήν βασιλείαν του Χριστοῦ;... Καί β) Ὅπου
εὐρισκόμεθα κάθε φοράν, ἄς διερωτώμεθα' θά μπορού-
σε γὰ ἔχῃ θέσιν και ό Χριστός ἐδῶ; ἢ μήπως ἀπουσιάζ-
ει ἀπό ἐδῶ ό Χριστός, ό νόμος Του και ἡ χάρις Του;
Ἐάν δέν Τόν «σηκώνει» τό περιβάλλον, ἡ ἀτμόσφαιρα,
αὐτά πού λέγονται και ἀκούονται και γίνονται, ἐξάπαν-
τος και ό πιστός χριστιανός δέν ἔχει θέσιν ἐκεῖ. Ὅπου
δέν χωρεῖ ό Χριστός, δέν χωροῦν και «οἱ του Χριστοῦ»
(Γαλ. ε' 24).

* * *

Μη ἀμφιβάλλωμεν ὅτι ἐξήτησε και δι' ἡμᾶς ό Κύ-
ριος ἀπό τόν οὐράνιον Πατέρα, γὰ γίνωμεν μέτοχοι τής
χαρᾶς και τής δόξης τής Ἀναστάσεώς Του. Καί θέλει,
και ἀναμνεῖ, γὰ σταθεροποιήσωμεν τήν θέσιν μας ἐκεῖ
ὅπου εἶναι Ἐκεῖνος.

«Ὁὗτος κείται εἰς πτωσιν και ἀνάστα-
σιν πολλῶν» (Λουκ. β' 34). Ἡμεῖς ἄς ἀποφεύγωμεν
τάς πτώσεις εἰς ἀμαρτωλῶς καταστάσεις. Διὰ γὰ εἶναι
ό Χριστός και ἡ Ἀνάστασις Του «εἰς ἀνάστασιν» ἡ-
μῶν. Καί ἵνα μᾶς περιλάβῃ — με τᾶς πρεσβείας τής
Παναγίας Μητρός Του, τής Ζωοδόχου Πηγῆς — εἰς
τήν βασιλείαν Του, «ἵνα θεωρωμεν τήν
δόξαν Του» εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΕΡΜΗΝΕΙΑΙ ΕΥΣΕΒΕΙΣ

του ψυχοφειστάτου και θαυμαστοῦ βιβλίου
ονομαζομένου

ΠΕΡΙ ΜΙΜΗΣΕΩΣ ΧΡΙΣΤΟΥ

με στόχασες πνευματικαῖς και κατάνυξιν
εἰς κάθε κεφάλαιον

Ἡ «Μίμησις» αὐτῆ του Χριστοῦ διαφέρει θα-
σικῶς ἀπό ὅλες τίς μέχρι τώρα μεταφράσεις εἰς
τήν ἑλληνικήν. Εἶναι ἡ πληρεστέρα, ἀπό ὀρθο-
δόξου ἐπόψεως.

Ἀνατύπωσης καλαίσθητος κατά τό πρωτότυ-
πον ἐκδόσεως Ἐνετίας, ἔτους 1770. Με ἔγκρι-
σιν και εὐλογίαν τής Ἱ. Συνόδου τής Ἐκκλη-
σίας μας.

Σελίδες 532, ἐξώφυλλον εἰς τετραχρωμίαν,
δρχ. 650 (πλῆρον ταχυδρομικά).

Κεντρική διάθεσις: Ἀποστολική
Διακονία, Ἰασιῶ 1, 115 21 Ἀθήνα, τηλ.
722.8008.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΣΕ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΕΣ, ΚΑΝΟΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΑΛΛΕΣ ΑΠΟΡΙΕΣ

Του κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΦΟΥΝΤΟΥΛΗ
Καθηγητού Παν/μίου Θεσσαλονίκης

447. Πρέπει ο ιερέυς νά διαβά-
ζη κατά τὸ κοινωνικὸ τὶς εὐχὲς
τῆς ἀκολουθίας τῆς μεταλήψεως
καὶ τῆς εὐχαριστίας μετὰ ἀπο-
τὴν κοινωνία, ἔστω καὶ ἂν καθυ-
στερή, ἢ μπορεῖ νά τὶς παραλεί-
πη; (Ἐρώτησις Αἰδ. Φ. Τ.).

Ἡ «Ἀκολουθία τῆς θείας μεταλήψεως» καὶ ἡ «Εὐ-
χαριστία μετὰ τὴν θείαν μετάληψιν» εἶναι ἰδιωτικὲς ἀ-
κολουθίες, πού ἀποσκοποῦν στὴν ἀτομικὴ προπαρα-
σκευὴ καθενὸς πιστοῦ, φυσικὰ καὶ τοῦ ἱερέως, πού πρό-
κειται νὰ προσέλθῃ στὴ θεία κοινωνία, νὰ ἐτοιμασθῇ
κατάλληλα μετὰ τὴν προσευχὴ καὶ πάλι νὰ εὐχαριστή-
σῃ γιὰ τὸ μεγάλο θεῖο δῶρο μετὰ τὴ μετοχὴ τοῦ σ'
αὐτοῦ. Ὅτι εἶναι ἰδιωτικὲς προσευχὲς φαίνεται ἀπὸ τὸ
ὅτι καὶ οἱ εὐχὲς καὶ ὁ κανὼν καὶ τὰ ἄλλα τροπάρια,
χωρὶς καμμίαν ἐξαιρέσι εἶναι γραμμένα σὲ ἐνικὸ ἀρι-
θμὸ. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ προτρεπτικοὶ στίχοι ἀπευθύνονται
πάλι στὸν ἕνα ἄνθρωπο, στὸ ἄτομο: «Μέλλων φαγεῖν,
ἄνθρωπε... πρόσελθε... φάγε... πρόσευξαι... Ἰδοὺ θα-
δίξω... φλέξης με... Ἐπὶ δὲ τύχης... εὐχαρίστησον...
λέγε...». Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἀκολουθίες εἶναι ἀναμφι-
σβήτητα ὠφελιμώτατες καὶ ἀναγκασιότατες. Δὲν ἀνή-
κουν ὅμως στὴ θεία λειτουργία, ἀλλὰ προηγοῦνται καὶ
ἔπονται σὲ ὄρες ἀτομικῆς προπαρασκευῆς καὶ εὐχα-
ριστίας. Αὐτὸ δὲν ἀποκλείει θέβαια τὸ νὰ διαβασθοῦν
ἀπὸ μιὰ ομάδα πού πρόκειται νὰ κοινωνήσῃ ἢ πού
κοινωνήσῃ, ὅπως γίνεται καὶ στὸν κόσμον, ἀλλὰ καὶ
στὸ Ἅγιον Ὅρος ἀπὸ τοὺς ἱερεῖς πού θὰ συλλειτουργ-
γήσουν ἢ ἀπὸ ὀλόκληρην τὴν ἀδελφότητα σὲ περιπτώ-
σει δμαδικῆς προσελεύσεως στὰ ἄχραντα μυστήρια.
Ποτὲ ὅμως αὐτὸ δὲν γίνεται καὶ δὲν πρέπει νὰ γίνε-
ται κατὰ τὴν ὥρα τῆς θείας λειτουργίας. Ἡ θεία λει-
τουργία εἶναι τὸ κάτι ἄλλο. Θὰ ἔλεγα τὸ ἀντίθετο
πρὸς τὸ «ἀτομικιστικὸ» πνεῦμα πού διέπει τὶς ἀκολου-
θίες αὐτές. Στὴ θεία λειτουργία θγαίνουμε ἀπὸ τὸ ἄ-
τομό μας καὶ ἐρχόμαστε ἱεραρχικὰ συντεταγμένοι σὲ
σῶμα Χριστοῦ νὰ ἐπιτύχουμε μετὰ τὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ
νὰ ἐκφράσουμε αὐτὴ τὴν ἐν Χριστῷ ἐνότητά μας, πού
πραγματοποιεῖται μετὰ τὴν κοινὴ στάσι καὶ προσευχὴ
καὶ ὀλοκληρώνεται μετὰ τὴν προσέλευσί μας στὴν κοι-
νωνία τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Γι'
αὐτὸ καὶ ὅλες οἱ εὐχὲς τῆς εἶναι συντεταγμένες σὲ
πληθυντικὸ ἀριθμὸ ἐξ ὀνόματος ὅλου τοῦ μυστικοῦ
σώματος τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας, ἐκτὸς μόνο
ἀπὸ τὴν εὐχὴ «Οὐδεὶς ἅγιος...», πού ἀφορᾷ στὴν ἀτο-
μικὴ προπαρασκευὴ τοῦ ἱερέως γιὰ τὴν τέλεσι τοῦ
μυστηρίου.

Εἰδικὰ δὲ γιὰ τὴ θεία κοινωνία ἢ θεία λειτουργία
ἔχει τὶς ἀπαραίτητες γιὰ ὅλους εὐχὲς, προπαρασκευα-
στικὲς πρὶν ἀπὸ τὴ θεία κοινωνία (εὐχὴ πρὸ τοῦ «Πά-
τερ ἡμῶν», εὐχὴ τῆς κεφαλοκλισίας καὶ «Πρόσχες,
Κύριε...») καὶ εὐχαριστίας μετὰ τὴ θεία μετάληψιν
(«Εὐχαριστοῦμέν σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν...»). Στὰ
ἀρχαῖα χειρόγραφα ὑπάρχουν μόνο αὐτὲς καὶ τίποτε
ἄλλο. Στὰ νεώτερα χειρόγραφα εἰσβάλλουν εὐχὲς ἀ-
τομικῆς εὐλαθείας ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τῆς μεταλή-
ψεως καὶ τῆς εὐχαριστίας καὶ πλῆθος τροπαρίων, πού
λεγόταν εὐκαίρως - ἀκαίρως κατὰ τὸ κοινωνικὸ, τὸ
χερουβικὸ καὶ σὲ ἄλλα σημεία τῆς θείας λειτουργίας.

Τὸ ἴδιο συνέβη καὶ στὰ νεώτερα ἔντυπα, ὄχι ὅμως καὶ
στὰ Εὐχολόγια καὶ στὶς παλιὲς ἐκδόσεις τῶν Ἱερα-
τικῶν, πού ἔμειναν πιστὲς στὴν ἀρχαιοπρεπὴ λιτότητα
καὶ ἱεροπρέπεια.

Τὸ πρᾶγμα εἶναι εὐεξήγητο. Ὅταν ἀπὸ τὴ συχνὴ
χρῆση φθεῖρεται κάτι ζητοῦμε τὴν ἀναπλήρωσί του
με ἄλλο νεώτερο. Καὶ πάλι κατανοεῖ κανεὶς, πῶς ἡ
εὐλάβεια τῶν ἱερέων ζητοῦσε καὶ ζητᾷ μιὰ διέξοδο
στὴν ἀτομικὴ προσευχὴ ἀμέσως πρὶν καὶ ἀμέσως μετὰ
τὸ μεγάλο τόλμημα τῆς θείας κοινωνίας. Αὐτὸ πάν-
τως, ὅσο κι ἂν εἶναι φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο, πρέπει νὰ
περιορίζεται στὸ ἐλάχιστο καὶ ἡ ἀτομικὴ μας εὐλά-
θεια νὰ ὑποτάσσεται στὴν ἱερὴ τάξι τῆς θείας λα-
τρείας. Πρὶν ἀπὸ τὴ θεία λειτουργία πρέπει καὶ μπο-
ρεῖ ὁ ἱερέυς νὰ προσευχηθῇ ἀτομικὰ διαβάζοντας τὴν
ἀκολουθία τῆς μεταλήψεως καὶ παρατείνοντας τὴν
προσευχὴν τοῦ ὅσο ἐπιθυμεῖ ἡ ψυχὴ του. Τὸ ἴδιο καὶ
μετὰ τὴ θεία λειτουργία πρέπει καὶ μπορεῖ νὰ εὐχα-
ριστήσῃ τὸ Θεὸ μετὰ τὶς παραδεδομένες εὐχὲς τῆς εὐ-
χαριστίας καὶ ὅση ἡ δύναμις του. Κατὰ τὴν ὥρα ὅμως
τῆς θείας λειτουργίας δὲν ἐκτελεῖ ἔργο ἀτομικὸ, ἀλλὰ
λειτουργεῖ ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὀφείλει
νὰ συντονίσῃ τὸν ἑαυτό του καὶ νὰ ὑποταχθῇ στὴν ἐ-
πίσημη λιτὴ τάξι τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐξ ἄλλου ἡ παράτασις τοῦ κοινωνικοῦ καταπονεῖ
τὸ λαό. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ σκέπτεται πολὺ καὶ
νὰ τὸ ὑπολογίξῃ καὶ ὁ εὐλαθέστερος ἀκόμα ἱερέυς.

Ἀ λ λ η λ ο γ ρ α φ ί α .

Αἰ δε σ ι μ . Π . Τ ρ . Σ τὸ ἐρώτημα ἂν μπο-
ρεῖ νὰ τελεσθῇ Προηγιασμένη
κατὰ τὶς καθημερινὲς τῆς Μεγά-
λης Τεσσαρακοστῆς ἐκτὸς τῶν τακτικῶν
ἡμερῶν τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς, γράψαμε
ἀναλυτικὰ σὲ μιὰ πρόσφατη ἀπάντησι (ὑπ' ἀριθ. 404).
Ἐκεῖ συγκεντρώσαμε καὶ διάφορες μαρτυρίες, πού δὲν
εἶναι δυνατόν νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐδῶ. Ἄρκει ἡ μνεία
τοῦ νῶ' κανόνος τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, κατὰ τὸν
ὁποῖο ἡ Προηγιασμένη γίνεται «ἐν πάσαις ταῖς τῆς
ἁγίας Τεσσαρακοστῆς ἡμέραις παρεκτὸς Σαββάτου καὶ
Κυριακῆς καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας»
καὶ τὸ σχόλιο τοῦ ἁγίου Νικοδήμου τοῦ Ἀγιορείτου
στὸν ἴδιο κανόνα «οὐ μόνον κατὰ τὰς Τετάρτην καὶ
Παρασκευὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς Δευτέραν, Τρίτην
καὶ Πέμπτην ἀκωλύτως ὑπὸ τῶν βουλομένων ἢ Προ-
ηγιασμένη γίνεται λειτουργία». Ἐκεῖ μιλῆσαμε καὶ γιὰ
τὴν τάξι πού πρέπει νὰ ἀκολουθεῖται σὲ περίπτωσι
τελεσεῶς τῆς ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δύο τακτικὲς ἡμέρας πού
προβλέπονται ἀπὸ τὸ Τριῶδιον στὴ σημερινὴ του μορ-
φή, τὴν Τετάρτη καὶ Παρασκευή.

Γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ στὸν «ΕΦΗΜΕΡΙΟ» πρέπει
νὰ ἀπευθύνεσθε στὴ Διεύθυνση τοῦ Περιόδ. κοῦ
«ΕΚΚΛΗΣΙΑ», ὁδὸς Ἰωάννου Γενναδίου 14,
115 21 Ἀθήνα — Τηλ. 72.18.308.

ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

Τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Γόρτυνος
καὶ Μεγαλοπόλεως κ. ΘΕΟΦΙΛΟΥ

Αὐτὸ πὸν ζήσαμε τὴν Κυριακὴ τῆς Σαμαρείτιδος στὴν Κόρινθο, στὸ Παρεκλήσιο τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς, στὴν Ἁγία Φωτεινὴ, μαρτυροῦν πὼς τίποτα τὸ σημαντικό, τὸ ὠραῖο, τὸ θεμελιακῆς σημασίας γιὰ τὴν ζωὴ μας, δὲν ξεχνιέται. Κι' ἐκεῖ σ' αὐτὴ τὴν ἐκκλησία, ὅλοι ἡμεῖς οἱ ἀπόφοιτοι τῆς Σχολῆς αὐτῆς, ὅλοι φρασμένοι κάπου σήμερα, μὲ τὴν παρουσία σεβαστῶν καθηγητῶν, πὸν ἤδη σήμερα, ὅσοι ἐπιζοῦν, ξεκουράζονται, θυμηθῆκαμε τὴν εὐλογημένη αὐτὴ περίοδο. Τίς κατανυκτικὲς ἀκολουθίες πὸν παρακολουθήσαμε, τοὺς ὄρθρους καὶ τοὺς ἑσπερινούς μὲ παρόντες τοὺς περισσότερους διδασκάλους, καὶ τὰ ἀπόδειπνα πὸν συνήθως παρακολουθούσαμε κάτω ἀπὸ τὴν μεγάλη πύλη τοῦ γραφείου τῶν καθηγητῶν, στὸ διάδρομο.

Παρακολουθήσαμε μὲ συγκίνηση τὴν θεία Λειτουργία μὲ Λειτουργοὺς Ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, ἀποφοίτους τῆς σχολῆς καὶ φοιτήσαντας σ' αὐτήν. Δὲν ξέρω ἂν ἦταν τέτοια ἡ συγκίνησή μου, καὶ μὲν μὲ τὴν ψεύτικη ἐντύπωση, πὼς διακατεῖχαν τίς καρδιὲς ὄλων, ἴδια συναισθήματα μὲ τὰ δικά μου. Λειτουργοὶ ἦσαν, ὁ Μητροπολίτης Ἡλείας μὲ τὸν γράφοντα τὸ παρὸν Προεξάρχοντα, πλαισιούμενοι ἀπὸ δωδεκάδα ἱερέων καὶ ἀρχιμανδριτῶν, ἐνῶ τὸν χορὸ διηθύνε ὁ γνωστός γιὰ τὴν μουσικὴ του κατάρτιση, καλλιφωνάτατος Μητροπολίτης Καρπενησίου πλαισιούμενος ἀπὸ δεκάδα ψαλτῶν, ἀποφοίτων τῆς Σχολῆς. Δοκιμάσαμε συγκίνηση, ὄχι τὴν συνηθισμένη, μὲ τὴν παρουσία σεβαστῶν καθηγητῶν, πὸν σήμερα, μὲ πείρα σχηματισμένη, μποροῦμε νὰ κάνουμε ἥρεμα καὶ σταθερὰ τὴν διαπίστωση, μὲ πρώτη μιὰ πραγματικότητα, πὼς στίς Ἐκκλησίαι. Σχολές, περισσότερο στίς τελευταῖες τάξεις, ὑπάρχει ψυχικὴ ἐπαφὴ μεταξὺ καθηγητοῦ καὶ σπουδαστοῦ, κατὰ τρόπο πὸν ἡ μετάδοση τῆς ὁμορφιάς τοῦ πρώτου στὸν δεύτερο, ἀποτελεῖ γι' αὐτὸ μεγάλη χαρὰ, καὶ τὸ κέρδος τοῦ σπουδαστοῦ θησαυρὸς, ὄχι μόνο σὲ σοφία, πὸν σὲ ἄλλα σχολεῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ γίνη. Διότι δὲν πρόκειται γιὰ μιὰ ἐπαφὴ κάποιου καθηγητοῦ πὸν κάθεται στὴν ἔδρα, καὶ τοῦ παιδιοῦ πὸν παρακολουθεῖ στὸ θρανίον του. Αὐτὸ γίνεται στὰ συνηθισμένα σχολεῖα.

Ἐδῶ πρόκειται γιὰ ἓνα καθηγητὴ φίλον πὸν δάσκει σ' ἓνα κλειστὸ κύκλον μὰ πὸν ἐπικοινωνεῖ μὲ τὴν κάθε καρδιά καὶ γνωρίζει ὄχι μόνο τὴν κάθε καρδιά ἀλλὰ καὶ τὴν ἐπιδεκτικότητα τοῦ μαθητῆ καὶ τὸ χάρισμα καὶ τὴν ἀδυναμία του. Ἡμεῖς ὅλοι, ἐγὼ πρώτος, χωρὶς νὰ θέλω νὰ μειώσω τὴν ἀσύγκριτη καὶ πολύτιμη προσφορά τῶν Πανεπιστημιακῶν μας διδασκάλων, σὲ βασικά πρακτικὰ μαθήματα τῆς Θεολογίας πὸν προϋποθέτουν μιὰ πατρικὴ καθοδήγηση, ἓνα διάλογο, μιὰ ἐξάσκηση στὴν πράξη μὲ τὸν δάσκαλον δίπλα, πήραμε γνώση, κερδίσαμε πείρα περισσότερη ἀπὸ τὴν Ἐκκλη-

σιαστικὴ μας Σχολὴ τῆς Κορίνθου, ὅπως εἶναι στὰ μαθήματα ρητορικὴ, ἐξομολογητικὴ, κατηχητικὴ κ.λπ. Κι αὐτοὺς τοὺς καθηγητὲς βλέπαμε μέσα στὴν Ἁγία Φωτεινὴ μὲ συγκίνηση ἐκκλησιαζομένους, μετόχους στὴν χαρὰ καὶ στὴν συγκίνηση τῶν μαθητῶν τους. Γέροντα ἀσπρομάλλη, τὸν συμπαθέστατο σ' ὄλους κ. Μακρῆ μὲ καθαρὴ σκέψη καὶ μνήμη, θυμόταν γιὰ νὰ παραπονεθῆ πὼς τὸν εἶχαμε στὴν προηγουμένη περιγραφή ξεχάσει. Καὶ ἦταν ἀλήθεια, ὄχι ὅμως διὲν εἶχε καὶ θέση στὴν καρδιά μας. Εἶχε ὅμως φύγει γρήγορα γιὰ τὴν Ριζάρειο Σχολὴ καὶ στὰ χρόνια πὸν ὁ σύνδεσμος γίνεται μεγάλος, δὲν ἔκανε αἰσθητὴ τὴν παρουσία του, κρατώντας αὐστηρὰ τὸ ἀπουσιολόγιον στὸ χέρι. Ἦταν μαζί στὴν Ἐκκλησία ὁ Σπυρίδων Παστός πὸν τόσο πολὺ εἶχε συνδεθῆ μὲ τὰ παιδιά. Καὶ πὸν μὲ τὴν παρουσία του θύμιζε ἐκεῖνα τὰ ὠραῖα «Ἐσὺ παιδί μου δὲν πρόκειται ποτὲ νὰ διαφύσης τὴν προβλεψή μου, διὲν στὴν ζωὴ πιθανότατα θὰ προοδεύσης, ὅμως στὰ γραφτὰ σου θὰ εἶσαι πάντα ἀνορθόγραφος. Τὸ πολὺ - πολὺ νὰ λένε πὼς αὐτὸς ἔχει ἀγράμματο γραμματικὸ. Ὑπογραφή Παστός». Ἦταν ἐπίσης ὁ ἀνεπανάληπτος Ξενικάκης Πέτρος μὲ τὴν τέχνη καὶ μὲ τὴν ἐπιστήμη του νὰ μεταδίδει τὴν γνώση του, τὴν θετικότητά του, τὸ πρακτικὸ πνεῦμα στὴν συναναστροφή του. Βασικὰ μαθήματα πὸν δὲν ὑπῆρχαν γι' αὐτὰ βοηθήματα, καθόταν κι ἔγραφε αὐτὸς τὰ βιβλία κατὰ μάθημα καὶ τὰ φύλλα τοῦ κάθε μαθήματος τὰ ἔδινε κάθε φορὰ στὴν τάξη γιὰ νὰ τ' ἀντιγράφομε. Ἦταν ἐκεῖ σεμνὸς καὶ ὠραῖος ὅπως καὶ τότε ὁ φιλόλογος καθηγητῆς Νικηφόρος Κακρυμάνης πὸν δὲν μᾶς ἔμαθε μόνο γραμματικὴ. Μᾶς μετέδωσε κάτι κι ἀπὸ τὴν ὁμορφιά του. Ὁρθίως πάντα καὶ στὸν πίνακα μὲ παραστατικότητά, μάθαινε τὰ παιδιά νὰ πονᾶνε τότε πὸν ἀπεκαλύπτοντο ἀμελείς καὶ νὰ τρέχουν ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτὸ τὸν πόνο μὲ τὴν μελέτη. Ἦταν ἀκόμη ὁ ἀλησμόνητος κ. Μαυροειδής. Τί ἀναμνήσεις δὲν κρατᾶμε μὲχρι σήμερα ἀπὸ τὴν προσωπικότητά του. Μάθημα σπουδαῖο δὲν ἦταν τὸ μάθημά του. Μὲ τὸν Μαυροειδὴ καθηγητὴ τὰ γεωπονικὰ παίρνανε περιεχόμενο. «Μπορεῖ ν' ἀποδειχθῆ μάθημα πολύτιμο γιὰ τὸν καλὸ Ποιμένα ἢ γνώση σου νὰ κλαδεύεις καλά τὴν ἐλιά ἢ νὰ καλλιεργεῖς σωστὰ τὸ μελίσιον». Ὅμως ἐκεῖνο πὸν κέρδιζε καὶ τὸν κάνει νὰ κρατᾶ ἀκόμη τὴν θέση του στὴν καρδιά μας εἶναι ἡ ἀγάπη του. Ἦταν ἀκόμη κάπου στὴν ἄκρη, χωρὶς κανεὶς νὰ μπορῆ νὰ τὸν ἐνοχλήσῃ, καὶ ὁ Μουσικός μας ὁ κ. Παναγιωτόπουλος «ὁ Κοῦρος». Εἶμαι βέβαιος διὲν ζοῦσε αὐτὸς τὴν μεγαλύτερη συγκίνηση, ἀκούγοντας ἀπὸ τὴν ἄκρη του τοὺς μαθητὲς του νὰ ψάλλουν στὸ στασίδι. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ εἰς τὴν σελίδα 211)

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΣΕΙΣΜΟΣ

Τοῦ κ. ΔΗΜΟΣΘΕΝΗ ΣΑΒΡΑΜΗ

Δρος Θεολογίας, Φιλοσοφίας καὶ Κοινωνικῶν Ἐπιστημῶν,
Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κολωνίας

Ἡ ραδιενέργεια πού διαχύθηκε ἀπὸ τὸ Τσερνοβὺλ ἀνήκει σ' ἐκείνες τὶς μεγάλες καταστροφές πού, παρὰ τὶς τραγικὲς τοὺς συνέπειες, μποροῦν νὰ συμβάλουν ἀποτελεσματικὰ στὴν ἀλλαγὴ τῆς νοοτροπίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν μελλοντικὴ ἀποφυγὴ τέτοιων καταστροφῶν. Πολὺ σωστά δὲ χαρακτηρίζει ἕνα γερμανικὸ ἐκκλησιαστικὸ περιοδικὸ τὸν πανικὸ πού προκάλεσε τὸ «ἀτύχημα» τοῦ Τσερνοβὺλ σὰν ἕναν «πνευματικὸ σεισμό», πού ἡ ἀνθρωπότης γενικὰ καὶ ἡ Εὐρώπη εἰδικὰ, δὲν θὰ τὸν ξεχάσουν ποτέ, πρᾶγμα πού μᾶς ἐπιτρέπει νὰ ἐλπίζουμε ὅτι ὁ ἀριθμὸς τῶν ἀνθρώπων, πού ἀρχίζουν νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ «πολιτισμὸς» μᾶς δὲν εἶναι σὲ θέσι νὰ χαρίσει στὸν ἄνθρωπο τὴν εὐημερία καὶ τὴν εὐτυχία πού τοῦ ὑποσχέθηκε θ' αὐξάνει μελλοντικά, συνεχῶς.

Τοῦτο, πάλι, σημαίνει ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι θ' ἀνακαλύψουν, συγχρόνως, καὶ πάλι τὴν σημασία τῶν πνευματικῶν ἀξιῶν γενικὰ καὶ τῆς θρησκείας εἰδικὰ γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσι τῆς ἀνθρωπότητας ἀπὸ τὸ κάθε εἶδος κακὸ στὸ ὁποῖο τὴν ὀδήγησε καὶ τὴν ὀδηγεῖ ὁ τεχνοκρατούμενος πολιτισμὸς. Γιατί ὁ κλονισμὸς τῆς πίστεως τοῦ ἀνθρώπου στὴν δύναμη τῆς ἐπιστήμης, τοῦ ἀνοίγει τὰ μάτια τῆς ψυχῆς του, ἐπιτρέποντάς του νὰ διαπιστώσει ὅτι ἡ θεοποίησι τῆς τεχνοκρατίας εἶναι μιὰ μορφή εἰδωλολατρίας πού ἀπομονώνει τὸν ἄνθρωπο ἀπὸ τὸν Θεό, μὲ ἀποτέλεσμα τὴν πνευματικὴ καὶ ὕλική του μζέρια.

Τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς εἰδωλολατρίας τὸ διαπιστώνουμε, μεταξὺ τῶν ἄλλων, μὲ βάσι ἕνα γεγονός, τὸ ὁποῖο διηγεῖται σ' ἕνα ἀπὸ τὰ βιβλία του ὁ παγκόσμιος γνωστὸς θεολόγος καὶ φιλόσοφος Paul Tillich: Ὅταν πῆγε ὁ Tillich στὴν Ἀμερικὴ, ἐπισκέφθηκε, τὸ 1934, ἕναν Ἀμερικανὸ θεολόγο. Κατὰ τὴν διάρκειά δὲ τῶν συζητήσεών του μ' αὐτὸν τὸν θεολόγο τὸν ρώτησε τί ἐννοεῖ ὅταν χρησιμοποιοῖ τὸν ὄρο: «Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Ὁ Ἀμερικανὸς θεολόγος ἄναψε τὴν ἐπιτραπέζια ἠλεκτρικὴ λάμπα τοῦ γραφείου του καί, δείχνοντάς τὴν στὸν Tillich τοῦ εἶπε: «Αὐτὴ εἶναι ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ». Μὲ ἄλλα λόγια: αὐτὸς ὁ Ἀμερικανὸς θεολόγος συνήθιζε νὰ ταυτίζει τὸν τεχνικὸ πολιτισμὸ μὲ τὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, πιστεύοντας συγχρόνως ὅτι αὐτὸς ὁ πολιτισμὸς καὶ ἡ ἐπιστήμη μποροῦν νὰ μεταβάλουν τὴν γῆ σὲ παράδεισο.

Τὸν πρῶτο κλονισμὸ αὐτῆς τοὺς τῆς πίστεως στὴν τεχνοκρατία τὴν ἐξῆσαν οἱ ἄνθρωποι γενικὰ καὶ οἱ ἐπιστήμονες εἰδικὰ μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Χιροσίμα. Μετὰ δὲ ἀπὸ τὸν πνευματικὸ σεισμὸ πού προκάλεσε τὸ «ἀτύχημα» τοῦ Τσερνοβὺλ ζοῦμε μιὰ

μοναδικὴ στὸ εἶδος τῆς γελοιοποίησι τῶν «εἰδικῶν» τεχνοκρατῶν, οἱ ὁποῖοι προσπάθησαν καὶ προσπαθοῦν, συνεχῶς, νὰ μᾶς πείσουν ὅτι ἡ χρῆσι τῆς πυρηνικῆς ἐνέργειας δὲν εἶναι ἐπικίνδυνη, χαρακτηρίζοντας συγχρόνως τοὺς συνανθρώπους τοὺς πού φοβοῦνται τὶς συνέπειες αὐτῆς τῆς ἐνέργειας σὰν μωροὺς καὶ ἀμόρφωτους.

Ἡ αἰσιοδοξία πολλῶν ἀνθρώπων, πού πίστεψαν ὅτι ἡ ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ διαμορφώσει τὴν γῆ σ' ἕναν παράδεισο χωρὶς ἱερό, ἔχει ἤδη γίνεи μιὰ τεράστια ἀπαισιοδοξία πού μεταβάλλει τὴν ζωὴ τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου σὲ πηγὴ ἑνὸς ἀδιάκοπου ἄγχους πού τὸν καταστρέφει, συνεχῶς, ψυχικὰ καὶ σωματικὰ. Ἐκεῖνοι ὅμως οἱ ἄνθρωποι πού ἔχουν συνειδητοποιήσει τὴν ἀλήθεια ὅτι ὁ ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ ν' ἀντικαταστήσει ἀτιμώρητα τὸν Θεὸ μὲ τὰ εἶδωλα τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ ἀρχίζουν νὰ στηρίζουν τὴν ἐλπίδα τοὺς στὴν μοναδικὴ πηγὴ τῆς ζωῆς: στὸν Θεὸ δηλαδή, μὲ ἀποτέλεσμα μιὰ αἰσιοδοξία πού ὀφείλεται στὴν πίστι ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θὰ ἐγκαταλείψει ποτέ ἐκείνους τοὺς ἀνθρώπους πού μένουν κοντὰ του.

Πολὺ ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ ὅτι πολλὲς γερμανικὲς — ἐκκλησιαστικὲς καὶ κοσμικὲς — ἐφημερίδες χρησιμοποιοῦν τὴν ἑλληνικὴ λέξι «ὕβρις», ὅταν περιγράφουν μὲ μιὰ μόνο λέξι τὶς προσπάθειες τῶν φορέων τοῦ τεχνοκρατούμενου πολιτισμοῦ ν' ἀντικαταστήσουν τὸν Θεό. Γιατί αὐτὸς ὁ χαρακτηρισμὸς σημαίνει ὅτι οἱ προσπάθειες αὐτὲς ἀποτελοῦν προσβολὴ τοῦ δημιουργοῦ τοῦ κόσμου Θεοῦ. Ἄν λάβουμε δὲ ὑπ' ὄψιν ὅτι ἡ πιὸ μεγάλη ἁμαρτία εἶναι ἡ ἀπομάκρυνσι τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὸν Θεό, μποροῦμε νὰ φαντασθοῦμε τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων πού πιστεύουν ὅτι μποροῦν νὰ τὸν ἀντικαταστήσουν.

Ἐλπιδοφόρο ὅμως εἶναι τὸ γεγονός ὅτι τὸ «ἀτύχημα» τοῦ Τσερνοβὺλ συμβάλλει στὴν ἐκ μέρους πολλῶν ἀνθρώπων συνειδητοποίησι αὐτῆς τῆς ἁμαρτίας, μὲ ἀποτέλεσμα τὸ ὅτι παρατηροῦμε μιὰ ἀλλαγὴ νοοτροπίας τοῦ σύγχρονου ἀνθρώπου γενικὰ καὶ τῶν νέων εἰδικὰ, οἱ ὁποῖοι θεωροῦν τὶς «ἐπιτυχίες» τοῦ τεχνοκρατούμενου πολιτισμοῦ σὰν κοινωνικὲς ἁμαρτίες. Στὶς θετικὲς συνέπειες τοῦ πνευματικοῦ σεισμοῦ, πού προκάλεσε τὸ «ἀτύχημα» τοῦ Τσερνοβὺλ ἀνήκει — τέλος — καὶ τὸ ὅτι αὐτὸ τὸ «ἀτύχημα» δικαιώνει τοὺς φιλειρηνικοὺς ἀγῶνες ἐκείνων τῶν εἰρηνοποιῶν, τοὺς ὁποῖους οἱ ὀπαδοὶ τῶν παραλόγων πυρηνικῶν ἐξοπλισμῶν συνηθίζουν νὰ χαρακτηρίζουν σὰν «μωροὺς».

Ὁ μαῖστωρ Ἰωάννης Παπαδόπουλος ὁ Κουκουζέλης

(1270 περίπου - α΄ ἡμ. ιδ΄ αἰ.)

ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο του*

Τοῦ κ. ΓΡΗΓ. Θ. ΣΤΑΘΗ

Ἀναπληρωτοῦ Καθηγητοῦ

γ. Ἐποχὴ

Ἡ γνωστότερη μαρτυρία γιὰ τὴν χρονικὴ ἀκολουθία τῶν μελουργῶν ποὺ σχετίζονται μὲ τὸν Κουκουζέλη εἶναι αὐτὴ ποὺ μᾶς παρέχει ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης, ὁ λαμπαδάριος καὶ μαῖστωρ, στὴ θεωρητικὴ συγγραφὴ του, γραμμένη ἰδιοχείρως στὰ 1458 στὸν κώδικα Ἰβήρων 1120.* «Τῶν οἰκῶν δὲ γε πρώτος ποιητὴς ὁ Ἀνανεώτης ὑπῆρξε καὶ δεύτερος ὁ Γλυκὺς τὸν Ἀνανεώτην μιμούμενος. Ἔπειτα τρίτος ὁ Ἡθικὸς ὀνομαζόμενος ὡς διδασκάλους ἐπόμενος τοῖς προειρημένους δυσί, καὶ μετὰ πάντας αὐτοὺς ὁ χαριτώνυμος Κουκουζέλης». Τὴν ἴδια χρονικὴ ἀκολουθία μαρτυρεῖ καὶ ὁ ἄλλος μεγάλος βυζαντινὸς διδασκάλος τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης Γρηγόριος Μπούνης ὁ Ἀλυάτης, στὰ 1437*. «Ἐποιήθησαν μὲν παρὰ τοῦ δομεστίκου ἐκείνου κύρη Μιχαὴλ Ἀνεώτου ἐκαλλωπίσθησαν δὲ παρὰ τοῦ πρωτοψάλτου κύρ Ἰωάννου Γλυκέος. Ὑστερον δὲ ἐγράφησαν καὶ παρὰ τοῦ μαῖστορος κύρ Ἰωάννου Κουκουζέλη, συντετηγμένα καὶ σαφέστατα, καὶ οὐ γὰρ πολλὰς εἶχον μακρολογίας».

Πηγαίνοντας ἀναδρομικὰ πρὸ πίσω, στὸ β΄ ἡμισυ τοῦ ΙΔ΄ αἰῶνα, μᾶς εἶναι χρησιμώτατη ἀπὸ πολλὰς ἀπόψεις ἡ μαρτυρία τῆς Παπαδικῆς, κώδικος Κουτλουμουσίου 457* (φ. Ιγ.). «Ἀρχὴ σὺν Θεῷ ἀγίῳ τοῦ Μεγάλου Ἐσπερινοῦ, ἀπὸ χοροῦ περιέχει δὲ ἀλλάγματα παλαιὰ τε καὶ νέα, διαφόρων ποιητῶν, τοῦ τε θαυμαστοῦ πρωτοψάλτου τοῦ Γλυκὺ καὶ τῶν διὰ δόξων αὐτοῦ καὶ φοιτητῶν κυροῦ Ξένου πρωτοψάλτη τοῦ Κορώνη καὶ τοῦ Παπαδοπούλου κυροῦ Ἰωάννου καὶ μαῖστωρος τοῦ Κουκουζέλη, σὺν αὐτοῖς καὶ ἑτέρων πολλῶν». «Ὅπως προκύπτει ἀπὸ κωδικολογικὴ καὶ μόνον ἔρευνα, ἀπ' τὴν μορφή καὶ τὴν παρουσία δηλαδὴ τῶν συνθέσεων τους στοὺς κώδικες, ὁ Νικηφόρος Ἡθικὸς καὶ ὁ Ἰωάννης Γλυκὺς ἦταν προγενέστεροι τοῦ Κουκουζέλη καὶ εἶναι πολὺ πιθανὸ τὰ πρόσωπα αὐτὰ νὰ ταυτίζονται μὲ τὸν πατριάρχην Νικηφόρο τὸν ἀμμεφῆ» (1260-1261) καὶ τὸν πατριάρχην Ἰωάννη ΙΓ' τὸν Γλυκὺ (1315-1320) ἀντίστοιχα.*

Στὰ 1341 ἕνας κωδικογράφος Ἀθανάσιος, στὸν στιχῆρη κολοφῶνα τοῦ Στιχηραρίου (EBE 884),* ποὺ ἀντέγραψε ἀπὸ ἀνθίβολο διορθωμένο ἀπ' τὸν Κουκουζέλη, τὸ δηλώνει σαφῶς· «ἐξ ἀντιγράφου πάνυ διωρθωμένου / ὄντος κάκεινου τοῦ πάλαι Κουκουζέλη».* Ἐδῶ ἔχουμε καθαρὰ ἕνα ὄριο, πέρα ἀπ' τὸ

ὁποῖο δὲν ἔζησε ὁ Κουκουζέλης· οὔτε βέβαια ἐκεῖνο τὸ «πάλαι» μαρτυρεῖ μεγάλη παλαιότητα. Τὸ 1336, τὸν μῆνα Μάρτιο, μᾶς παραδόθηκε ἡ ἀρχαιότερη Παπαδικὴ ποὺ ἔχει σὺν τίτλο: «Ἀκολουθία συντεθειμένα παρὰ τοῦ μαῖστορος κυροῦ Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, ἀπ' ἀρχῆς τοῦ Μεγάλου Ἐσπερινοῦ μέχρι καὶ τῆς συμπληρώσεως τῆς θείας Λειτουργίας». Ὁ κώδικας αὐτός, EBE 2458,* κατὰ πᾶσα πιθανότητα ὀφείλεται στὴν μεγαλοφυῆ ἐμπνευση τοῦ Κουκουζέλη· πρόκειται κυριολεκτικὰ γιὰ νέα ἐκδοση, νέο τύπο μουσικοῦ κώδικος, ποὺ στέγασε τὶς ἐπάνυμες συνθέσεις τῶν μελουργῶν τῆς πρώτης παλαιολογείου περιόδου ὑπὸ τὸν Ἀνδρόνικο τὸν Β' (1282-1328). Κι εἶναι μιὰ ἐπέτειος σήμερα, Μάρτιο μῆνα,* ἑξήκοσιων πενήντα χρόνων, ἀπ' τὴν παράδοση αὐτοῦ τοῦ κώδικα τῆς βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Αὐτός ὁ κώδικας εἶναι ὁ δεύτερος χρονολογικὰ ποὺ χαρακτηρίζει τὸν Κουκουζέλη ὡς «μαῖστορα». Τέσσερα χρόνια πρὶν, τὸ 1332, συναντοῦμε τὸν ἴδιο ὄρο «μαῖστορα» γιὰ πρώτη φορά στὸ Εἰρμολόγιο Σινᾶ 1257.* Ὁ μελουργὸς μας εἶναι καταξιωμένος πιά, μὲ τὸ ἔργο του ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἡλικία του, στὴ συνείδηση τῶν ὁμοτέλων του καὶ τῶν κωδικογράφων, ὡς ὁ διδάσκαλος, ὁ κατ' ἐξοχὴν μαῖστωρ.

Στὰ 1309 καὶ στὸ φ. 217 τοῦ Εἰρμολογίου Σινᾶ 1256 ὑπάρχει ἡ ἐξῆς ἐνδιαφέρουσα εἰδηση· ἀνέον μέλος, ποίημα κυρίου Ἰωάννου Παπαδοπούλου τοῦ Κουκουζέλη». Τὸν κώδικα αὐτὸν καλλιγράφησε ἡ «Εἰρήνη θυγατέρα τοῦ Θεοδώρου Ἀγιοπετρίτου», ὅπως μαρτυρεῖται στὸν κολοφῶνα· ἀλλὰ, φαίνεται ὅτι τὸν ὑπέγραψε ὁ ἴδιος ὁ Κουκουζέλης στὸ φ. 183r· «τέλος, τέλος δόξα τῷ Θεῷ ἀμήν. † Χεῖρ Ἰωάννου Παπαδοπούλου τοῦ Κουκουζέλη».* Ἡ ἴδια ὑπογραφή ὑπάρχει καὶ σ' ἕνα ἄλλο Εἰρμολόγιο, τὸν κώδικα Λένινγκραντ 121, ποὺ καὶ αὐτὸς ἦταν Συναῖτικὸς, στὰ 1302.*

Τώρα πιά πατᾶμε στὰ χνάρια τοῦ Κουκουζέλη καὶ τὸν αἰσθανόμαστε δίπλα μας συνοδίτη, σ' αὐτὴν τὴν γνωριμία μας. Στὸ Εἰρμολόγιο τοῦ 1309 (Σινᾶ 1256) ὑπάρχει μιὰ ἐπάνυμη σύνθεση τοῦ Κουκουζέλη, καὶ μάλιστα μὲ τὸ προσδιοριστικὸ, «ἀνέον μέλος» καὶ στὸ Εἰρμολόγιο τοῦ 1332 (Σινᾶ 1257) ὑπάρχουν ἀνάυμνα τρεῖς συνθέσεις του. Οἱ συνθέσεις αὐτὲς ἀφοροῦν σὲ τρεῖς στίχους τῶν ἀνοιξανταρίων* καὶ ἕνα τοῦ Μακάριος ἀνήρ,* ὅπου πρωτοεμφανίζονται οἱ τάσεις τῆς νέας μορφῆς συνθέσεως, τῆς καλοφωνικῆς

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 185 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 12 τεύχους.

ἐπιτηδεύσεως. Γιὰ νὰ παραδίδει τὸ Εἰρμολόγιο μὲ κάποιες διορθώσεις στὰ 1302 καὶ νὰ ἀποτολμᾷ νὰ ἐπιβάλλει μιὰ νέα μορφή συνθέσεως, ἐκτενέστερη-καλοφωνική, στὴν παραδοσιακὴ ψαλμώδηση τῶν ἀνοιξανταρίων καὶ τοῦ Μακάριου ἀνὴρ ὁ Κουκουζέλης, στὰ 1309, πρέπει νὰ εἶχε μιὰν ὄριμη ἡλικία καὶ νὰ ἦταν τέλειος γνώστης τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Ἔτσι, λογικά, μποροῦμε νὰ προσδιορίσουμε τὴν γέννησή του στὴ δεκαετία τοῦ 1270 περίπου.

Δὲν μπορεῖ, λοιπόν, ὁ Κουκουζέλης νὰ ἔζησε τὸν ΙΒ' αἰῶνα, πὺ μὲχρι τὸ 1177* ἢ σημειογραφία — πρῶτο καὶ κύριο — ἦταν ἀτελής, οὔτε τὰ πρῶτα ἐξήντα-ἑβδομήντα χρόνια τοῦ ΙΓ' αἰῶνα, πὺ ἢ βυζαντινὴ αὐτοκρατορία ἦταν καταλυμένη ἀπ' τοὺς λατίνους καὶ εἶχε ἀνασταλεῖ ἢ ὁποιαδήποτε πνευματικὴ δραστηριότητα, γιὰτὶ καμμιά σύνθεση δική του καὶ καμμιά σύνθεση τῶν μαρτυρημένων προγενεστέρων του δασκάλων δὲν ὑπάρχει γραμμὴν στὰ χειρόγραφα. Μόνο στὰ τέλη τοῦ ΙΓ' καὶ τὶς ἀρχὲς τοῦ ΙΔ' αἰῶνα ἀπαντοῦν στὰ χειρόγραφα κάποια νέα καλοφωνικὰ μέλη, πάντοτε ἀνώνυμα, πὺ ὁ Κουκουζέλης, καὶ οἱ ἄλλοι σύγχρονοὶ του (καλλωπίζουσι),* ἐπάνωμα πιά, ἀπ' τὸ 1336 καὶ μετὰ. Ἄλλωστε ἢ καλοφωνία σὰν νέα ἀσματικὴ πράξις, ὅπως ξεκίνησε ἀπ' τοὺς προγενεστέρους μελουργούς, καὶ μάλιστα τὸν Νικηφόρο Ἡθικό καὶ Ἰωάννη Γλυκὺ, καὶ ἀναπτύχθηκε ἀπ' τοὺς συμφοιτητὲς Ἰωάννη Κουκουζέλη καὶ Ξένο Κορώνη μαζί, εἶναι καταγραμμὴν στὸ βασικὸ τῆς πλαίσιου γιὰ πρώτη φορὰ στὰ 1336, στὸν κώδικα EBE 2458.

Οὔτε πάλι, ὁ Ἰωάννης Κουκουζέλης μπορεῖ νὰ ἔζησε μετὰ τὸ 1341, γιὰτὶ οἱ προσαγόμενες μαρτυρίες ἀπ' τὸ Σωφρόνιο Εὐστρατιάδῃ,* πὺ τὶς ἀκολουθοῦν ἀβασάνιστα καὶ σύγχρονοι ἀκόμα ἐρευνητὲς, κατὰ τὶς ὁποῖες ὁ Κουκουζέλης συγχρονίζει μὲ τοὺς πατριάρχες Φιλίθεο Κόκκινιο* (παρατεῖται τὸ 1376) καὶ Ματθαῖο Α' (1396-1410),* ἀκόμα καὶ μὲ τὸν περίφημο λαμπαδάριο Ἰωάννη Κλαδᾶ (γύρω στὰ 1400), ἢ μελίξει τάχα ποιήματα τοῦ Μάρκου Βλατῆ* καὶ τοῦ Ἀνθίμου Ὁμολογητοῦ, ἐλέγχονται πιά ὡς ἀνακριβεῖς, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ προσαρμογὴ μεταγενεστέρων ποιημάτων σὲ προϋπάρχον μέλος, κάτι πὺ συχνὰ συμβαίνει στὴν παράδοση τῆς Ψαλτικῆς. Γιὰ τὶς συγκεκριμένους περιπτώσεις ὑπάρχουν σαφεῖς μαρτυρίες, δημοσιευμένες στοὺς καταλόγους τῶν Χειρογράφων Βυζαντινῆς Μουσικῆς καὶ σ' ἓνα ἄλλο βιβλίό μου.*

δ. Ἔ ρ γ ο

Τὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη διακρίνεται σὲ δυὸ κατηγορίες· σὲ ἐκδοτικὸ — κατὰ κάποιο τρόπο — καὶ σὲ δημιουργικὸ. Οἱ μαρτυρίες πὺ ἀναφέρθηκαν παραπάνω, δηλαδὴ ἢ παράδοση τοῦ Εἰρμολογίου, ἢ «διόρθωση» τοῦ Στιχηραρίου πὺ χρησιμοποίησε σὰν ἀντίβολο ὁ Ἀθανάσιος στὰ 1341, καὶ προπάντων ἢ «σύνθεση» τῶν Ἀκολουθιῶν τοῦ κώδικος EBE 2458, πὺ πολλαπλασιαστικὴ ὑπεραυξημένη σὲ περιεχόμενο, ἀλλὰ μὲ τὴν ἴδια διάταξι, μᾶς παρουσιάζουν ἓνα μεγα-

λοφυῖ μελουργὸ πὺ φρόντισε γιὰ τὴν κωδικοποίηση καὶ ὀριοθέτηση τῆς βυζαντινῆς Ψαλτικῆς Τέχνης. Κι εἶναι κυρίως αὐτὴ ἢ ἔμπνευσή του πὺ τοῦ ἐξασφάλισε καὶ διέδωσε τὴ φήμη του, στὰ ὄψιμα βυζαντινὰ καὶ στὰ μεταβυζαντινὰ χρόνια.

Τὸ προσωπικὸ-δημιουργικὸ ἔργο ἔχει πολλὰς ἐνδιαφέρουσες πτυχές. Μιὰ σαφὴ εἰκόνα τῆς εὐρύτητας καὶ σπουδαιότητος τοῦ ἔργου μπορεῖτε νὰ σχηματίσετε κοιτάζοντας τὸ συνοπτικὸ ἐργογραφικὸ πῖνακα πὺ δημοσιεύω στὸ πρόγραμμα.

*Ἐγραψε μέλη γιὰ τὶς ἀκολουθίες τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ νυχθημέρου, — Ἐσπερινοῦ, Ὁρθρου, Θ. Λειτουργίας —, καὶ πάμπολλα μέλη τοῦ Οἰκηματαρίου — δηλαδὴ μέλη μὲ κείμενο τοῦ οἴκου τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου, τοῦ Μαθηματαρίου — δηλαδὴ καλοφωνικὲς συνθέσεις στὰ στιχηρὰ ἰδιόμελα καὶ ἀναγραμματισμοὺς καὶ ἀναποδισμοὺς ἀπὸ αὐτὰ, καὶ τοῦ Κρατηματαρίου — δηλαδὴ ἔντεχνες καὶ ἐμμελέστατες συνθέσεις μὲ κείμενο ἄσμηες συλλαβές, ὅπως Τενενά, Τορορόν, Τεριρέμ, κ.ἄ.

α. Μέλη τῆς νυχθημέρου ἀκολουθίας

Ἐ σ π ε ρ ι ν ο ῦ

1. Ἀνοιξαντάρια (ψαλμὸς ρβ')· οἱ στίχοι, κατὰ ζεύγη·

Ἄντανελεῖς — Καὶ εἰς τὸν χοῦν. Ἐξαποστελεῖς — Καὶ ἀνακαινεῖς, Ἡτῶ ἢ δόξα — Εὐφρανθήσεται Κύριος (δύο). Ἄσω τῷ Κυρίῳ — Ψαλῶ τῷ Θεῷ μου, Ἐκλίποιεν ἀμαρτωλοὶ — Εὐλόγει ἢ ψυχὴ μου.

2. Μακάριος ἀνὴρ (ψαλμοὶ α', β', γ')· οἱ στίχοι, κατὰ ζεύγη·

Ὁ τὸν καρπὸν αὐτοῦ — Καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ. Ἄλλ' εἰ ὡσεὶ χνοῦς — Διὰ τοῦτο οὐκ ἀναστήσονται. Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς — Καὶ ὁ Κύριος, Τότε λαλήσει — Καὶ ἐν τῷ θυμῷ αὐτοῦ, Διαγγέλων — Κύριος εἶπε πρὸς με. Σὺ δὲ Κύριε (τὸ φράγκικον) — Δόξα μου καὶ ὑψῶν, Οὐ φοβηθήσομαι — Τῶν κύκλω. Ἀνάστα Κύριε — Ὅτι σὺ ἐπάταξας.

3. «Καλοφωνικοὶ» στίχοι τοῦ Μακάριου ἀνὴρ· Ἰνα τί ἐφρίαξαν (δύο), Παρέστησαν οἱ βασιλεῖς, Ὁ κατοικῶν ἐν οὐρανοῖς. Τότε λαλήσει, Αἴτησαι παρ' ἐμοῦ, Ὡς σκεύη κεραμέως, Δουλεύσατε τῷ Κυρίῳ.

4. Δοχὲς ἢ προκείμενα, («καλοφωνία»)· Ἐνεδύσατο Κύριος (πλ. δ'), Ἐξομολογήσομαι σοι Κύριε (πλ. β').

5. Ἠχήματα ἀψαλλόμενα ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Ἐσπερινοῦ.

Ὁ ρ θ ρ ο υ

6. Πολυέλεος· Λατρινός· Δοῦλοι Κύριον. — Ἐξομολογεῖσθαι. Οἱ στίχοι Οἶκος Ἀαρῶν — Οἶκος

Λευί — Οί φοβούμενοι τὸν Κύριον — Εὐλογήσατε τὸν Κύριον Ὑψοῦτε Κύριον.

7. «Καλοφωνικοί» στίχοι τοῦ πολυελέου. α. Ἐκ τοῦ Κουκουμά·

Καὶ τὸ μνημόσυνόν σου (ἢ βουλγάρα), Ὁφθαλμούς ἔχουσι, Ὡτα ἔχουσι, Οὐδὲ γὰρ ἐστὶ πνεῦμα «θαυμασιώτατον» (ἀναποδισμός).

β. Ἐκ τοῦ Λατρινουῦ· Εὐλογητὸς Κύριος ἐκ Σιών (ἀναγραμματισμός).

8. Ἀντίφωνα ἢ Ἐκλογὴ εἰς τὸν πολυέλεον.

α. Λόγον ἀγαθὸν (ἓνα στίχο).

β. Τὰ ἐλέη σου, Κύριε· ὁ στίχος: Κύριε ἐν τῷ φωτὶ τοῦ προσώπου σου.

γ. Τὸν Κύριον, ἀλληλουία· ὁ στίχος: Τοὺς ὀδόντας αὐτοῦ βρῦξει, Δόξα — Καὶ νῦν.

9. Πασαπνοάρια τοῦ Ὁρθρου (δύο)· ἤχος α' καὶ πλ. δ'.

10. Μεγαλυνάρια.

Τὴν ὄντως Θεοτόκον· Βάτον σε ἀκατάφλεκτον (ἤχος δ'), Κεχαριτωμένη χαῖρε (ἀναγραμματισμός ἐκ τοῦ Θεοτόκε Παρθένε).

11. Ἄμωμος. Μερικοὶ ἀμφιβαλλόμενοι στίχοι.

Θ. Λειτουργίας

12. Τρισάγιος ὕμνος· Δύναμις, Ἄγιος ὁ Θεός, ἤχος β'.

13. Ἀλληλουιάρια· ἓνα, σὲ ἤχος πλ. α'.

14. Ἀλληλουιάρια τῶν μεγάλων ἑορτῶν.

Πλήρης σειρά ἀλληλουαριῶν μετὰ τῶν ἀρμοδιῶν στίχων.

15. Χερουβικά· α) Οἱ τὰ χερουβίμ, ἤχος πλ. β', «τὸ παλατιανόν», β) Νῦν αἱ δυνάμεις, ἤχος πλ. β'.

16. Τιμιωτέρα· Ἄξιόν ἐστιν, ἤχος πλ. β'.

17. Μεγαλυνάρια. Θ' ὠδὴ μεγάλων ἑορτῶν.

18. Κοινωνικά· α) Αἰνεῖτε, ἤχος πλ. α', β) Γεύσασθε, ἤχος πλ. α'.

β. Οἰκηματάριον

Ἀκάθιστος Ὑμνος. Οἱ οἴκοι·

Τῇ ὑπερμάχῳ, Γνωσὶν ἄγνωστον, Δύναμις τοῦ Ὑψίστου, Ζάλην ἔνδοθεν, Ἦκουσαν οἱ ποιμένες, Θεοδρόμον ἀστέρα, Νέαν ἔδειξε, Ἐένον τόκον, Ὅλος ἦν Ρήτορας πολυφθόγγους, Σῶσαι θέλων, Ὑμνος ἄπας, Χάριν δοῦναι, Ὡ πανύμνητε, Ὡ πανύμνητε + Ἄγγελος πρωτοστάτης.

γ. Μαθηματάριον

1. Θεοτοκία μαθήματα·

Ἄνωθεν οἱ προφῆται (δύο), ἤχος βαρὺς καὶ ἤχος πλ. β'.

2. Ἀναγραμματισμοὶ καὶ ἀναποδισμοὶ (μαθήματα τοῦ Στιχηραρίου).

Ὑπὲρ τὰ ἑκατὸ μαθήματα.

3. Κατανυκτικά. Στιχηρὰ ἰδιόμελα καὶ προσόμοια.

4. Μαθήματα εἰς δεκαπεντασυλλάβους στίχους. Ὑπὲρ τὰ 40. Θεοτοκία, Σταυροθεοτοκία, Σταυρώσιμα, Κατανυκτικά, Νεκρώσιμα.

δ. Κρατηματάριον

Κρατήματα στοὺς ὀκτὼ ἤχους, μὲ χαρακτηριστικὰ ὀνομασίες μερικὰ· ἤχος α' (4), ἤχος β' (6), ἤχος τρίτος (3), ἤχος δ' (3), ἤχος πλ. α' (9), ἤχος πλ. β' (5), ἤχος βαρὺς (2), ἤχος πλ. δ' (17).

ε. Μέθοδοι τῆς Ψαλτικῆς

1. Μέθοδος τῶν θέσεων τῶν σημαδιῶν, τὸ γνωστὸν ὡς Μέγα Ἰσον· Ἰσον, Ὀλίγον, Ὁξεῖα· ὀκτάχον.

2. Μέθοδος τῶν κρατημάτων, «προπαιδεῖα».

3. «Ἡ σοφωτάτη Παραλλαγή», γνωστὴ ὡς ὁ «Τροχὸς τοῦ Κουκουζέλη», ἢ καὶ ὡς «Δένδρον τῆς Παραλλαγῆς».

ε. Μορφολογία τοῦ ἔργου

Ἡ συμβολὴ τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη στὴν ἐξέλιξη τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης μὲ τὸ ἔργο του αὐτό, συνίσταται κυρίως στὶς ἐξῆς δύο περιπτώσεις· πρῶτο στὴ διαμόρφωση τῆς ἀσματολογίας τοῦ Μεγάλου Ἑσπερινουῦ, καὶ δεύτερο στὴν ὀριοθέτηση τοῦ εἴδους τῶν ἀναγραμματισμῶν. Προϋπόθεση καὶ μαζί ἄμειση συνέπεια καὶ τῶν δύο αὐτῶν ἐπιδιώξεων ἦταν ἡ λεγόμενη «καλοφωνία» τῆς βυζαντινῆς Ψαλτικῆς.

Ποιὰ στοιχεῖα ἀκριβῶς συνθέτουν τὴν «καλοφωνία»;* Τρία βασικά· πρῶτο, τὸ μέλος αὐτὸ καθεαυτὸ, ἔντεχνο, ἐπιτηδευμένο, πλατὺ, μὲ μεταπτώσεις καὶ ἐναλλαγές, ἐκτεινόμενο σὲ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν παραδοσιακὴ μέχρι τότε φωνητικὴ περιοχὴ· δεύτερο, οἱ ἐπαναλήψεις συλλαβῶν, λέξεων, φράσεων, στίχων ὀλοκλήρων, ἢ παρεμβολὴ νέων στίχων καὶ ἢ ἀνακατάστροφος τοῦ ποιητικοῦ κειμένου, δηλαδὴ οἱ ἀναγραμματισμοὶ τρίτο· ἢ ἐπιβολὴ ἑνὸς κρατήματος μιά, δυὸ ἢ περισσότερες φορές, στὴν ἀρχή, στὸ μέσο ἢ συνήθως πρὸς τὸ τέλος μιᾶς καλοφωνικῆς συνθέσεως. Στοιχεῖα τῆς καλοφωνίας εἶναι ἀκόμα οἱ ἐνηχηματικὲς φράσεις μὲ τίς λέξεις «λέγε» ἢ «πάλιν», τὸ ἴσον ποὺ βαστοῦν οἱ βαστακτὲς ἢ ἰσοκράτες, καὶ ἀπαραίτητος παράγων ὁ μονοφωνάριος ἢ ὁ καλοφωναρῆς ποὺ ἐναλλάσσεται μὲ τὸ Χορὸ τῶν Ψαλτῶν.

Ἡ καλοφωνία σὰν ἐπιβλημένη ἀσματικὴ κατάσταση προϋπῆρξε τοῦ Κουκουζέλη. Μιὰ πλειάδα μεγάλων μουσικῶν τὴν πεντηκονταετία 1261-1309, μὲ προεξάρχοντες τὸν Νικηφόρο Ἡθικὸ τὸν δομέστικο καὶ τὸν Ἰωάννη Γλυκὺ τὸν πρωτοφάλη, εἶχαν κιόλας δημιουργήσει ὅλες τίς προϋποθέσεις γιὰ τὴν

παραπέρα ανάπτυξη και τελική διαμόρφωση τῆς καλοφωνίας. Θυμηθῆτε ἐδῶ τὴν μαρτυρία τοῦ Γρηγορίου Μπούνη ὅτι ὁ Κουκουζέλης «ἐποίησε» τὰ κοντάκια μετὰ τὸν Ἰωάννη Γλυκὺ «συντετημένα καὶ σαφέστατα»,* πρᾶγμα ποῦ φανερώνει ὅτι ὑπῆρχαν ἴσως καὶ ὑπερβολές ὡς πρὸς τὸ πλάτος, τὴν μελικὴ ἔκταση τῶν καλοφωνικῶν συνθέσεων. Τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνα ἡ καλοφωνία ἔφτασε στὴν πλήρη τῆς ἀνάπτυξη. Δυὸ εἶναι οἱ βασικοὶ συντελεστὲς σ' αὐτό· ὁ Κουκουζέλης καὶ ὁ Κορώνης, καὶ μαζί με αὐτοὺς ὁ Γεώργιος Πανάρετος καὶ ὁ Γεώργιος Κοντοπετρῆς.*

Σχετικὰ μὲ τὴ διαμόρφωση τοῦ Μεγάλου Ἐσπερινοῦ, ὁ Κουκουζέλης καὶ ὁ Κορώνης ἐμέλισαν κάποιους στίχους τῶν ἀνοιξανταρίων καὶ τοῦ Μακάριου ἀνὴρ κατὰ (ἀνέο), διαφοροτικὸ τρόπο. Ἡ διαφορὰ ἐγκρίεται στὸ ὅτι μετὰ τὸ ψαλμικὸ κείμενο τῶν ἀνοιξανταρίων ἐπιβλήθηκαν τριαδικοὶ δοξολογικοὶ στίχοι, «δόξα σοι Πάτερ, δόξα σοι Υἱέ, δόξα σοι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον» κλπ., με ἐπιτηδευμένο καλοφωνικὸ μέλος. Στους στίχους τοῦ Μακάριου ἀνὴρ πλατύνθηκε καλοφωνικὰ τὸ μέρος τοῦ Ἀλληλουῖα, ποῦ ἐπαναλαμβάνεται τρεῖς φορές, με ἀνάπτυξη ἡχημάτων καὶ κρατημάτων ἀνάμεσα. Ἀκόμα, δημιουργήθηκε ἡ ἐνότητα τῶν καλοφωνικῶν στίχων τοῦ β' ψαλμοῦ* «Ἴνα τί ἐφρούραζαν ἔθνη», ὅπου τὸ ἔντεχνο καὶ ἐκτενὲς μέλος, οἱ ἀναγραμματισμοὶ καὶ τὰ ἐκτενῆ κρατήματα εἶναι τὰ θαυμασιώτερα μελωδικὰ μνημεῖα τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Κουκουζέλη στὴ διαμόρφωση τοῦ εἴδους τῶν ἀναγραμματισμῶν ὑπῆρξε ἀποφασιστικὴ. Ὁ τονισμὸς τοῦ νοήματος τοῦ κειμένου, ἡ ἐκτύλιξη τῶν μουσικῶν ιδεῶν, ἡ εὐαισθησία καὶ ἡ ἰσορροπία στὴ μελικὴ κίνηση με σεβασμὸ τῶν προγενεστέρων κατακτήσεων καὶ συντηρητικότητά, δημιούργησαν τὰ ἀπαράβαστα ὄρια αὐτοῦ τοῦ εἴδους συνθέσεως. Κι ἐδῶ μᾶς εἶναι χρήσιμη ἡ διπλοσήμαντη μαρτυρία τοῦ Μανουὴλ Χρυσάφης: «Καὶ μετὰ πάντας αὐτοὺς ὁ χαριτώνομος Κουκουζέλης, ὅς, εἰ καὶ μέγας τῶ ὄντι διδάσκαλος ἦν καὶ οὐδενὶ τῶν πρὸ αὐτοῦ παραχωρεῖν εἶχε τῆς ἐπιστήμης, εἶπετο δ' οὐν ἡμῶς κατ' ἔχνος αὐτοῖς καὶ οὐδέν τι τῶν ἐκείνοις δοξάντων καὶ δοκιμασθέντων καλῶς δεῖν ὤφετο καινοτομεῖν· διὸ οὐδὲ ἐκαινοτόμει». Ὁ Χρυσάφης φωτίζει ἔτσι τὴν κυριώτατη, ἴσως, πτυχὴ τῆς προσωπικότητος τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη· τὸ ὅτι ἦτο «μέγας τῶ ὄντι διδάσκαλος», καὶ ὅτι ἀκολουθοῦσε «κατ' ἔχνος» τοὺς προηγούμενους διδασκάλους καὶ δὲν «καινοτομοῦσε».

Ἡ πληθώρα, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά, τῶν συνθέσεων του, συνέβαλε στὴν παγίωση καὶ διάδοση αὐτῆς τῆς τέχνης. Ἐνας κώδικας, ὁ Κουτλουμουσίου 456 (τοῦ ἔτους 1443)* περιέχει ὅλους τοὺς ἀναγραμματισμοὺς τοῦ Κουκουζέλη καὶ μόνον αὐτοὺς σὲ μιὰν ἐνότητα. Ἀριθμοῦνται ἐκεῖ 57 ἀναγραμματισμοὶ στιχηρῶν τῶν κυριωτέρων ἑορτῶν. Κι εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ μαρτυρία σὲ ἄλλον κώδικα (Ἰβήρων 991, τοῦ 1670)· «ὡς ἔοικεν ὑστερον ἐκαλλωπίσθη τὸ στιχηρὸν ὑπὸ τοῦ Κοντοπετρῆ, ἐπόμενος τῇ ὁδῶ τοῦ ἀναγραμματισμοῦ, ἦτοι τοῦ μαῖστορος».* Στὴν τέχνη τῶν ἀναγραμματισμῶν τοῦ Κουκουζέλη ἀναφέρεται καὶ τὸ

μνημόσυνον σὲ κώδικα τοῦ Ἰωάννου Πλουσιαδηνοῦ (Διονυσίου 570)· αἰωνία σου ἡ μνήμη, Ἰωάννη Κουκουζέλη, με τὸν δρόμον ὅπου ἐφανέρωσας τῆς αὐτῆς ἐπιστήμης».*

ε. Διδάσκαλος τῆς μουσικῆς

Ἀναμφίβολα ὁ Ἰωάννης Κουκουζέλης ὑπῆρξε διδάσκαλος τῆς μουσικῆς, δηλαδὴ θεωρητικὸς τῆς μουσικῆς. Δὲν ἀφῆκε καμμιὰ πραγματεία, ἀλλὰ ἡ μέθοδος τῶν θέσεων, τὸ γνωστὸ ὡς Μέγα Ἴσον* ἢ «μέθοδος τῆς καλοφωνίας» γιὰ τὰ κρατήματα καὶ ὁ Τροχός, ἡ ἢ «Σοφωτάτη Παραλλαγή» — τὸ σύστημα τῆς ἐναλλαγῆς τῶν πενταχόρδων καὶ τῆς ὀκτωηχίας — ἀποτελοῦν κωδικοποίηση τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης τοῦ καιροῦ του.

Πρέπει μονάχα νὰ παρατηρήσω, γιὰ νὰ εἶμαι δίκαιος κριτής, ὅτι παρόμοια μέθοδο τῶν θέσεων, με τὰ ἴδια ἀκριβῶς σημάδια καὶ τίς ἴδιες ὀνομασίες, ἐκτὸς ἀπὸ ἐλάχιστες διαφορὰς, ἀλλὰ σὲ διάφορη σειρά, ἐξέπληθη ὁ δάσκαλος τοῦ Κουκουζέλη Ἰωάννης ὁ Γλυκός. Ἵσχυται καὶ αὐτὴ ἡ μέθοδος σὲ πολλὰ χειρόγραφα,* καὶ τὸ πρᾶγμα τὸ μαρτυρεῖ ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης: «οὐδεμία ἦν ἂν χρεῖα οὐδ' ἀνάγκη τοῦ τὸν μὲν Γλυκὺν Ἰωάννην πεποιημέναι τὰς μεθόδους τῶν κατὰ τὴν ψαλτικὴν θέσεων, τὸν δὲ μαῖστορα Ἰωάννην μετ' αὐτὸν τὴν ἐτέραν μέθοδον καὶ τὰ σημάδια ψαλλά». * Διαδόθηκε μόνον ἡ μέθοδος τοῦ Κουκουζέλη, ἐπειδὴ αὐτὴν ἐξέδωκε ὁ ἴδιος στὴν Παπαδικὴ καὶ αὐτὴν ἀντέγραψαν οἱ κωδικογράφοι καὶ τὴν κατέστησαν ἐνύπερα γνωστή. Εἶναι καὶ αὐτὸς ἕνας λόγος ποῦ ὑπερτονίζεται, ὅπως δὲν θᾶπρεπε, ἡ συμβολὴ τοῦ Κουκουζέλη στὴν Ψαλτικὴ Τέχνη.

ζ. Ὑμνογράφος

Μένει ἀκόμα νὰ τονιστεῖ μιὰ σπουδαιότατη πτυχὴ τῆς καλλιτεχνικῆς παρουσίας τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη στὴν ὀρθόδοξη ψαλλτὴ λατρεία· ἡ γλαφυρὴ, εὐαισθητὴ καὶ κατασκευτικώτατη ποιήσῃ του σὲ δεκαπεντασυλλάβους στίχους. Ἐγραψε περισσότερα ἀπὸ σαράντα ὕμνογραφήματα ποῦ ὁ ἴδιος μελοποίησε κατὰ τὸ μαθηματάρικο εἶδος.* Περιφῆμα εἶναι τὰ κατασκευτικὰ καὶ τὰ θεοτοκία τοῦ Ἰωάννου Κουκουζέλη καὶ τῶν ἄλλων συγχρόνων του μελωδῶν, με τὰ ὁποῖα ἡ Ἐκκλησία εἰσέφερε τὴν δικὴ τῆς ἔκφραση καὶ με τὸ ἴδιο ἔκφραστικό μέσο καὶ μέτρο, τὸν πολιτικὸν στίχο. Ἰδοὺ ἕνα θεοτοκίον τοῦ Κουκουζέλη.*

Ἄν βάρος με τῶν λυπηρῶν τῶν ἀμετρήτων θλίβη, εὐρίσκω σὲ τὸν κουφισμὸν, παρθενομήτορ κόρη· ἂν καταγιγίς τῶν συμφορῶν δεινῶς καταβαπτίζη, ἀλλὰ λιμένα βλέπων σε τὸν βυθισμὸν οὐ τρέμω· ἂν ἐξ ἐφόδων ἐθνικῶν πλήτταμαι τὴν καρδίαν, σὺ μου στερρὸν προπύργιον καὶ σύμμαχος καὶ [σκέπη, ἂν ἀφορμὰς ψυχοφελεῖς ραθύμως παρατρέχω,

σύ μου θερμή διέγερσις ἐν ἀγαθοῖς πρακτέοις.
Ἐν σοὶ καὶ μόνῃ ἐν δεινοῖς ἤλπισα σωτηρίαν.

η. Χαρακτηρισμοὶ

Εἶναι ἐνδιαφέρον σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ἐδῶ νὰ δοῦμε πῶς ἀποτίμησαν τὸ ἔργο καὶ τὴν προσωπικότητα τοῦ Κουκουζέλη ἄλλοι μεγάλοι μελουργοὶ καὶ κωδικογράφοι. Ὁ Μανουὴλ Χρυσάφης, μέγας βυζαντινὸς μελουργὸς στὰ χρόνια τῆς ἀλώσεως εἶναι πιὸ ἐνθουσιώδης ἀπὸ ὅποιονδήποτε ἄλλον. Στολίζει τὸ ὄνομα τοῦ Κουκουζέλη μὲ εὐγλωττα κοσμητικὰ ἐπίθετα καὶ τοῦ χαρίζει ἀπλόχερα τὸν υπερθετικὸν βαθμὸν «χαριτώνυμος», θαυμασιώτατος, γλυκύτατος, ὡς ἀληθῶς μαῖστωρ, διδάσκαλος τῶν διδασκάλων, «μέγας τῶ ὄντι διδάσκαλος» καὶ πολὺ συχνὰ «μακαρίτης».* Ἀντίθετα, ὁ Γαβριὴλ Ἱερομόναχος, τὴν ἴδια ἐποχὴ, στὴ σπουδαία θεωρητικὴ συγγραφὴ του,* προτιμᾷ τὸν Ἅγιον ἀπ' τὸν Κουκουζέλη. Συγκριτικὰ, ἀπ' τὸν 17 αἰῶνα καὶ μετὰ, οἱ προτιμήσεις μοιράζονται ἀνάμεσα στὸν Κουκουζέλη, τὸν Κορώνη καὶ τὸν Μανουὴλ Χρυσάφη.*

Νὰ ἐπιστρέψουμε στὸν Κουκουζέλη μὲ μιὰν ἄλλη ἀναφορὰ ἀπὸ ἀνώνυμο κωδικογράφο· «Ἀναγραμμαιτισμὸς ἀπὸ τὸ Κατακόσμησον τοῦ μακαριωτάτου καὶ γλυκυτάτου χαριτωνύμου μαῖστορος τοῦ Κουκουζέλη καὶ ὄντως μουσικωτάτου».* Πρόσφατα, προχθές, πού διώρθωνα τὰ δοκίμια τοῦ Γ' τόμου τοῦ Καταλόγου «Τὰ Χειρόγραφα Βυζαντινῆς Μουσικῆς — Ἅγιον Ὅρος», συνάντησα στὰ γραφτά μου τὴν ἐξῆς σημείωση σὲ μιὰν ὠα τοῦ κώδικα Κουτλουμουσίου 457 (φ. 379α)· «ποῦ εἶ ὦ μαῖστωρ ἄρτι; — ἔνθα καὶ ὑμεῖς φίλοι μετ' ὀλίγον ἔρχεσθε». Στὸν ἴδιον αὐτὸν κώδικα χαρακτηρίζεται γιὰ μοναδικὴν φορὰ, ἀπ' ὅ,τι ξέρω, ὁ Κουκουζέλης ὡς ἅγιος, (φ. 84ν)· «Καὶ τοῦτο τὸ ἕτερον μελουργήσαντος ἁγίου μαῖστορος, ἕπερ οἶμαι, κάλλιστον δὲ πάνυ» (τὸ μεγαλυνάριον Ἐὐαγγελίζου· Ὡς ἐμψύχῃ).

ι. Εἰκονογραφία

Ὡς μελουργὸς καὶ ὡς ἅγιος ὁ Ἰωάννης Κουκουζέλης εἶναι καὶ θέμα εἰκονογραφικόν. Εἰκονογραφικῆς του παραστάσεως ὑπάρχουν ἀρκετές· σὰν μινιατοῦρες σὲ χειρόγραφα, σὰν τοιχογραφίες καὶ σὰν φορητὲς εἰκόνες. Ἡ ἀρχαιότερη εἰκὼν του βρίσκεται σὲ μιὰ ὄλοσέλιδη σύνθεσις πού ἀνῆκε στὸν κώδικα Κουτλουμουσίου 457, (β' ἡμισυ ΙΔ' αἰ.), ἀπὸ ὅπου τὴν ἀπέσπασε ὁ Πορφύριος Οὐσπένσκου καὶ τὴν πρωτοδημοσίευσε. Ὑστερα εἶναι ἀναδημοσιευμένη πολλὰ φορὲς. Ἡ εἰκὼν παριστάνει τὸν πρωτοψάλτη Ἰωάννη Γλυκὺ ὡς διδάσκαλο τοῦ Κορώνη καὶ τοῦ Κουκουζέλη. Ἡ ἐπιγραφή εἶναι εὐγλωττῆ· «Ἰωάννης ὁ ἁΨάλτης μανθάνων τὸν Κορώνη καὶ τὸν Κουκουζέλη». Καὶ οἱ τρεῖς μελουργοὶ ἐδῶ φοροῦν κωνικὸ σκιαδίον καὶ τὴν χαρακτηριστικὴν τῆς ἐποχῆς ἐνδυ-

μασία τῶν ψαλτῶν. Μὲ τὴν ἴδια ἐνδυμασία ὁ Κουκουζέλης παριστάνεται στὴν ὠα μιᾶς σελίδος τοῦ κώδικος Μ. Λαύρας Α 165 (τοῦ ΙΕ' αἰ.). Εἶναι ἡ εἰκὼν αὐτὴ δημοσιευμένη στὸ πρόγραμμα. Σὲ δύο Ἰβηρικὸς κώδικες,* ὁ Κουκουζέλης εἰκονίζεται μαζί μὲ τὸν Ἰωάννη Δαμασκηνόν, ἐνῶ σ' ἓνα Σιναϊτικὸν κώδικα, καλλιτεχνημένον στὴν Οὐγγροβλαχία τὸν ΙΖ' αἰ.,* ὁ Κουκουζέλης παριστάνεται μὲ ἐνδυμασία πρίγκηπος. Στὴν Μεγίστη Λαύρα στὸ Ἅγιον Ὅρος, ὑπάρχει τοιχογραφία τοῦ Κουκουζέλη στὸν νάρθηκα καθὼς καὶ εἰκὼν αὐτοῦ μὲ εἰκονογραφημένα περιστατικὰ ἀπ' τὸν Βίον του. Σὲ ἄλλη μιὰ εἰκὼν εἰκονίζεται μαζί μὲ τὸν Γρηγόριον δομῆστικόν τῆς Λαύρας, πού καὶ ἐκεῖνος τιμᾶται ὡς ἅγιος τὴν ἴδια μέρα, 1η Ὀκτωβρίου. Ἄλλες τοιχογραφίες καὶ εἰκόνες τοῦ Κουκουζέλη βρίσκονται στὸ Μόναχο, στὸ Κρεμλίνο, στὴ Βουλγαρία καὶ στὴ Γιουγκοσλαβία.*

Αὐτὸς εἶναι, φιλόμουση ὁμήγυρη, ὁ «θαυμασιώτατος» μαῖστωρ Ἰωάννης Παπαδόπουλος ὁ Κουκουζέλης, ὅπως τὸν συναντᾶμε στὰ χειρόγραφα, τὰ μνημεῖα αὐτὰ τῆς Ψαλτικῆς Τέχνης.

Ἐπὶ τοῦ ὅμοιο, ὅπως εἶπα, καὶ ἓνας «βίος» τοῦ ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Κουκουζέλη, μὲ ἀρκετὴν χειρόγραφη καὶ ἐντυπὴ διάδοσις. Ἡ ἀρχαιότερη παράδοσις τοῦ βίου βρίσκεται στὸν κώδικα Βλατάδων 46, τοῦ ἔτους 1550.* Ὁ βίος, γραμμένος κατὰ πᾶσα πιθανότητα λίγο πρὶν ἀπ' τὸ 1550 ἀπὸ ἄγνωστο βιογράφο, ὀλιγογράμματο καὶ ἀφελῆ, καὶ ὅπωςδήποτε σλαβικῆς καταγωγῆς, εἶναι ἓνα συμπλήρωμα ἀπὸ διάφορα ἐπεισόδια,* πού τὰ διατηροῦσε, ὅπως φαίνεται, ἡ προφορικὴ παράδοσις, διακόσια χρόνια μετὰ τὸ θάνατον τοῦ Κουκουζέλη. Ὑπάρχουν ὅμως καὶ κάποια ἐπεισόδια πού, κοιταγμένα μὲ κριτικὴ διάθεσις, ἐλέγχονται ὡς κατασκευασμένα ἐπίτηδες. Πολλὰ ἀπ' τὰ στοιχεῖα πού προσφέρει ὁ βίος, παρ' ὅλο πού δὲν προσφέρουν καμμιά ἱστορικὴ συγκεκριμένη ἀναφορὰ, βρῖσκουν κάποια ἱστορικὴ δικαίωσις. Ἄλλα τόσα, ὅμως, ἀπ' αὐτὰ μένουν στὴ σκιά τῆς ἀφελοῦς μυθολογίας. Τὸ θέμα τοῦ βίου, ὅπως καταλαβαίνετε, εἶναι σοβαρὸ καὶ ἀπαιτεῖ φιλογικὴ καὶ ἱστορικὴ διακρίβωσις, πού δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτὴν τὴν ὥρα.

(Συνεχίζεται)

ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ

— Ι Ω Β —

* Ἡ ζωὴ καὶ τὰ πάθη του *
(Τόμοι Α' καὶ Β')

Κυκλοφορεῖ ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις
τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας
Σελίδες 366 καὶ 302, Δραχ. 550 ἕκαστος.

ΠΕΡΙΠΛΑΝΗΣΕΙΣ

Πρεσβυτέρες του καιρού μας

Ἀπαντήσεις σὲ μιὰ ἔρευνα

ΤΟΥ Κ. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ Μ. ΣΤΑΥΡΟΠΟΥΛΟΥ
Ἐπ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

«Σπεῦδε βραδέως»

Ἡ σπουδὴ, ἡ διασύνη, δὲν συνδυάζεται πάντοτε μὲ τὴν σπουδὴ, τὴ μελέτη, δηλαδή, θεμάτων ποὺ ἀπαιτοῦν μιὰ ἰδιαίτερη ἐμβάθυνση. Γι' αὐτὸ καὶ ἀκολουθήσαμε στὴν περίπτωση τῆς ἔρευνας γιὰ τὶς Πρεσβυτέρες τοῦ καιροῦ μας, ποὺ εἶχαμε προτείνει στὸ τεύχος Ἰουνίου 1985 τοῦ «Ἐφημερίου» (σ. 160 - 161) τὴν συνετὴ ἀρχὴ τοῦ «σπεῦδε βραδέως».

Θέμα λεπτὸ καὶ ὄχι ἄμοιρο δυσκολιῶν πῆξε γιὰ μετάθεση σὲ ἄλλο χρόνο, πῶς εὐθετο, τὴν ἔκθεση τῶν ἀπαντήσεων, τὴ συναγωγὴ συμπερασμάτων. Ἡ ἀναμονὴ ἀκόμα περισσότερων ἐπιστολῶν ἀνέστειλαν τὴν ἐπεξεργασία ἐκείνων ποὺ εἶχαν ἤδη φθάσει στὰ γραφεῖα τοῦ Περιοδικοῦ.

Ἡ ἔρευνα, ὅμως, αὐτὴ, εἶχε τελικὰ κάποιον ἀποτέλεσμα; Ἀνταποκρίθηκαν οἱ πρεσβυτέρες στὴν ἐκκλησίᾳ μας νὰ ἀπαντήσουν στὰ ἐρωτήματα ποὺ εἶχαμε θέσει; Ἡ ἀπήχηση τῆς ἔρευνας ἦταν μεγάλη ἢ μικρὴ; Ποῦ ὀφειλόταν ἡ τυχὸν θετικὴ ἢ ἀρνητικὴ στάση τους; Αὐτὴ εἶναι, ἀσφαλῶς, μιὰ ἄλλη σειρά ἐρωτημάτων, ἀπὸ ἐκείνα τῆς ἔρευνας, τὰ ὁποῖα ἔθεσαν στὸν ἑαυτὸ τους οἱ ἐρευνητὲς καὶ προσπάθησαν νὰ δώσουν ἐπίσης κάποιες ἀπαντήσεις (βλ. πῶς κάτω)¹.

Ἀπήχηση καὶ «στοιχεῖα ταυτότητας» τῆς ἔρευνας

Πέρα ἀπὸ τὸν ἀριθμὸ τῶν ἀπαντήσεων ποὺ ἔφθασαν στὰ χέρια μας καὶ ποὺ δὲν εἶναι ἐξαιρετικὰ ὑψηλός, γνωρίζουμε, ὅτι τὰ ἐρευνητικὰ μας ἐρωτήματα εἶχαν μεγάλη ἀπήχηση ἀνάμεσα στοὺς ἱερεῖς καὶ τὶς πρεσβυτέρες τους, τὴν ὁμάδα, δηλαδή, ἐκείνη, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη ἐνὸς ἐπιστολογράφου «στέκει μεταξύ κόσμου καὶ Ἐκκλησίας».

Ἀσχετα ἀπὸ τοὺς λόγους ποὺ ὑπαγόρευσαν τὴν μὴ καταγραφή ὑπὸ τύπον ἐπιστολῶν² τοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ προκάλεσαν καὶ τῶν συζητήσεων ποὺ ἔγιναν βάσει τῶν ἐρωτημάτων, οἱ ζυμώσεις ποὺ ἐπιτελέστηκαν σύμφωνα μὲ προφορικές μαρτυρίες ἦταν σημαντικὲς καὶ προβληματίσαν αὐτοὺς τοὺς κύκλους.

Ἐξάλλου κάθε συζήτηση ποὺ ἀφορᾷ τὸ εὐρύτερο θέμα οἰκογένεια τοῦ ἱερέα, ὁ ἱερέας ὡς οἰκογενειάρχης,

παιδιά, γονεῖς τῶν ἱερέων, προκαλεῖ πάντοτε ζωηρὸ ἐνδιαφέρον. Ὡς ἕμισο μάλιστα ἀποτέλεσμα τῆς ἔρευνας μας, σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη τοῦ πῶς πάνω ἐπιστολογράφου, μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ἡ σχετικὴ συζήτηση ποὺ ἔγινε στὰ πλαίσια τῆς ἐκπομπῆς τῆς ΕΡΤ 1 «Σήμερα εἶναι Κυριακή», στίς 2 Μαρτίου 1986.

Ἡ στήλη θεωρεῖ πάντως ὑποχρέωσή της νὰ εὐχαριστήσῃ ὅλες τὶς πρεσβυτέρες καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ ἀνταποκρίθηκαν στὴν πρόσκληση καὶ ἀπάντησαν μὲ τὸν δικὸν τους τρόπο στὰ ἐρωτήματα καὶ διαφώτισαν συγκεκριμένους πτυχὲς τοῦ συγχρόνου προβληματισμοῦ.

Γεγονὸς εἶναι, ὅτι οἱ περισσότερες θεωροῦν χρήσιμη μιὰ τέτοια ἔρευνα καὶ πολλὲς εἶναι ἐκείνες ποὺ εὐχαριστοῦν, γιατί ὅπως γράφει μιὰ συγκεκριμένα:

«Μ' αὐτὴ σας τὴν προσπάθεια μοῦ δίνετε τὴν εὐκαιρία νὰ ἐκφράσω τὴ χαρὰ μου (γιὰ τὸ ρόλο ποὺ ἔχω κληθεῖ νὰ παίξω), ἂν καὶ μοῦ εἶναι δύσκολο γιατί εἶμαι ὀλιγογράμματη».

Ἄλλη, πάλι, εὐχαριστεῖ γιατί τῆς δόθηκε ἡ εὐκαιρία «νὰ τὰ πεί».

Ἡ τελευταία αὐτὴ παρατήρηση μᾶς δίνει ἀφορμὴ νὰ σημειώσουμε ὅτι ἀπὸ τὶς ἀπαντήσεις διαπιστώνεται τὸ χαμηλὸ σχετικά «γραμματικὸ» ἐπίπεδο τῶν ἐπιστολογράφων ποὺ δὲν προδικάζει μὲ κανένα τρόπο τὸ «μορφωτικὸ» τους ἐπίπεδο ἔτσι ὅπως φανερώνεται ὑψηλὸ ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν ἀπαντήσεων.

Τὰ γράμματα προέρχονται καὶ ἀπὸ πόλεις καὶ ἀπὸ τὴν ὑπαίθρο. Σὲ ἕναν χωροταξικὸ ἄξονα Βορρᾶ - Νότου ἐπιστημαίνουμε τὰ Ἰωάννινα, τὰ Τρίκαλα, τὴ Φθιώτιδα, τὴν Ἀττικὴ, τὴν Μεσσηνία.

Αὐτοσυνειδησία γιὰ τὸ ρόλο τῆς

Μιὰ ἄλλη διαπίστωση ἔχει σχέση μὲ τὴν αὐτοσυνειδησία στὸ ρόλο τῆς, τὴν τ α υ τ ὅ τ η τ ᾶ τῆς ὡς πρεσβυτέρας. Εἶναι ἐνδεικτικὴ ἡ ἀκόλουθη ἀπάντηση:

«Εἶμαι εὐχαριστημένη διότι εἶμαι ἡ Πρῶτη στοὺς πολλοὺς καὶ καμαρώνω γιὰ τὸ κι εὐχαριστῶ τὸ Θεὸ γιὰ τὸ ἄ ξ ί ω μ α ποὺ ἔλαβα» (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας).

σ ἐ δρόμους ποιμαντικῆς διακονίας

Μιά ἄλλη χρησιμοποιεῖ τὸν πληθυντικὸ ἀριθμὸ ἀναφορικὰ μὲ τὸ μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης:

«Ἄν ἦμιον 18 χρόνων θάθελα μ' ἔλη μου τὴν ψυχὴ νὰ γίνω πρεσβυτέρα. Στὰ 40 χρόνια μου καὶ 46 ὁ παπᾶς μου, ἀ ξ ί ω σ ε ὁ Θεὸς ν ἄ λ ἄ θ ο υ μ ε αὐτὸ τὸ μέγα μυστήριον τῆς Ἱερωσύνης» (ἡ ὑπογράμμιση εἶναι δική μας).

Φαίνεται ὅτι δίπλα στὶς ἱερατικὲς κλήσεις ἐξίσου σημαντικὴ εἶναι καὶ ἡ κλήση τῆς πρεσβυτέρας.

Πρεσβύτερος - Πρεσβυτέρα: Κοινὴ κλήση, κοινὴ πορεία, σὲ ἐποχὲς μετασχηματισμῶν... Φωτογραφία Νίκου Κοντοῦβ.

Δίπλα στὴν «πατρότητα» τοῦ ἱερέως συζύγου τῆς ἡ πρεσβυτέρα ἀναπτύσσει τὴ δική της «μητρότητα», τὴ δική της φιλοξενία, διότι ὅπως ἀπάντησε μία:

«Τὸ σπῖτι τῆς πρεσβυτέρας εἶναι σπῖτι πάντων τῶν θλιβομένων καὶ περαστικῶν».

Καὶ μία ἄλλη:

«Ὅλους τοὺς θεωρῶ δικούς μου, σὰν τὰ παιδιὰ μου. Ἀντιλαμβάνομαι ὅτι εἰλικρινὰ μὲ ἐκτιμοῦν καὶ ὄχι φεύτικα, πράγμα ποὺ φαίνεται. Τὰ βράδια ἀντὶ οἱ γειτόνισσές μου νὰ πηγαίνουν στοὺς συγγενεῖς τους, συγκεντρώνονται ὅλοι στὴν αὐλὴν μου γιὰ καλὴν συζήτησιν, προσέχουν στὰ λίγα καὶ καλὰ ποὺ τοὺς ὀμιλεῖω (συνιστῶ), τοὺς προτείνω τὴν καλλιτέραν θέσιν ἐνῶ ἐγὼ στὴν ἀνάγκη κάθομαι καὶ στὸ σκαλοπάτι».

Τὰ πρῶτα ἀποτελέσματα

Ἀπὸ τὴν ἐπεξεργασία ὄλων τῶν ἐπιστολῶν γίνεται φανερὸ ὅτι οἱ ἀπαντήσεις παρουσιάζουν ἀρκετὸ ἐνδιαφέρον καὶ μάλιστα σὲ ὅλα τὰ ἐρωτήματα, καὶ τὰ ἐπτά. Ἐπειδὴ ὅμως πρόθεσή μας δὲν εἶναι, σ' αὐτὴ τουλάχιστο τῇ φάσει, νὰ κάνουμε πλήρη καταγραφή τῶν ἀπαντήσεων, ἐπιλέξαμε νὰ μελετήσουμε κάπως ἐγγύτερα τὰ π ρ ο β λ ῆ μ α τ α ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ πρεσβυτέρες στὴν κοινωνία καὶ τὰ α ἰ τ ῆ μ α τ α ποὺ προσβάλλουν πρὸς τὴ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας.

Κρίνουμε, ὅμως, χρήσιμο νὰ θυμίσουμε τὰ ὑπὸ τὴν μορφή βσηθητικοῦ μίτου ἔ ρ ω τ ῆ μ α τ α ποὺ εἴχαμε δημοσιεύσει καὶ ποὺ ἀποτελοῦν τὸν σκελετὸ τῆς ἔρευνας.

- Ἐὰν σήμερα ἦσουν 18 χρόνων καὶ σοῦ λέγανε νὰ παντρευτεῖς κάποιον ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ ἱερεὺς πῶς θὰ ἀντιδρούσες, τί θὰ τοὺς ἔλεγες;
- Εἶσαι εὐχαριστημένη ἀπὸ τὸ ρόλο ποὺ ἔχεις κληθεῖ νὰ παίξεις σήμερα ὡς πρεσβυτέρα;
- Πῶς θὰ ἤθελες νὰ σοῦ φέρεται ὁ ἱερέας σύζυγός σου;
- Τί παράπονα ἔχεις ἀπὸ τὸν ἄνδρα σου ἱερέα;
- Ποιὰ προβλήματα ἀντιμετωπίζεις στὴν κοινωνία (ἐνορία, γειτονιά, κ.λπ.);
- Εἶσαι εὐχαριστημένη ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους ποὺ σὲ περιβάλλουν (σὲ ἐκτιμοῦν, σὲ προσέχουν τί θὰ πεις, πῶς θὰ καθήσεις, ποῦ θὰ πᾶς, τί θὰ φωνίσεις, τί θὰ φορέσεις);
- Τί θὰ ἤθελες νὰ ζητήσεις ἀπὸ τὴ Διοίκηση τῆς Ἐκκλησίας γιὰ τίς πρεσβυτέρες;

1. Προβλήματα.

Τὸ ἐρώτημα ποὺ ἀφορᾷ στὰ «προβλήματα» φαίνεται ὅτι δὲν ἔγινε ἀντιληπτὸ μονοσήμαντα, ὡς προβλήματα, δηλαδή, ποὺ ἀντιμετωπίζουν οἱ πρεσβυτέρες προσωπικά, ἀλλὰ περιέλαβε καὶ προβλήματα ποὺ ὀ-

πάρχουν γενικώτερα στην κοινωνία, στην ένορία, στη γειτονιά.

Έτσι, με ωραίο τρόπο, μία πρεσβυτέρα θέτει κατά σειρά προβλήματα που υφίστανται σήμερα, όπως για παράδειγμα η άσεμνη ένδυμασία, η άποφυγή της τεκνογονίας («δέν γεννούν σήμερα οι άνθρωποι»), ή μη συμμετοχή στα μυστήρια, ή ύπαρξη δασκάλων που θά πούν στα παιδιά άλλα, αντίθετα πράγματα από εκείνα που έχουν μάθει στο σπίτι, ή βλασφημία. Όλα αυτά την προβληματίζουν και την στενοχωρούν και προσεύχεται για τη σωτηρία των ανθρώπων και τη δική της.

Σε προσωπικό επίπεδο εκείνο που θαράινει είναι ότι η πρεσβυτέρα βρίσκεται στο επίκεντρο όλων, ότι πρέπει να είναι τύπος και υπογραμμιστός:

«Τά βλέμματα όλων των ένοριτών είναι στραμμένα στον παπά μου, σε μένα την ίδια και στα παιδιά μου. Μας θέλουν να στεκόμαστε ψηλά στην άποστολή μας. Δεν παύουμε να είμαστε άνθρωποι όμως και σαν άνθρωποι δεν είμαστε άγιοι. Δεν είμαστε τέλειοι. Έχουμε όπωσδήποτε αδυναμίες. Σε κάθε μας παράλειψη αντιμετωπίζουμε άμέσως την κοινή κατακραυγή».

Μιά άλλη παρατηρεί:

«Δέν τολμάω να κάνω ούτε να σκεφθώ το παράνομο και παράξενο με παρακολουθούν στα έργα μου και στα λόγια μου. Με θέλουν ολοκάθαρη και θεωρούν πως έτσι πράττω και έτσι λέω, πως είναι σωστό. Η παπαδιά τὸ εἶπε, τὸ ἔπραξε σωστό είναι, ἡ Ἐκκλησία τὸ εὐλογεῖ».

Ἡ ἔννοια τοῦ σκανδαλοῦ, τὸ νὰ μὴ σκανδαλίσουν τοὺς ἄλλους, ἔχει ἰδιαιτέρη βαρύτητα στὴ συνείδηση πολλῶν πρεσβυτέρων, ἐπιδιώκουν, λοιπόν, καὶ φροντίζουν νὰ μὴ δίνουν δικαίωμα καὶ περιθώρια νὰ τίς κατηγοροῦν. Ἄλλη πάλι προτιμᾷ νὰ μὴν πηγαίνει τακτικά στὴν ένορία:

«Μένουμε σε ἄλλη περιοχή καὶ αὐτὸ νομίζω εἶναι καλλίτερο, γιατί στὴν ένορία σου σε κοιτάζουν στα μάτια, στὸ στόμα τί θά πεῖς, στα χέρια τί κουβαλᾷς στὸ σπίτι σου, τί φορᾷς, πῶς κάθεται, τί λένε τὰ παιδιά σου, ἂν εἶναι καλοὶ μαθητὲς στὸ σχολεῖο, καὶ δέν νοιώθεις ἄνετα, γεμίζεις ἄγχος καὶ στεναχώρια».

Μιά ἄλλη σεῖρα προβλημάτων ἔχει σχέση με τίς μετὰ θέσεις καὶ τίς ἀντίστοιχες μετακομίσεις καθὼς καὶ με τὴν ἔλλειψη μόνιμης στέγης.

«Τὰ χρόνια περνούν καὶ δέν ξέρεις ἂν θά μείνεις ἐκεῖ μόνιμα, νὰ κάνεις κουμάντο γιὰ μόνιμη στέγαση. Μετάθεση σε μετάθεση μείναμε χωρὶς στέγαση. Ποιὸς ρώτησε γι' αὐτὸ ποτέ; Κανείς! Ὅμως ἐγὼ πονῶ καὶ ὑποφέρω γιατί οἱ ἀλλεπάλληλες μετακομίσεις με κούρασαν καὶ σωματικά καὶ ψυχικά καὶ μοῦ ἔγινε πραγματικὸς βραχνᾶς καὶ μόνιμο ἄγχος τὸ πρόβλημα αὐτὸ τῆς οἰκογενειακῆς μου στέγης. Δέν ξέρω ἂν μπορεῖτε νὰ με καταλάβετε».

Θά πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἀκόμα ἡ διαταραχὴ ποὺ ἐπέρχεται στὸν ρυθμὸ ζωῆς τῆς οἰκογενείας τοῦ ἱερέα με τὰ ἀκανόνιστα ὥραρια ποὺ εἶναι ὑποχρεωμένος πολλές φορές νὰ ἐφαρμόζει ὑπακούοντας σε πομπαντικές ἢ διοικητικὲς ἀνάγκες. Κάποια ἀναφέρει:

«Ἡμῶνα ἔγκυος στὸ τελευταῖο παιδί, περίμενα νὰ γεννήσω καὶ ἐκεῖνος δέν μποροῦσε νὰ ἔλθει, ἔστω

καὶ γιὰ λίγο. Πῆρα ταξὶ μόνη μου, ἀφοῦ ἄφησα τὰ ἄλλα παιδιά στὴ γειτόνισσα καὶ πῆγα στὸ μαιευτήριο».

Γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα ποὺ ἀντιμετωπίζουν, πολλές ἀναφέρουν με εὐγνωμοσύνη τὴ βοήθεια ποὺ προσφέρεται ἀπὸ τὴν προϊσταμένη ἀρχή· ἄλλες ὅμως μένουν με μιὰ διάχυτη πικρία. Μία πρεσβυτέρα γράφει:

«Ποιὸς ὅμως εἶναι αὐτὸς ποὺ συμμερίζεται ὅλα αὐτά, ὅσα ἐγὼ καὶ ἡ οἰκογένειά μου ἀντιμετωπίζουμε; Αὐτοὶ ποὺ γράφουν γιὰ μᾶς καὶ τὰ ἀνεύθυνα γραφόμενά τους; Εὐκόλα εἶναι νὰ λέει κανένας καὶ νὰ γράφει ὅταν ξέρει νὰ γράφει. Ὅμως ἀπέχει πολὺ ἡ πράξη ἀπὸ τὰ λεγόμενα καὶ τὰ γραφόμενά τους. Συμπαράσταση ἀνθρώπινη προσωπικὴ μᾶς λείπει ποὺ δέν κάνει καθόλου τὴν ἐμφάνισή της. Εἴμαστε ἐγκαταλελειμμένοι καὶ παλεύουμε μόνοι μας νὰ ἀντιμετωπίσουμε ὅλα αὐτὰ τὰ προβλήματα».

2. Αἰτήματα.

Ἡ διατύπωση τοῦ τελευταίου αὐτοῦ «παραπόνου» ἐγγράφεται καὶ ὡς πρῶτο αἶτημα σε μιὰ σειρά αἰτημάτων ποὺ ἐκφράζεται θάσει τοῦ τελευταίου, ἐξόμμου, ἐρωτήματος. Εἶναι ἀλήθεια, ὅτι σε πολλές ἐπιστολὲς κάνει τὴν ἐμφάνισή του τὸ αἶτημα γιὰ συμπαράσταση ἐκ μέρους τῆς ἐπίσημης Ἐκκλησίας. Με κάπως ὀξὺ τρόπο ἐκφράζεται τὸ αἶτημα αὐτὸ στὴν ἀκόλουθη «δυναμικὴ» φράση:

«Νὰ προσφέρει σ' ἐμᾶς ἡ Διοικοῦσα Ἐκκλησία ἂν θέλει νὰ ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ζητᾷ καὶ νὰ λαμβάνει!»

Σε ἄλλες, τὰ αἰτήματα εἶναι μετριοπαθέστερα διατυπωμένα ἀλλὰ ἀναμένουν λύσεις καὶ βοήθεια οἰκονομικὴ γιὰ νὰ μπορέσουν ν' ἀνταποκριθοῦν στὴν εἰκόνα ποὺ ὁ κόσμος σχηματίζει καὶ περιμένει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ παπᾶ καὶ τὴν παπαδιά. Νὰ εἶναι, δηλαδή, ἀπλόχερο. Αὐτὴ ἡ ἀπλοχερία τραβάει στὴν Ἐκκλησία τοὺς γείτονες καὶ ένοριτες. Μία προτείνει:

«Τὸ Τ.Α.Κ.Ε. νὰ ἔδιδε ἕνα ἰκανὸ μνημιο μισθὸ στὶς παπαδιές. Διότι τὸ σπίτι τῆς πρεσβυτέρας εἶναι σπίτι πάντων τῶν θλιδομένων καὶ περαστικῶν. Ὑστερα, βοηθώντας ἔστω καὶ ὡς ψίχουλα τοὺς γείτονες καὶ ένοριτες, τοὺς τραβάς στὴν Ἐκκλησία, ὅλοι θέλουν λαμβάνειν καὶ ἔχι διδόναι διότι εἶναι ἀκατήχητοι».

Πολύτεκνη πρεσβυτέρα ἀνέφερε ὅτι ἔχουν οἰκονομικά προβλήματα:

«Δέν μᾶς φθάνει ὁ μισθὸς καὶ τὰ τυχερά. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει νὰ δείξει σ' αὐτὸν τὸν τομέα κάποια εὐαισθησία καὶ στὸ ἔργο τῆς φιλανθρωπίας νὰ συμπεριλάβει καὶ τοὺς οἰκονομικά ἀδύνατους ἱερεῖς, εἴτε πληρώνοντάς τους τὸ ἐνοίκιο, εἴτε δίνοντάς τους ἕνα ἐπίδομα γιὰ νὰ καλύπτουν κάποιες ἀνάγκες».

Ἐνὸς ἄλλου τύπου βοήθεια θά ἦταν ἡ προστασία τῶν παιδιῶν τους με τὴ συγκεκριμένη πρόταση νὰ προτιμῶνται σε θέσεις ἐκκλησιαστικὲς καὶ κρατικὲς. Ἄλλες προτείνουν εἰδικὲς ἑορταστικὲς ἐκδηλώσεις γιὰ τίς πρεσβυτέρες με συμβολικά δῶρα καὶ θράδευση τῶν ἀριστούχων μαθητῶν τῶν ἱερέων. Τὸ τελευταῖο θά εἶναι: «ἡθικὴ ἀμοιβὴ γιὰ τίς πρεσβυτέρες ποὺ καταβάλλ-

λουں τόσους κόπους γιά τὰ παιδιά τους στή σημερινή κοινωνία πού εἶναι τόσο δύσκολη.

Τίς περισσότερες πρεσβυτέρες πού ἔλαβαν μέρος στήν ἔρευνα τίς ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς δικῆς τους καταρτίσεως γιά νὰ εἶναι σέ θέση ν' ἀνταποκριθοῦν στήν ἀποστολή τους.

Μία προτείνει τὴν Ἴδρυση «Σχολῆς Πρεσβυτέρων», καθὼς καὶ τὴν καθιέρωση ἐνημερωτικῶν σεμιναρίων στὰ ὁποῖα θὰ καταρτίζονται γιά πολλὰ καὶ ποικίλα θέματα πού ἀφοροῦν στὸ Εὐαγγέλιο, τὴν πίστη, τὴν ἀρετή, τὴν τεκνογονία. Γιά τὸ τελευταῖο θέμα «πρέπει νὰ διαφωτίζεται ἡ πρεσβυτέρα ἐπιμελῶς καὶ μὲ μεγάλη προσοχή».

Ἄλλη πρόταση εἶναι ἡ περιοδικὴ σύγκληση συνάξεων πρεσβυτέρων κατὰ Μητρόπολη. Αὐτὲς οἱ συγκεντρώσεις θὰ ἀποτελοῦν εὐκαιρίες γι' αὐτὲς νὰ διατυπώσουν ἐλεύθερα καὶ χωρὶς φόβο τίς ἀπόψεις τους, νὰ τίς ἀντιμετωπίζουν μὲ κατανόηση καὶ εἰλικρίνεια καὶ νὰ ἐνισχύονται στὸ δύσκολο ἔργο τους μὲ διάφορα προγράμματα.

Ἐνα αἴτημα πού διατυπώθηκε ἔντονα εἶναι καὶ ἡ ἐπίδειξη τῆς ἀπαιτουμένης προσοχῆς στὸ ζήτημα τῆς ἐπιλογῆς τῶν καταλλήλων ὑποψηφίων πρεσβυτέρων. Μία χαρακτηριστικὴ ἀνέφερε καὶ τὴν γνωστὴ παροιμία «πᾶρε νύφη ἀπὸ σειρά καὶ σκύλα ἀπὸ κοπάδι» γιά νὰ δείξει τὴν σπουδαιότητα τοῦ ἐγγχειρήματος σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν λαϊκὴ σοφία.

... καὶ ἡ ἔρευνα συνεχίζεται

Περατώνοντας τὴν ἔκθεση τῶν πρώτων ἀποτελεσμάτων τῆς ἔρευνας γιά τίς «πρεσβυτέρες τοῦ καιροῦ μας» δὲν ἔχουμε τὴ συναισθησὴ ὅτι ολοκληρώνουμε τὸ ἔργο αὐτό. Ἀπλῶς, κάναμε μίαν μερικὴ ἀνάληψη ἀπὸ τίς πλούσιες καταθέσεις στήν «Τράπεζα» δεδομένων πού ἀπόθεσαν μὲ ἐμπιστοσύνη ἐμπειρίες καὶ μαρτυρίες οἱ ἄξιες αὐτὲς «ἀπόστολοι» τοῦ Εὐαγγελίου, πού μοχθοῦν δίπλα στοὺς ἱερεῖς - συζύγους τους γιά νὰ κρατήσουν ζωντανὲς τίς ἐνορίες μας⁴. Οἱ ἀναλήψεις θὰ συνεχισθοῦν καὶ γιά ἄλλα ἐνδιαφέροντα σημεῖα τῆς ἔρευνας. Ἡ πρόσκληση γιά συμμετοχὴ στήν ἔρευνα ἐπιναλαμβάνεται καὶ σήμερα. Θὰ ἤμασταν εὐτυχεῖς ἂν λαβαίναμε καὶ ἄλλες ἀπαντήσεις πού θὰ πλουτίσουν ὄλους μας.

Ἐρωτήματα πού παραμένουν

Μερικὰ ὁμῶς ἐρωτήματα παραμένουν στοὺς ἐρευνητές:

— Γιάτί ἄραγε δὲν ὑπῆρξε μεγάλη συμμετοχὴ μὲ ἀπαντήσεις στήν ἔρευνα; Ἦταν ἡ ἀπροθυμία τῶν ἀναγνωστῶν, ὁ φόβος ὅτι καὶ ἄλλη μίαν προσπάθεια θὰ πῆγαινε χαμένη, ἡ σκέψη ὅτι τί καλὸ μπορούσε νὰ προκύψει; Ἦ μήπως μὴ ἀνάγνωση τοῦ περιοδικοῦ, ὁπότε δὲν περιήλθε φυσικὰ σὲ γνώση τους ἡ ἔρευνα;

— Τί ὄθησε πάντως αὐτὲς πού ἀπάντησαν, νὰ ἀπαντήσουν; Ἐλπίδα μήπως καὶ εἰσακουσθοῦν ὀρισμένα αἰτήματά τους; Νὰ ἀκουσθεῖ ἐπιτέλους ἡ φωνὴ τῆς δάσεως; Νὰ τὰ πουν «ἔξω ἀπὸ τὰ δόντια»;

— Σὲ τί νὰ ὀφείλεται ἡ σὲ μικρὸ ποσοστὸ τήρηση τῆς

ἀνωθυμίας; Στὸ φόβο μὴ τυχὸν ὑπάρξουν συνέπειες; Καὶ τί μπορεῖ αὐτὸ νὰ σημαίνει; Ἐλλειψὴ θάρρους, ἔλλειψὴ εἰλικρίνειας; Δὲν μπορούμε νὰ ὑποστηρίξουμε κάτι τέτοιο. Ἡ σύγκριση μὲ τίς ἐπώνυμες ἀπαντήσεις δὲν δείχνει μεγάλη ἀπόκλιση καὶ διαφορὰ ἀπόψεων. Δὲν ἀποκλείεται σὲ ἐπόμενη φάση νὰ θελήσουν νὰ ὑποδείξουν ἐπώνυμους τίς προτάσεις τους καὶ ὀρισμένα «παράπονα» τους.

Δὲν ἀποκλείεται, οἱ ἀπαντήσεις πού προβάλλουμε ἔστω καὶ ὑπὸ μορφὴ ἐρωτημάτων νὰ μὴν ἱκανοποιοῦν ἀπόλυτα. Καταβάλλαμε μίαν πρώτη προσπάθεια διατυπώσεως ὀρισμένων ἀπόψεων. Οἱ ἴδιες οἱ ἀναγνώστριες καὶ οἱ ἀναγνώστες τοῦ περιοδικοῦ μας ἴσως νὰ μποροῦν νὰ ἀπαντήσουν πληρέστερα καὶ ἐγγύτερα στὴ δική τους πραγματικότητα. Ἀναμείνουμε...

1. Στὴν ἐρευνητικὴ μας ὁμάδα μετέχει ὁ πρεσβύτερος π. Ἀθανάσιος Καλόγηρος, ἐφημέριος τοῦ Ἱ. Ναοῦ τοῦ Ἁγίου Ἀλεξάνδρου Παλαίου Φαλήρου, τῆς Ἱ. Μητροπόλεως Νέας Σμύρνης, πτυχιούχος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

2. Σ' αὐτὸ συνετέλεσε ἄλλωστε καὶ τὸ γνωστὸ ὡς «σύνδρομο τῆς μὴ ἀπαντήσεως», πού χαρακτηρίζει τὸν Νεοέλληνα σὲ θέματα ἀλληλογραφίας, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τῆς Ἐλένης Βλάχου σὲ χρονογράφημά της στὴν «Καθημερινή».

3. Ἀπὸ τὸ βιβλίο τῶν Ν. Κοττοῦ - Π. Γράββαλου, Ὁ π. τ. κ. ὁ ν., Περὶ Ἑλλάδος νέα φωτοτύπη, Πρόλογος Μ. Πλωρίτη, Ἐκδ. «Χρυσὸς Τύπος» Α.Ε. (χ.χ.), σ. 129.

4. Στὶς προσπάθειες πού γίνονται γιά τὴν ἀνάζωογόνηση τῆς Ἐνορίας (βλ. τεῦχος «Ἐφημέριος» 15 Ἀπριλίου 1986, σ. 120 - 121), ἡ Πρεσβυτέρα ἔχει νὰ διαδραματίσει σπουδαῖο ρόλο. Γιά τὴν ἀποστολή τῆς πρεσβυτέρας βλ. τὴν ὁμώνυμη μελέτη τῆς Μαρίας Μπουνέλη - Τύμπια σὲ ἀνατύπωση ἀπὸ τὸν «Ἐφημέριος», Ἀθῆναι 1973, 16 σ.

ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΚΟΡΙΝΘΟΥ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὴν σελ. 201)

δὲν ἐμφανίσθηκε, γιά νὰ μὴν κατέβη κάποιος μαθητῆς του γιά νὰ τοῦ προσφέρῃ τὴν θέση του.

Τὴν συγκίνηση μεγάλωσε καὶ συνεπλήρωσε ὁ Μητροπολίτης Ἡλείας μὲ τὴν ὠραία ὁμιλία του. Ὁ ὑποφαινόμενος, ἐχοροστάτησα καὶ ὁμίλησα τὸ βράδυ στὸν Μεγάλον Ἑσπερινό. Μὲ συμπάθεια πού τὴν νοιώσαμε παρακολούθησαν καὶ οἱ Κορίνθιοι τὴν γιορτῆ. Ὅχι μόνον γιά τὴν Ἁγία ἀλλὰ καὶ σὰν γιορτῆ τῶν ἀποφοιτῶν, πού πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς θυμόνταν ἐκεῖνα τὰ παιδιὰ πού σήμερα παρακολουθοῦσαν συγκινημένα. Μεταξύ μας, εἴμαστε ἀκόμη ὄλοι μας παιδιὰ. Σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν συγκίνηση ὑπῆρχε καὶ μίαν θλίψη. Ὅχι αὐτὴ πού προκάλεσε ἡ ἀνάμνηση τῶν ἄλλων ἀειμνήστων Προέδρων, διευθυντῶν καὶ διδασκάλων τῆς Ἐκκλησ. Σχολῆς. Ἀλλὰ τὸ δίπλα στὸ παρεκκλήσιο, νεκρὸ γιά μᾶς σήμερα μνημεῖο. Ἡ Ἐκκλησ. Σχολὴ πού δὲν εἶναι πιά Σχολὴ καὶ πού λίγο - λίγο τὴν κατατρώγει ἡ ἄρρη τῆς θάλασσας. «Ἦταν Κύριε αὐτὴ ἡ τροφὸς μας μὲνενα Σχολὴ τῆς Κορίνθου νὰ ξαναζήση, γιά νὰ συνεχισθῇ νὰ δίνῃ τροφὴ καὶ ζῆλο καὶ φωτιὰ καὶ ἀγάπη γιά τὴν Ἐκκλησίαν καὶ νὰ συνεχισθῇ ν' ἀκούγεται τὸ κήρυγμα τῆς Ἁγίας Μεγαλομάρτυρος καὶ Ἰσαποστόλου Φωτεινῆς».

2. ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΩΝ ΚΛΗΡΙΚΩΝ ΣΤΗΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Τοῦ π. ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΥ
Δρ. Θεολ., Δρ. Φιλολ., Γραμματέως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου

Σε πρόσφατο συνέδριο ειδικῶν σὲ θέματα ἀπολογητικῆς, ποὺ πραγματοποιήθηκε στὸ Μόναχο τῆς Γερμανίας ὑπογραμμίσθηκε πῶς γιὰ πολλές ἀκραίες προτεσταντικὲς αἵρέσεις οἱ Ἑκκλησίες τῆς Δύσεως χαρακτηρίζονται «ιεραποστολικὲς ἀγρός». Στὴ Γερμανία, ἰσχυρίζονται αὐτοὶ οἱ κύκλοι, δὲν ἔγινε ποτὲ ἱεραποστολή καὶ εὐαγγελισμὸς· ἀκόμη καὶ οἱ μεταρρυθμιστικὲς κινήσεις ἀπὸ τῆς ὁποῖας προήλθαν οἱ προτεσταντικὲς Ἑκκλησίες δὲν ὠδήγησαν στὴν «ἀναγέννησι».

Γι' αὐτὸ καὶ οἱ ομάδες αὐτές, οἱ λεγόμενες «ἐλεύθερες ἐκκλησίες», ἔχουν διαμοιράσει τὴ Γερμανία σὲ ἐπὶ μέρους περιοχές, μὲ σκοπὸ τὴν ἱεραποστολή, τὸν εὐαγγελισμό, τὴν ἀναγέννησι. Γιὰ τὴν πραγματοποίησι τοῦ σχεδίου ἀκολουθεῖται ἐιδικὴ στρατηγική.

Πολλὲς ἀπὸ τῆς «ιεραποστολικῆς ομάδες» παρουσιάζονται ὄχι ὡς ἐκκλησίες, ἀλλὰ ὡς κινήσεις, μὲ σκοπὸ τὴν ἀναγέννησι τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Προθυμοποιούνται νὰ δραστηριοποιηθοῦν στὰ πλαίσια τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς μιᾶς κοινότητος. Προτείνουν μάλιστα στὸν τοπικὸ ποιμένα νὰ ἀναλάβουν ἐκεῖνοι μερικὲς δραστηριότητες, ὅπως τὴν κίνησι τῶν νέων κ.ἄ.

Ὅμως καλλιεργοῦν τὴ συναίσθησι πῶς ἀποτελοῦν ἰδιαίτερη ομάδα, ἐκλεκτή, καὶ ὀδηγοῦν μὲ τὸν καιρὸ, ἀσυναίσθητα, σὲ ἐσωτερικὴ ἀπόστασι ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα, στὴν ὁποία δραστηριοποιούνται. Οἱ πιστοὶ ποὺ προσκολλοῦνται στὴν ομάδα μὲ διάθεσι νὰ βοηθήσουν στὴν «ιεραποστολή» καὶ στὴν «ἀναγέννησι» τῆς ὅλης κοινότητος, ἀρχίζουν νὰ σκέπτονται πῶς ἡ Ἑκκλησία τους δὲν εἶναι πλέον ἐκεῖνη ποὺ ἀγαποῦν, ἐκεῖνη μέσα στὴν ὁποία θέλουν νὰ ζήσουν· ἢ εἰκόνα τῆς γίνεται ἀρνητικὴ!

Ἡ «ἀποψι» ποὺ διαμορφώνεται μέσα τους εἶναι πῶς ἡ Ἑκκλησία πρέπει νὰ γίνῃ ἔτσι, ὅπως ἐκεῖνοι ἐπιθυμοῦν, μὲ ὅσιν τῆς νέες ἀντιλήψεις· ἂν αὐτὸ δὲν γίνῃ, δὲν ἐπιθυμοῦν πλέον νὰ μείνουν στὴν Ἑκκλησία!

Τὸ ἐπόμενο θῆμα εἶναι ἡ σκέψι: «Ἐμεῖς εἴμαστε ἡ Ἀληθινὴ Ἑκκλησία! Στὴν Ἑκκλησία δὲν ὑπάρχουν πιστοὶ ποιμένες, πιστοὶ ἱερεῖς· θέλουμε νὰ οἰκοδομήσουμε τὴν πρωτοχριστιανικὴ κοινότητα»!

Οἱ ξένοι ἐιδικοί ποὺ μίλησαν μὲ κριτικὸ πνεῦμα γι' αὐτὲς τῆς ομάδες δὲν εἶναι μόνον Ρωμαιοκαθολικοὶ ἢ Ὀρθόδοξοι· ἀνήκουν κυρίως στῆς παραδοσιακὲς προτεσταντικὲς Ἑκκλησίες καὶ ἐπισημαίνουν τὸν κίνδυνον ἀπὸ τὴν κατάλυσι τῶν ὁμολογιακῶν συνόρων! Οἱ ἀκραίες ομάδες ποὺ χαρακτηρίσθηκαν ἐπικίνδυνες δροῦν μέσω τῶν λεγομένων «Βιβλικῶν Σχολῶν» ἢ καὶ μὲ γενικώτερα προγράμματα «ιεραποστολῆς» στὸν «τρίτον κόσμο», ὅπως μὲ τὴν περίπτωσι τοῦ πλοίου «Ἀγάστα-

σι», ποὺ ἔγινε γνωστὸ στὴν Ἑλλάδα σὲ συσχετισμὸ μὲ ἐιδικὴ ἱεραποστολικὴ ὀργάνωσι, ποὺ ἔχει ὡς στόχον τὴν «εὐαγγελισμό» καὶ τὴν «ἀναγέννησι» τῆς χώρας μας, ἢ σύμφωνα μὲ ἄλλη ἔκφρασι, τὸν «ἐκχριστιανισμό» τῆς Ἑλλάδος. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ μέλη τῆς Ἑκκλησίας μας ἀποκοτῶν κατὰ τὴν ἀντίληψιν τῆς ομάδος αὐτῆς τὴν ιδιότητα τοῦ «χριστιανοῦ» μόνον ὅταν προσχωρήσουν στὴν «ιεραποστολή»!

Οἱ ξένοι ἐιδικοί σὲ θέματα ἀπολογητικῆς ἐπισημαίνουν τὸν κίνδυνον ποὺ μπορεῖ νὰ προέλθῃ ἀπὸ ἀνεξέλεγκτη συνεργασία μ' αὐτὲς τῆς ομάδες (κυρίως πεντηκοστιανῆς ἀποχρώσεως) ἀπὸ μέρους μελῶν τῶν διαφόρων παραδοσιακῶν Ἑκκλησιῶν, ποὺ πρόθυμα δραστηριοποιοῦνται σὲ θέματα ἱεραποστολῆς καὶ διακονίας. Μ' αὐτὸν τὸν τρόπο οἰκοδομοῦνται μέσα στῆς ἴδιες τῆς κοινότητες παράλληλες δομές, κύτταρα, πυρῆνες μὲ παράλληλη ὑπευθυνότητα, καὶ σύντομα συγκροτεῖται μιὰ κλειστὴ ομάδα, μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἐνοριακῆς ζωῆς, ποὺ ἀργότερα θὰ ὀδηγήσῃ στὴν ἀπόρριψιν τῶν παλαιῶν δομῶν καὶ στὴν λειτουργία νέας κοινότητος - παράρτημα τῆς αἵρέσεως.

Ἡ στρατηγικὴ αὐτὴ δὲν ἀλλάσει φυσικὰ σ' αὐτοὺς τοὺς κύκλους, ὅταν δραστηριοποιοῦνται στὴ δική μας χώρα. Τὸν τελευταῖο καιρὸ παρουσιάζονται πολλὲς «εὐαγγελιστικὲς» λεγόμενες ομάδες, ποὺ ἰσχυρίζονται πῶς δὲν εἶναι οὔτε καθολικοὶ, οὔτε εὐαγγελικοὶ, ἀλλὰ ἀπλῶς «χριστιανοί»! Δὲν ἐπιθυμοῦν παρὰ μόνον νὰ «ἀναγεννήσουν», νὰ «εὐαγγελίσουν» τὸ λαὸ· νὰ «δοθηθῶσιν» σ' αὐτὸ τὸ ἔργον τὴν Ὀρθόδοξον Ἑκκλησία!

Μερικὲς ὅμως φορές οἱ κύκλοι αὐτοὶ παρουσιάζονται καὶ μὲ τὴν ἐτικέτα τοῦ «ὀρθόδοξου»· εἴμαστε «ὀρθόδοξον ἀναγεννητικὴ κίνησι», λένε· θέλουμε νὰ συγκεντρώσουμε τοὺς νέους, νὰ κηρύξουμε τὸν Χριστό!

Καὶ στὴ χώρα μας θρῖσκονται πολλοὶ ποὺ παρασύρονται σὲ συνεργασία μὲ τέτοιες ομάδες, χωρὶς καθόλου νὰ πάρουν εἶδησι ποῦ ὀδηγοῦν. Μὲ δεβαιότητα ἐξασθενίζεται μέσα τους τὸ ὀρθόδοξον αἰσθητήριον· σιγὰ - σιγὰ διαφοροποιοῦνται ἐσωτερικὰ καὶ ἀποκοτῶν τὴ συναίσθησι πῶς μέσω τῆς ομάδος γίνονται μέλη τῆς ἀληθινῆς Ἑκκλησίας, ποὺ φυσικὰ δὲν προσδιορίζεται μὲ ὅσιν τὴν πίστι· καὶ τὸ ἦθος τῆς Ὀρθόδοξου Ἑκκλησίας.

Καὶ πάλι θρῖσκόμεστε στὸ ἴδιο σημεῖο: ἡ εἰκόνα τῆς Ὀρθόδοξου Ἑκκλησίας ἀλλοιώνεται· δὲν ἀποτελεῖ πλέον κἀχρημα, δὲν εἶναι τὸ σταθερὸ ἔδαφος γιὰ τοὺς «ἀναγεννημένους». Ἔτσι οἱ κληρικοὶ καλοῦνται νὰ ἐπισημάνουν τὸ πρόβλημα καὶ νὰ καθαρῶσιν τὴν εἰκόνα τῆς Ἑκκλησίας στὴ συνείδησι τῶν πιστῶν· ἀντὶ νὰ συνεργοῦν μὲ τέτοιες ομάδες καὶ νὰ συντελοῦν στὸ γκρέμισμα καὶ ὄχι στὴν οἰκοδομή.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΛΕΙΟΦΟΙΤΩΝ ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

Τοῦ κ. ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡ. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΗ

Οἱ τελειόφοιτοι ἱεροσπουδασταὶ τῆς Δ' Τάξεως τοῦ Ἐκκλησιολογικοῦ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς, ἔχοντες ἐπικεφαλῆς τὸν Σχολάρχην Ἀρχιμ. Νεκτάριον Κοτζιάν καὶ τὸν θεολόγον καθηγητὴν κ. Ἰωάννην Κωνσταντινίδην, συνοδευόμενοι δὲ ἀπὸ τὸν οἰκονόμον τῆς Σχολῆς κ. Ἰω. Σηφάκη καὶ πέντε συνεκδρομεῖς, ἐπεσκέφθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν ἐβδομάδα τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς (21 - 25 Ἀπριλίου 1986) τὸ Ἅγιόν Ὄρος τοῦ Ἁθω.

Ἡ ἐπίσκεψις αὕτη κατὰ τὴν προπασχάλιον ταύτην περίοδον ἀπέβη πολλαπλῶς ὠφέλιμος εἰς τοὺς συμμετασχόντας, οἱ ὅποιοι διὰ πρώτην φοράν κατὰ τὸ πλεῖστον ἐπάτησαν τοὺς πόδας αὐτῶν εἰς τὸ περιώνυμον «Περιβόλι τῆς Παναγίας». Οὗτοι, ζῶντες κοινοβιακῶς κατὰ τὸ πενθήμερον, προσεκύνησαν τὰ εἰς τὰς Ἱ. Μονὰς καὶ τὰς Σκήτας τοῦ Ἁθω ἀποτεθησαυρισμένα ἱερὰ λείψανα, ἦλθαν εἰς ζῶσαν ἐπαφὴν πρὸς τοὺς εἰς τὸν ἱερόν τοῦτον τόπον τῆς ἡσυχίας καὶ τῆς προσευχῆς ἀσκουμένους Πατέρας καὶ ἐδιδάχθησαν πρακτικῶς καὶ «κατὰ χώραν» ὅσα ἐκ τῶν μαθημάτων τῶν καὶ ἰδία ἐκ τῆς Τελετουργικῆς καὶ τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογίας καὶ Τέχνης θεωρητικῶς καὶ ἐξ ἀποστάσεως ἐγνώριζον περὶ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς τῶν ἱερῶν ναῶν καὶ περὶ τῆς μικροτεχνίας τῶν ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀμφίων. Τοιοῦτοτρόπως καταφορτοὶ ἀπὸ ἱερὰς ἐντυπώσεις καὶ δεόντως προπαρασκευασμένοι διὰ τὴν ἐν νηστεία καὶ προσευχῇ συσταύρωσιν τοῦ παλαιοῦ αὐτῶν ἀνθρώπου προητοιμάσθησαν ψυχολογικῶς διὰ τὴν ὡς ἐμπρέπει εἰς μέλλοντας κληρικούς μεθεξὶν τοῦ σταυρωσίου καὶ ἀναστασίμου Πάσχα.

Τὸ προσκύνημα διεξήχθη εἰς πέντε ἡμέρας. Ἐξ αὐτῶν ἡ α' ἡμέρα (Δευτέρα 21 Ἀπριλίου) κατηναλώθη εἰς τὴν διὰ τουριστικῶν λεωφορείου (πούλιαν) μεταβάσιν ἀπὸ τῆς Σχολῆς εἰς τὴν Οὐρανούπολιν, τὸν τελευταῖον κοσμικὸν σταθμὸν πρὸ τῆς εἰσόδου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπου ἔφθασαν κατὰ τὰς νυκτερινὰς ὥρας, με ἐνδιαμέσους σταθμοὺς εἰς τὰ Καμμένα Βούρλα, τὴν Ἀγ. Παρασκευὴν τῶν Τεμπῶν, τὴν Θεσσαλονίκην καὶ τὴν Ἱερισσό. Εἰς τὴν πόλιν τοῦ Ἁγίου Δημητρίου οἱ ἐκδρομεῖς εἶχον τὴν εὐκαιρίαν νὰ προσκυνήσουν εἰς τὴν Βασιλικὴν τοῦ πολιοῦχου τῆς πόλεως καὶ νὰ ἐπισκεφθοῦν τοὺς ἱ. ναοὺς - μνημεῖα Ἁγ. Νικολάου Ὁρφανοῦ (δυστυχῶς μόνον ἐξωτερικῶς), Ἀχειροποιήτου Ἁγίας Σοφίας καὶ Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ καθὼς καὶ τὸ ἐν αὐτῷ μουσεῖον τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγῶνος.

Κατὰ τὴν β' ἡμέραν (Τρίτη 22 Ἀπριλίου) οἱ ἐκδρομεῖς μετὰ τὸ πλοῖον τῆς γραμμῆς ἔφθασαν εἰς τὸν κεντρικὸν λιμένα τοῦ Ἁγ. Ὄρους, τὴν Δάφνην καὶ ἐκεῖθεν ἐπεσκέφθησαν τὴν Ἱ. Μονὴν Ξηροποτά-

μου, εἰς τὴν ὁποίαν προσεκύνησαν τὸ Τίμιον Ξύλον καὶ λείψανα ἁγίων, τὰ ὁποῖα προέβαλε ἐπεξηγῶν ὁ νέος τὴν ἡλικίαν, ἀλλὰ πλήρης χάριτος καὶ συνέσεως, ἡγούμενος Ἰωσήφ. Ἐκεῖθεν ἀνῆλθον εἰς τὸ κέντρον τῆς διοικήσεως, τὰς Καρυάς, ὅπου ἐπεσκέφθησαν τὸν ἁγιογραφικὸν οἶκον τῶν Σεραφεϊμαίων, τὴν Ἀθωνιάδα Σχολὴν εἰς τὴν σκῆτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ τὴν συνοδείαν τοῦ γέροντος Κυρίλλου εἰς τὸ Μπουραζέρι. Διευκτέρευσαν δὲ εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Φιλοθέου Ξεναγηθέντες ὑπὸ τοῦ γέροντος Γεωργίου.

Οἱ ἐκδρομεῖς πρὸ τοῦ Καθολικοῦ τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Παύλου.

Ἡ γ' ἡμέρα (Τετάρτη 23 Ἀπριλίου) περιελάμβανε προσκύνημα τῆς θαυματουργοῦ εἰκόνης τῆς Παναγίας τῆς Πορταϊτίσσης εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἰθήρων, ξενάγησιν εἰς τὴν πλουσιωτάτην βιβλιοθήκην τῆς Μονῆς αὐτῆς, μεταβάσιν εἰς Καρυάς καὶ Δάφνην καὶ ἐκεῖθεν διὰ πλοιαρίου μεταβάσιν εἰς τὴν σκῆτην τῶν Κανσοκαλυβίων, ὅπου μία ὁμάς ἀνῆλθε καὶ προσεκύνησε τὰ εἰς τὸ Κυρικὸν φυλασσόμενα ἱερὰ λείψανα. Ἡ διευκτέρευσις ἐγένετο εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Ἁγ. Παύλου.

Ἡ δ' ἡμέρα (Πέμπτη 24 Ἀπριλίου) ἤρχισε μετὰ τὴν ἀκολουθίαν τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς α' ὥρας εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν τοῦ Ἁγίου Παύλου, μετὰ τὸ πέρασ τῆς ὁποίας ὁ ἡγούμενος ἀρχιμ. Παρθένιος ἐφωτογραφή-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ εἰς τὴν σελίδα 217)

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΤΗΣ ΤΟΥ ΙΕΡΩΜΕΝΟΥ

Τοῦ Ἀρχιμ. ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ ΚΑΤΡΑΚΟΥΛΗ

Μέγα τὸ ὑπόβλημα τῆς ἱερωσύνης καὶ ἀνεπίβατον καὶ ἀπροσπέλαστον καὶ ἀνεξιχνίαστον τὸ μυστήριον τῆς συγκαταβάσεως τοῦ Ἀρχιερέως Χριστοῦ! Ὑπερκόσμιον τὸ ἀξίωμα καὶ οὐράνιον. Ὡς θεοδώρητος ἡ ἱερωσύνη εἶναι ἡ ἔκφρασις τῆς οἰκονομίας τοῦ Λόγου. Ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς ἐχαρίσατο τὴν μετοχὴν εἰς τὴν ἱερωσύνην Του πρῶτον εἰς τοὺς Ἁγίους Ἀποστόλους, δι' αὐτῶν δὲ παρεδόθη ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τὸ μέγα χάρισμα, δι' οὗ, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι, εἶναι ἐφικτὴ ἡ ἀπολύτρωσις καὶ θέωσις τοῦ ἀνθρώπου. Ὅντως ὑψίστον τὸ δῶρημα! Διὰ τοῦτο μεγάλας ἔχει τὰς εὐθύναις καὶ τὰς ἀξιώσεις.

Ἡ ὅλη πορεία τοῦ ἱερέως εἶναι κυρίως πνευματικὴ. Ὅθεν ἡ ζωὴ καὶ ἡ προσωπικότης τοῦ ἱερωμένου πρέπει νὰ χαρακτηρίζεται ἀπὸ μίαν πνευματικὴν ἀκτινοβολίαν, ἥτις ἐκπεπομένη ἐξ αὐτοῦ εἰς τὸ ποιμνιον, θὰ κάμῃ αἰσθητὴν τὴν παρουσίαν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς αὐτόν. Ὁ ἱερεὺς εὐρίσκειται εἰς τὸν κόσμον ὡς τύπος Χριστοῦ καὶ ὀφείλει πρὸ παντός νὰ μνηύῃ τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Δὲν εἶναι εἰς ἐκ τῶν κοινῶν θνητῶν ἀνθρώπων. Ἀφ' ἧς στιγμῆς διὰ τῆς τῶν χειρῶν τοῦ Ἐπισκόπου ἐπιφοιτήσεως τοῦ Ἁγίου Πνεύματος λάβῃ τὸ μέγα χάρισμα τῆς ἱερωσύνης, ἀποχωρίζεται ἐκ τοῦ κόσμου, διαρρηγγύει πάντα γῆινον σύνδεσμον καὶ ἀφορίζεται εἰς «εὐαγγέλιον Θεοῦ» ἰσχύει δὲ καὶ δι' αὐτόν ἡ τοῦ Κυρίου ρῆσις «ἀφορίσατε δὴ μοι τὸν Βαρνάβαν καὶ τὸν Σαῦλον εἰς τὸ ἔργον ὃ προσέκλημαί αὐτοὺς» (Πράξ. 13,2). Ὁ Κύριος εὐθύς ἐξ ἀρχῆς προειδοποίησε τοὺς ἀποστόλους Του, καὶ δι' αὐτῶν ὅλους τοὺς ἐπομένους τοῖς ἴχνησι αὐτῶν, διακόνους τοῦ Λόγου εἰπὼν δι' αὐτοὺς καὶ πρὸς αὐτοὺς, «ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ» (Ἰωάν. 15,19) ὅτι «ἐγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου». Τοιοῦτον ἀντελήφθησαν τὸν λειτουργὸν τοῦ Ὑψίστου καὶ οἱ Πατέρες καὶ Διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας. Ἀλλὰ τοιοῦτον ἐπιθυμεῖ καὶ ὁ θεόλεκτος λαὸς τοῦ Θεοῦ τὸν ποιμένα του. Κεχωρισμένον τῶν γῆινων φρονημάτων καὶ μυστιπλόον τοῦ οὐρανοῦ.

Μέσος τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς τῶν ἀνθρώπων φύσεως ἵσταται ὁ ἱερεὺς. «Τὰς ἐκεῖθεν τιμὰς κατάγων πρὸς ἡμᾶς, καὶ τὰς παρ' ἡμῶν ἱκετηρίας ἀνάγων ἐκεῖ» λέγει ὁ Ἁγ. Χρυσόστομος καὶ συνεχίζει: «οἱ γὰρ τὴν γῆν οἰκοῦντες καὶ ἐν ταύτῃ ποιούμενοι τὴν διατριβὴν, τὰ ἐν οὐρανοῖς διοικεῖν ἐπετράπησαν καὶ ἐξουσίαν ἔλαβον, ἣν οὔτε ἀγγέλοις οὔτε ἀρχαγγέλοις ἔδωκεν ὁ Θεός». Ὅποια τιμὴ! Ὅποια ἐξύψωσις τοῦ ἐκλελεγμένου ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἀνθρώπου! Οἰκονόμος τῶν θείων μυστηρίων ὁ ἱερωμένος, κατακολουθεῖ τοῖς ἴχνησι τοῦ θείου Διδασκάλου καὶ ἐν τῇ πιστῇ ταύτῃ ἀκολουθίᾳ, ἰχνηλατῶν τῷ Ἀναληφθέντι Κυρίῳ ἀγωνίζεται διὰ τὴν θέωσιν εαυτοῦ

καὶ τοῦ ποιμνίου, συνεχόμενος ἐκ τοῦ θείου φόβου καὶ τοῦ βάρους τῶν εὐθυνῶν.

Ὁ κληρικὸς ὁ ὁποῖος ἐπιθυμεῖ ὡς ὀφείλει νὰ εἶναι τύπος Χριστοῦ, πρέπει νὰ συνειδητοποιήσῃ ὅτι ἡ καρποφορία τοῦ ἔργου του ἐξαρτᾶται ἐξ ὀλοκλήρου ἐκ τῆς ποιότητος τῆς ἐσωτερικῆς του ζωῆς. «Ταῦτα μελέτα, ἐν τούτοις ἴσθι, ἵνα σου ἡ προκοπὴ φανερὰ ᾖ ἐν πᾶσι» νουθετεῖ ὁ Ἁπ. Παῦλος τὸν Τιμόθεον. «Ἐπεχε σεαυτῷ καὶ τῇ διδασκαλίᾳ ἐπίμενε αὐτοῖς· τοῦτο γὰρ ποιῶν καὶ σεαυτὸν σώσεις καὶ τοὺς ἀκούοντάς σου» (Τιμ. Α' 4,15). Τότε μόνον δύναται νὰ ἐπηρεάσῃ τοὺς ἀκροατάς του ὁ ἱερεὺς ὅταν ὁ ἴδιος εἶναι γνώμων τῶν ὄσων διδάσκει. Τότε ἀσφαλῶς θὰ εἶναι τὸ ἄλλας τῆς γῆς καὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ὅταν θὰ παιδαγωγῇ πρὸ παντός ἑαυτόν, δουλαγωγῶν πᾶσαν ἄτακτον ἐπιθυμίαν καὶ συνήθειαν κακὴν, καὶ ἀπεργαζόμενος ἑαυτὸν ζῶν παράδειγμα ἀρετῆς.

Ὁ ὑπουργὸς τοῦ Ἁγίου Θεοῦ ὀφείλει νὰ εἶναι ὄλος ἅγιος, διὰ νὰ ἔχῃ μόνιμον τὴν χάριν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐντός του. Πνευματικὸς εἶναι ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος εἰς τὸν ὁποῖον κατοικεῖ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον. «Καὶ γὰρ τῶν ἀκτίνων αὐτῶν καθαρῶτερον τῷ ἱερεὶ τὴν ψυχὴν εἶναι δεῖ, ἵνα μηδέποτε ἔρρηκον αὐτὸν καταλιμπάνῃ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ἵνα δύνηται λέγειν «ζῶ δὲ οὐκέτι ἐγώ, ζῆ δὲ ἐν ἐμοὶ Χριστός». Φωτὸς γὰρ δίκην τὴν οἰκουμένην καταυγάζοντος λάμπειν δεῖ τοῦ ἱερέως τὴν ψυχὴν» (ἱερ. Χρυσόστομος).

Ὁ ἱερεὺς καλεῖται νὰ ζῆ ἐν τῷ κόσμῳ ὡς δέκτης καὶ προβολεὺς τῆς Χάριτος τοῦ Θεοῦ, τὴν ὁποῖαν ἀποκτᾶ διὰ μυστικῆς ἐμπειρίας. Ὅταν ὁ ἴδιος γίνῃ φῶς, τότε αὐτομάτως θὰ φωτίζῃ καὶ διὰ τῆς ἀπλῆς παρουσίας του.

Ἡ πνευματικὴ πτωχεῖα δὲν κρύπτεται, ἀλλ' οὐδὲ δύναται νὰ ἀναπληρωθῇ ὑπὸ τῆς κοινωνικῆς δράσεως. Ποσάκις πολὺκροτα κηρύγματα καὶ καταπλήττουσα φιλανθρωπικὴ δραστηριότης, κινουμένη μάλιστα ὑπὸ τῆς ἀνθρωπαρεσκείας, παρ' ὅλην τὴν φαντασμαγορίαν τὴν ὁποῖαν κατ' ἐπίφασιν δημιουργοῦν, δὲν ἠδυνήθησαν νὰ συγκινήσουν τὰς ψυχάς, νὰ ἀνακαινίσουν τὰς καρδίας καὶ νὰ ὀδηγήσουν αὐτάς εἰς μετάνοιαν καὶ σωτηρίαν. Αὐτὸ τὸ ὁποῖον συγκινεῖ τὸν ὑπερκορεσμένον σημερινὸν ἄνθρωπον εἶναι τὸ βίωμα, εἶναι ἡ ἀγιότης. Διὰ τοῦτο ὁ ἱερεὺς ὁ ὁποῖος ὑποφέρει διὰ τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, ἐὰν θέλῃ νὰ ἔχῃ καρποφορίαν τὸ ἔργον του, ὀφείλει νὰ εἶναι ἐστία πάσης πνευματικότητος, μεταλαμπαδεύων τὸ ἄδυτον Φῶς εἰς τὸν παραπέοντα εἰς τὰ σκότη τῆς ἀθεΐας καὶ τοῦ ὕλισμου περιοῦσιον λαόν, τοῦ ὁποῖου

τάς ἠθικάς καὶ θρησκευτικάς ἀνάγκας ἔχει καθῆκον νὰ ὑπουργῇ.

Πνεῦμα κοσμικότητος καὶ ὕλισμοῦ, ὅπερ ζητεῖ νὰ κατακλύσῃ καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν ἱερὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας, δὲν πρέπει νὰ εὐρίσκη τόπον εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἱερέως. Τουναντίον ὀφείλει ὁ ποιμὴν, ὡς θεὸς ἀλεξήτηρ νὰ προστατεύῃ τὴν ποίμνην τοῦ Χριστοῦ ἀπὸ αὐτὴν τὴν λαίλαπα, ἣτις ἐσάρωσε κάθε πνευματικὸν οἰκοδόμημα τῆς κοινωνίας.

Ἐκ τοῦ κόσμου οὐκ ἐστὲ». Αὐτὴ ἡ σκέψις πρέπει νὰ συνέχῃ τὸν ἱερωμένον διότι εἶναι ἡ ἔκφρασις τοῦ ἱερατικοῦ ἠθους. Δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνε-ται σύγχυσις τῶν ὀρίων τοῦ κόσμου καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἵνα μὴ «συσχηματιζόμεθα τῷ αἰῶνι τούτῳ» (Ρωμ. 12,2) καὶ παύωμεν νὰ εἴμεθα μέλη τῆς καινῆς ἐν Χριστῷ κοινωνίας, ἀποσοβόντες τὸ μήνυμα τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ὁ ἱερεὺς δὲν ἐπιτρέπεται νὰ ἔχη κοσμικὸν φρόνημα, ἵνα μὴ ἐκπέσῃ τοῦ προορισμοῦ του, τῆς ἐξαγγελίας τοῦ θείου μηνύματος. Ἀντιθέτως ἡ νοοτροπία του πρέπει νὰ ἔχη τὴν ἀναφορὰν εἰς τοὺς ἐσχάτους καιροὺς. Τοῦτο βεβαίως δὲν θὰ σημαίνει ἄγνοιαν τῶν προβλημάτων τοῦ κόσμου. Διότι ὁ ἱερεὺς εἶναι ἀνάγκη νὰ κατοπτεῖται μετὰ προσοχῆς τὸ πεδίου τοῦ κόσμου διὰ νὰ ποιμαίνει σωστά τὸ ποίμνιον, παραμένων, ὡς εὐαγγελιστῆς τῆς ἀληθείας, ξένος τῶν κοσμικῶν φρονημάτων. «Πάντα μὲν εἰδέναι τὰ βιωτικά τῶν ἐν μέσῳ στρεφομένων οὐχ ἤττον· πάντως δὲ ἀπηλλάχθαι, μᾶλλον τῶν τὰ ὄρα κατειληφῶτων μοναχῶν» διασαφηνίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, εἰς τοὺς περὶ ἱερωσύνης λόγους του. Ὁ ζυγὸς τῆς ἱερωσύνης ὅπως δὴποτε εἶναι τραχὺς, ὡς ἔχων μέγα τὸ βάρος τῆς εὐθύνης. Ὅταν ὁ θεὸς διάκονος ἔχη κάνει τὸν προσανατολισμὸν του σωστά, προσατενίζων τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴν, καὶ ἔχη τὸν νόμον τοῦ Κυρίου ὑπαυχένιον καὶ ἀναπαύεται ἐπ' αὐτοῦ, τότε ὁ ζυγὸς γίνεται χρηστός καὶ τὸ φορτίον ἐλαφρόν.

Τῷ ἱερωμένῳ πλοῦτος μὲν ὁ τῆς ἀρετῆς κόσμος, ἡδονὴ δὲ ἡ σωφροσύνη, τρυφή δὲ ἡ αὐτάρκεια, εὐφροσύνη δὲ ἡ τῶν ὑπηκόων πρὸς ἀρετὴν ἐπίδοσις· εἰ δὲ τις τάναντία τούτων ἐπιτηδεῖων ἱερωσύνης ὀνόματι ἐναβρύνεται, οὗτος ἀνίερος τυγχάνει καὶ τῆς ἀρχῆς ἀνάξιος» ἀναφέρει ὁ Ἰσίδωρος ὁ Πηλουσιώτης. Ἐπομένως ἡ ἐνστέρνησις τῆς ἀρετῆς καὶ ἡ ἀποβολὴ παντὸς ματαιοῦ καὶ κοσμικοῦ φρονήματος καθιστοῦν ἄξιον τὸν ἱερέα τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν ἀναδεικνύουν πνευματέμφορον διάδοχον τῶν Ἀποστόλων. Πράγματι δὲ ὅταν ὁ ἱερεὺς συνδυάζει λογικὴν ἀρετὴν καὶ πίστιν, χαρακτηρίζεται ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Πατρός, ὡς ἀνάκτορον σωφροσύνης, ἐστία φρονήσεως, ἀκρόπολις ἀνδρείας, μητρόπολις δικαιοσύνης, ταμεῖον φιλανθρωπίας, τέμενος ἡμερότατον, καὶ συλλήβδην πασῶν τῶν ἀρετῶν θησαυρός. Ὁ θησαυρὸς οὗτος καὶ πνευματικὸς πλοῦτος, ὧθῶν πρὸς τὸ καθ' ὁμοίωσιν, πρὸς τὴν τελειότητα, ὅλον ἐν καὶ ζωογονεῖται καὶ αὐξάνει, μεγαλουργεῖ καὶ θαυματουργεῖ, πρῶτον μὲν εἰς τὸν ἴδιον τὸν ἱερωμένον, δεῦτερον δὲ ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τοῦ ποιμνίου.

Ἦδη προανεφέραμεν ὅτι ὁ λειτουργὸς τοῦ Ἰ-

ψίστου Θεοῦ πρέπει νὰ εἶναι κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄν προορισμὸς κάθε ἀνθρώπου εἶναι ἡ ἀπόκτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, κατὰ τὸν Ἅγιον Σεραφεῖμ τοῦ Σαρώφ, πολλῶ μᾶλλον αὐτὸ θὰ ἰσχύῃ διὰ τὸν μύστην τῆς οἰκονομίας τοῦ Θεοῦ. Ἄς ἴδωμεν ὅμως πῶς γίνεται ἐφικτὴ ἡ ἀπόκτησις τοῦ Παναγίου Πνεύματος.

Ἐάν τις ἀγαπᾷ με, τὸν λόγον μου τηρήσει καὶ ὁ Πατήρ μου ἀγαπήσει αὐτὸν καὶ πρὸς αὐτὸν ἐλευσόμεθα καὶ μονὴν παρ' αὐτῷ ποιήσομεν» (Ἰωάν. ΙΔ' 23), λέγει ὁ Κύριος πρὸς τοὺς μαθητάς Του. Ἡ τήρησις λοιπὸν τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ φέρει τὴν ἐνοίκησιν τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν καρδίαν.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς νὰ ἐξετάσωμεν διεξοδικῶς τὰς ἀρετὰς τὰς ὁποίας πρέπει νὰ καλλιεργῇ ὁ ἱερωμένος διὰ νὰ εἶναι ἐκμαγεῖον τοῦ Πνεύματος. Ἀκροθιγῶς ὅμως θὰ ἀναφέρωμεν τὰς πλέον χαρακτηρισζούσας τὴν πνευματικότητα τοῦ ἱερωμένου.

Θεμέλιος ὄλων τῶν ἀρετῶν τοῦ ποιμένου εἶναι ἡ πίστις, ἡ μήτηρ καὶ ἡ θυγάτηρ τῆς θείας γνώσεως. Ἡ πίστις ἣτις δὲν εἶναι μία ἀπλή ἀποδοχὴ τῆς υπάρξεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δογμάτων τῆς Χριστιανικῆς θρησκείας, ἀλλὰ ἡ καλλιέργεια τῆς προσωπικῆς σχέσεως καὶ κοινωνίας μετὰ τοῦ ἀποκαλυπτομένου Τριαδικοῦ Θεοῦ. Εἶναι μία βαθυτάτη πνευματικὴ ἐμπειρία· μία κατάφασις εἰς τὴν σωτηριώδη ἀποκάλυψιν, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη ἐν Χριστῷ καὶ διατηρεῖται ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ πίστις δὲ αὐτὴ ἐκδηλοῦται ὡς ἐμπιστοσύνη εἰς τὸν Θεόν. Πράγματι δὲ ὁ ἔχων ὀλοκληρωμένη τὴν πίστιν ἐμπιστεύεται εἰς τὸν Θεὸν ἀταράχως. «Πίστις εἰς τὸν Θεόν ἐστίν ἵνα ἐάν τις ἐκδῶ ἑαυτὸν τῷ Θεῷ, μηκέτι ἔχει ἑαυτὸν ἐν ἰδίᾳ ἐξουσίᾳ, ἀλλ' ὑπὸ τὴν ἐκείνου ρίπτει ἑαυτὸν ἕως ἐσχάτης ἀναπνοῆς» λέγει ὁ Ἅγιος Βαρσανούφιος. Οὕτως ὁ ἱερεὺς ἐντὸς τῶν μεγαλυτέρων θλίψεων καὶ σκληροτέρων δοκιμασιῶν, τῶν σφοδροτέρων συγχύσεων καὶ ἀντιξοοτήτων τοῦ βίου, διατηρεῖ ἀκράδαντον τὴν ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν πρόνοιαν τοῦ Θεοῦ. Ἡ Θεοῦ — γνώσις τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς ἀγάπης τοῦ Πατρὸς καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀκαταληψίας τῶν θείων βουλῶν στηρίζει τὴν πίστιν τοῦ ἱερέως. Ἡ πίστις τοῦ ἱερωμένου ἀσφαλῶς διαρκῶς θὰ ἐμφαίνεται εἰς τὴν ζωὴν του ἐκπεφρασμένη διὰ τῶν ἔργων του.

Καρπὸς τῆς πίστεως ὁ θεὸς φόβος, συστέλων τὴν ψυχὴν ἀπὸ πάσης ἁμαρτίας καὶ καθαίρων διὰ τῆς μετανοίας, ὀδηγεῖ αὐτὴν εἰς τὸν τέλειον φόβον, ὅστις ἐκδηλοῦται ὡς ἄκρα ἀγάπη καὶ ἀφοσίωσις πρὸς τὸν Θεόν. Ὁ ἔχων τὸν τέλειον φόβον, λέγει ὁ Ἅγ. Δωρόθεος, «φοβεῖται καὶ φυλάττει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, οὐκέτι διὰ τὰς πληγὰς, οὐκ ἔτι διὰ τὸ μὴ κολασθῆναι, ἀλλὰ γευσάμενος αὐτῆς τῆς γλυκύτητος τοῦ εἶναι μετὰ τοῦ Θεοῦ, φοβεῖται μὴ ἐκπέσῃ αὐτῆς, φοβεῖται μὴ στερηθῇ αὐτῆς. Οὗτος οὖν ὁ τέλειος φόβος, ὁ ἐκ τῆς ἀγάπης ταύτης γενόμενος, ἕξω βάλλει τὸν φόβον».

Ἀπόρροια τοῦ θείου φόβου εἶναι ἡ εὐλάβεια, ἡ ὁποία διέπει ὅλην τὴν συμπεριφορὰν τοῦ ἱερέως.

Ὁ Ὅσιος Θεόγνωστος καθιστῶν προσεκτικὸν τὸν κληρικὸν γράφει: «Ἱερωσύνης καταξιώθεις τῆς θείας καὶ σεβασμίου, σεαυτὸν πρότερον κεχρεώστηκας ἔχειν τεθυμένον τῷ θανάτῳ τῶν παθῶν καὶ τῶν ἡδονῶν, καὶ οὕτω κατατολμᾶν προσάπτεσθαι τῆς ζωηρᾶς καὶ φρικώδους θυσίας, εἰ μὴ βούλει ὡς ὕλη εὐπρηστος τῷ θεῷ κατακαῆναι πυρί. Εἰ γὰρ τὸ Σεραφίμ, λαβίδος χωρὶς, οὐ τετόλμηκε τοῦ θεοῦ προσάμασθαι ἄνθρακος, πῶς αὐτὸς ἐκτὸς ἀπαθείας ἄψη;». Ὁ λειτουργὸς δέον ὅπως ἔχη ἡγιασμένην τὴν γλῶσσαν, κεκαθαρμένα τὰ χεῖλη, τὴν ψυχὴν ἀγνήν σὺν τῷ σώματι καὶ τὰς χεῖρας λαμπροτέρας χρυσοῦ. Πρὸς τοῦτο πρέπει νὰ ἐπιστήσῃ εἰς ἑαυτὸν ὀξύτομον τὴν προσοχὴν· καθ' ὅσον οἱ ἐπαπειλοῦντες αὐτὸν κινδυνοὶ εἶναι πολυάριθμοι καὶ ποικιλῶνμοι. Ὡς διπολικὸς ὁ ἀγὼν τοῦ ἱερέως εἶναι διηνεκῆς καὶ τραχὺς, διότι ἀπὸ τὴν ἀγωνιστικότητά του ἐξαρτᾶται ἡ ἑαυτοῦ σωτηρία καὶ ἡ τοῦ ποιμνίου του. «Οὐκ ἔστι δὲ ἡ πάλῃ πρὸς αἷμα καὶ σάρκα ἀλλὰ πρὸς τὰς ἀρχάς, πρὸς τὰς ἐξουσίας, πρὸς τοὺς κοσμοκράτορας τοῦ σκότους τοῦ αἰῶνος τούτου, πρὸς τὰ πνευματικὰ τῆς πονηρίας ἐν τοῖς ἐπουρανίοις» (Ἐφ. 6,12) λέγει ὁ τῶν Ἑθνῶν Ἀπόστολος. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Ἅγιος Χρυσόστομος ἐμβάλλει ἡμᾶς εἰς μέγαν φόβον γράφων: «οὐκ οἶμαι εἶναι πολλοὺς ἐν τοῖς ἱερέσιν τοὺς σωζομένους ἀλλὰ πολλῶ πλείους τοὺς ἀπολωμένους». Ἀνάγκη πᾶσα λοιπὸν ὅπως περιφρουρεῖται ἡ ἱερατικὴ συνείδησις ὑπὸ τοῦ θεοῦ φόβου καὶ τῆς εὐλαβείας.

Ἀπαραίτητος προϋπόθεσις διὰ τὴν ἀπόκτησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ἡ ἀρετὴ τῆς ταπεινώσεως. «Ταπεινοῖς δίδωσι χάριν». Ἡ ταπεινώσις εἶναι τὸ ἄλλας ὄλων τῶν ἀρετῶν καὶ τὸ θησαυροφυλάκιον τῆς ψυχῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Νικητὰς ὁ Στηθάτος λέγει «φύλασσόν μοι τὴν παρακαταθήκην τῆς πλουτοποιοῦ ταπεινώσεως, ἐν ἣ τῆς ἀγάπης οἱ ἀπόκρυφοὶ θησαυροὶ ἐναπόκεινται, ἐν ἣ τῆς κατανύξεως οἱ μαργαρίται φυλάσσονται». Ἡ Χριστομίμητος ταπεινώσις, ἐλκύει τὴν χάριν καὶ τὴν ἀγάπην τοῦ Θεοῦ εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ ταύτη νυμφικῶς ἐνώθεις, ἥπιος, προσηγῆς, εὐκατάνυκτος, συμπαθῆς ἐστὶν ὑπὲρ ἅπαντας· γαλήνως, φαιδρὸς, εὐήνιος, ἄλλπος, ἄγρυπνος, ἄσικνος... ἀπαθῆς» λέγει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος. Ἡμεῖς δὲν θὰ μακρυγορήσωμεν περὶ τῆς ἀρετῆς τῆς ταπεινώσεως καθόσον τὸ βάθος αὐτῆς εἶναι τόσον ἀπύθμενον ὅσον ἀνεπίβατος εἶναι ἡ ὑποποιὸς δύναμις αὐτῆς. Μακάριος ὁ κτησάμενος αὐτὴν ὅτι «ἐν πάσῃ ὥρᾳ τὸν κόλπον ἀσπάζεται τοῦ Ἰησοῦ καὶ περιλαμβάνει».

Σύνδρομος τῆς ταπεινώσεως εἶναι ἡ πραότης. «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρῶος εἰμι καὶ ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ» λέγει ὁ Κύριος καὶ μακαρίζει τοὺς πραεῖς, ὅτι αὐτοὶ κληρονομήσουσι τὴν γῆν. «Πραότης ἐστὶν ὑπομονῆς στήριγμα, ἀγάπης θύρα... ἀφέσεως πρόξενος, παρρησία ἐν προσευχῇ, Πνεύματος ἁγίου χωρίον... Ἐν καρδίαις πραέων ἐπαναπαύσεται Κύριος...» λέγει ὁ Ἅγ. Ἰωάννης τῆς Κλίμακος.

Ὅθεν εἶναι ἀδιανόητον ὁ ἱερεὺς νὰ μὴ εἶναι ἐνδεδυμένος μὲ τὴν εἰρηνόδαρον στολὴν τῆς πραό-

τητος. Δι' αὐτῆς θὰ καταστῆ κατοικητήριον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ θὰ εὐρίσκουν πλησίον του τὴν εἰρήνην ὅσοι ὡς πρὸς λιμένα θὰ προστρέχουν εἰς αὐτόν.

Γέννημα τῆς πίστεως καὶ τῆς ταπεινώσεως εἶναι ἡ ὑπακοὴ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ τὴν Ἐκκλησίαν. Ὁ ἱερεὺς ὑπακοῦει εἰς τὸ σωτηριῶδες θελήμα τοῦ Θεοῦ, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ δι' αὐτὸν πυξίδα βίου πρὸς θεοκοινωνίαν. Ἐχὼν τὰς ἐντολὰς τοῦ Χριστοῦ καὶ τηρῶν αὐτὰς ἐκδηλώνει τὴν ἀγάπην του πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἀγαπᾶται ὑπ' Αὐτοῦ.

Ἡ ἐκ πίστεως ὑπακοὴ ἀσκεῖται ἐν ἐλευθερίᾳ, καὶ οὕτω διαφέρει τῆς δουλείας, ἀναγομένη εἰς ἔκφρασιν ἀγάπης. Ἀπότισις τῆς εἰς Θεὸν ὑπακοῆς εἶναι ἡ εἰς τὸν Ἐπίσκοπον τοιαύτη. Ὁ Ἐπίσκοπος, ὡς κεντρικὸς ἀγωγὸς τῆς χάριτος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, εἶναι εἰκὼν τοῦ Κυρίου ἐπὶ τῆς γῆς. Διὸ καὶ ὁ ἱερεὺς ὑπακοῦει κατὰ πάντα εἰς αὐτὸν καὶ ποιεῖ οὐδὲν ἄνευ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου. «Ἀναγκαῖον οὖν ἐστίν, ὡσπερ ποιεῖτε, ἄνευ τοῦ ἐπισκόπου μηδὲν πράσσειν ὑμᾶς. Ὅθεν πρέπει ὑμῖν συντρέχειν τῇ τοῦ ἐπισκόπου γνώμῃ ὅπερ καὶ ποιεῖτε. Τὸ γὰρ ἀξιονόμαστον ὑμῶν πρεσβυτέριον τοῦ Θεοῦ ἄξιον, οὕτως συνήρμωστοι τῷ ἐπισκόπῳ ὡς χορδαὶ κιθάρας. Διὰ τοῦτο ἐν τῇ ὁμοιοῖᾳ ὑμῶν καὶ συμφώνῳ ἀγάπῃ Ἰησοῦς Χριστὸς ἄδεται» λέγει ὁ Ἅγ. Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος. Ἡ εἰς τὸν ἐπίσκοπον ὑπακοὴ τοῦ ἱερέως δὲν εἶναι δουλικὴ κίνησις ἀλλ' ὑπέρβασις διὰ τῆς ἐλευθερίας ἐν τῇ ἀγάπῃ. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ὑπέδειξεν αὐτὴν «γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου». «Σπουδάσωμεν οὖν, (συνεχίζει ὁ αὐτὸς Πατὴρ) μὴ ἀντιτάσσεσθαι τῷ Ἐπισκόπῳ, ἵνα ᾤμεν Θεῷ ὑποτασσόμενοι». Καὶ πάλιν: «Ὅσον βλέπει τις σιγῶντα ἐπίσκοπον πλείονως φοβεῖσθω. Πάντα γὰρ ὄν πέμπει ὁ οἰκοδεσπότης εἰς ἰδίαν οἰκονομίαν, οὕτω δεῖ ἡμᾶς αὐτὸν δέχεσθαι ὡς αὐτὸν τὸν πέμψαντα. τὸν οὖν ἐπίσκοπον δηλὸν ὅτι ὡς αὐτὸν τὸν Κύριον δεῖ προσβλέπειν».

Διὰ τῆς ὑπακοῆς ὁ ἱερεὺς δέχεται ἐν ἑαυτῷ νέαν ζωὴν. Ἡ καρδία πλατύνεται, ὁ νοῦς ἐμπλουτίζεται καὶ ὅλος ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾶ ἰκανότητα βαθύτερας ἀποδοχῆς τοῦ θεοῦ θελήματος καὶ ἐξομοιοῦ αὐτὸν πρὸς τὸν Δεσπότην Χριστόν. Ἡ ἀρετὴ τῆς ὑπακοῆς ἐνῶ φαίνεται πρακτικὴ ἀρετὴ, ἐν τοῦτοις ἐμπερικλείει ἐν ἑαυτῇ ἀπροσμέτρητον βάθος Θεολογίας.

Ἡ ὑπακοή, διὰ τῆς ἐκκοπῆς τοῦ ἰδίου θελήματος προοδοποιεῖ τὴν κορωνίδα τῶν ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην! Ὅταν ὁ κληρικὸς ἐντείνει τὴν προσοχὴν του διὰ νὰ ἀντιληφθῇ τὴν θέλησιν τοῦ ἄλλου καὶ πραγματοποιήσῃ αὐτήν, ὅπως ἴσως ποτε θεοὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν φίλων. Διότι κανεὶς δὲν ἀμφιβάλλει ὅτι ἡ ἐκκοπὴ τοῦ θελήματος εἶναι αἰματεκχυσία. Οὕτως ἀρχίζει ὁ ἱερεὺς νὰ αἰσθάνεται τὸν πλησίον ὡς ἑαυτὸν καὶ νὰ προτιμᾷ τὸ συμφέρον τοῦ ἀδελφοῦ ἀπὸ τὸ ἰδικόν του. Ὅποιος ὅμως φυσικῶς ἐπιθυμῆ νὰ ἐκκληρώνη τὰ θελήματα τοῦ ἡγαπημένου καὶ χαίρει νὰ ταπεινοῦται χάριν αὐτοῦ, ἔχει ἤδη εἰσελθεῖ εἰς τὴν παστάδα τῆς ἀγάπης. «Μεῖζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ ὑπὲρ

των φίλων αὐτοῦ», εἶπεν ὁ Κύριος εἰς τοὺς μαθητὰς Του. Ὅθεν ὁ κληρικὸς ὁ κατ' ἐξοχὴν μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ χαίρων πάντα ἐν τοῖς παθήμασί του ὑπὲρ τῶν πιστῶν καὶ ἀνταναπληρῶν τὰ ὑστερήματα τῶν θλίψεων τοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ σαρκί του ὑπὲρ τοῦ σώματος αὐτοῦ ἐστὶν ἡ ἐκκλησία (Κολοσ. 1,24) περικλείει ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ὑπάρξει του ὁλόκληρον τὴν ἐκκλησίαν, χαίρων μετ' αὐτῆς καὶ συμπάσχων ἰδιαίτερος ζῆ τὸν ἱερέα καὶ τὸν εὐλαβεῖται ὡς ἑαυτὸν· ἀγαπᾷ τὸν συνεφημέριον καὶ τὸν θαυμάζει διὰ τὴν προσφορὰν του εἰς τὸ ἀγαπητόν του σῶμα τῆς ἐκκλησίας, τὸ ὁποῖον λατρεῖ καὶ ἐκλήθη παρὰ τοῦ Θεοῦ ἀποτόμου Χριστοῦ νὰ διακονήσῃ, ζητεῖ ἐν ἀληθείᾳ ταπεινώσει τὰς προσερχὰς τοῦ οἴου· δῆποτε ἱερέως, θεωρεῖ πάντα ἀνώτερόν του καὶ πιστεύει ἑαυτὸν ἁμαρτωλότερον, καὶ διὰ τοῦτο ἀγαπᾷ, θαυμάζει τὸ μυστήριον ὅπου λέγεται ἄνθρωπος, ὅστις φέρει τὴν εἰκόνα τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου καὶ ἀνερμηνεύτου. Ἐπόμενος τοῖς ἴχνεσι τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, ζῆ τὸν πλοῦτον τοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀδύνην αὐτῆς, πάντοτε συμπάσχει καὶ συχαίρει μετ' αὐτῆς καὶ οὐδὲν κακὸν διαλογίζεται κατὰ τινος· «πάντα καθαρὰ τοῖς καθαροῖς». Ἡ εὐρεία αὐτῆ σκέψις καὶ διάθεσις πρὸς τὸν συνάνθρωπον καὶ δὴ τὸν συνεφημέριον καθιστᾷ τὸν ἱερέα ἀστράπτου παράδειγμα εἰς ὅλον τὸν χῶρον τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὴ τοῦ ἱερατείου.

«Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλ-

λήλους. καθὼς ἠγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. ἐν τούτῳ γινώσκονται πάντες ὅτι ἐμοὶ μαθηταὶ ἐστε, ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις».

Ἡ ἀγάπη εἶναι τὸ γνῶρισμα τῶν μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ, τῶν φίλων Αὐτοῦ. Δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ὑπάρχῃ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ καὶ δὴ ἱερωμένος ὁ ὁποῖος νὰ μὴ ἀγαπᾷ Χριστοειδῶς τὸν ἀδελφόν του ἱερέα. «Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἡ πρώτη κλήσις τῶν μαθητῶν αὐτοῦ ἀδελφοὶ δύο γεγονάσι, ἐνδειξαμένου διὰ τῶν προοιμίων εὐθὺς τοῦ πανσόφου Σωτήρος, ὅτι πάντας τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ ἀδελφικῶς συνάπτεσθαι βούλεται. Ἀγάπης τοίνυν μηδὲν ἠγόμεθα προτιμότερον» (Ἰσίδ. Πηλουσιώτης).

Εἶναι ἀπαραίτητος προϋπόθεσις ἡ ἀγαπητικὴ διάθεσις τῶν συνεφημερίων εἰς τὴν καρποφορίαν τοῦ ἔργου τῶν ἐν τῇ ἐνορίᾳ. Ὅπως εἰς τὴν οἰκογένειαν εἰς τὸν σύνδεσμον τῶν γονέων προσβλέπου τὰ τέκνα, ἵνα ζῶσιν ἁρμονικῶς, οὕτω καὶ τὸ ποιμνιον ἔχει ἀνάγκην πληροφορίας τῆς ἀγάπης τῶν ποιμένων του διὰ νὰ κατακολουθῇ αὐτοὺς εἰς τὴν Χριστοκοινωνίαν. Ἄς μὴ διαφεύγει λοιπὸν τῆς προσοχῆς μας ἡ ρῆσις τοῦ Ἁγίου Χρυσοστόμου: «Μέγα ἀγάπη καλόν· πυρὸς ἐστὶ σφοδρότερον καὶ πρὸς αὐτὸν ἄνεισι τὸν οὐρανόν· καὶ οὐδὲν ἐστὶ κώλυμα ὅπερ αὐτῆς τὴν ραγδαίαν ὁρμὴν ἐπισχεῖν δυνήσεται».

(Συνεχίζεται)

ΟΔΟΠΟΡΙΚΟΝ ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑΤΟΣ ΕΙΣ ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τὴν σελίδα 213)

θη μετὰ τῶν ἐκδρομέων καὶ διένεμε ἀναμνηστικά. Ἐν συνεχείᾳ προσεκύνθησαν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Διονυσίου ὅπου ὁ ἐκ Κύπρου μοναχὸς Δανιὴλ ἐξενάγησε, ἐπεξηγήσας τὰς ἀγιογραφίας τῆς τραπέζης καὶ τῆς πρὸ αὐτῆς στοᾶς καὶ ὁ ἠγούμενος ἀρχμ. Χαράλαμπος ὠμίλησεν δι' ὀλίγων περὶ τῆς νοερᾶς προσευχῆς. Κατόπιν ἠκολούθησε ἡ ἐπίσκεψις, κατὰ τὴν ὄραν τῆς ἀκολουθίας τοῦ ἑσπερινοῦ, τῆς Ἱ. Μονῆς Γρηγορίου. Μετὰ τὴν προσκύνησιν τῶν ἱερῶν λειψάνων ὁ καθηγούμενος αὐτῆς ἀρχμ. Γεώργιος (Καψάνης) ἐδεξιῶθη τοὺς ἐκδρομεῖς καὶ ἐν συνεχείᾳ κατευόδωσεν αὐτούς.

ἠκολούθησεν ἐπίσκεψις τοῦ ἐπιβλητικοῦ ρωσικοῦ μοναστηρίου τοῦ Ἀγ. Παντελεήμονος καὶ ἔκλεισεν ἡ ἡμέρα μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῆς Ἱ. Μονῆς Δοχειαρίου, ὅπου ἐξενάγησεν ὁ ὁσιώτατος π. Ἀντίπας (Σκανδαλάκης), παλαιὸς τρόφιμος τῆς Σχολῆς μας. Σημειώτεον ὅτι εἰς τὴν ἀδελφότητα ταύτην ζοῦν ἐπτὰ ἀπόφοιτοι καὶ πρ. μαθηταὶ τῆς Ριζαρείου Ἐκκλησ. Σχολῆς. Ἡ διανυκτέρευσις ἔγινε εἰς τὴν Οὐρανούπολιν.

Ἡ ε' ἡ μ ε ρ α (Παρασκευὴ 25 Ἀπριλίου) διετέθη διὰ τὴν διὰ τοῦ τουριστικοῦ λεωφορείου ἐπιστροφὴν εἰς τὴν πρωτεύουσιν. Ἡ διαδρομὴ διεκόπη πρὸς ὀλιγόλεπτον ἀνάπαυσιν καὶ διὰ τὸ μεσημβρινὸν γεῦμα εἰς Ἀρναίαν, Ἀγ. Παρασκευὴν Τεμπῶν καὶ Καμμένα Βούρλα. Περὶ ὄραν δὲ 7.00 μ.μ. ἀφίχθησαν οἱ ἐκδρο-

μεῖς εἰς τὴν Σχολὴν μετὰ πλουσιοπάτας ἐντυπώσεις, μετὰ ἀνεβασμένο τὸ θρησκευτικὸν αἶσθημα καὶ μετὰ τὴν εὐλογίαν τῆς Παναγίας ἀνεχώρησαν διὰ τὰς πασχάλινὰς αὐτῶν διακοπὰς.

Σημαντικὴ ὑπῆρξεν ἐξ ἄλλου ἡ ζῶσα ἐπαφὴ μετὰ ὁσιακὰς προσωπικότητας τοῦ παρὰ τὴν λειψανδρίαν ἀμιάζοντος σήμερον ἀγιορειτικοῦ μοναχισμοῦ, ὡς μετὰ τοῦ Σχολάρχου τῆς Ἀθωνιάδος Σχολῆς Θεοφ. Ἐπισκόπου Ροδοστόλου κ. Χρυσοστόμου, τῶν Πανος, Καθηγουμένων Χαράλαμπος Διονυσιάτου, Παρθενίου Ἀγιοπαυλίτου, Γεωργίου Γρηγοριάτου, Ἰωσήφ Ξηροποταμηνοῦ καὶ τῶν ὁσιωτάτων μοναχῶν Θεοκλήτου καὶ Δανιὴλ τῶν Διονυσιατῶν, Γεωργίου καὶ Ἐφραίμ τῶν Φιλοθεϊτῶν, Μαξίμου Ἰθρηίτου, Ἀντίπα Παλλαδίου, Ἀπολλώ, Ἀμφιλοχίου, Μαρτυρίου καὶ Θεοφίλου τῶν Δοχειαριτῶν, τοῦ Γέροντος Κυρίλλου, τοῦ εἰς Μπουραζέρι ἀσκουμένου καὶ τοῦ μοναχοῦ Νικοδήμου Φιλοθεϊτοῦ, τοῦ εἰς τὴν Καψάλαν ἠσυχάζοντος.

Οὕτω τὸ ἐφετεινὸν προσκύνημα τῶν τελειοφοίτων τοῦ Ριζαρείου Ἐκκλησιαστικοῦ Λυκείου εἰς τὸ Ἁγιώνυμον Ὅρος ἀπέβη πραγματικὴ εὐλογία Θεοῦ, ἐμπλουτισμὸς πνευματικῆς πείρας, διευρύνσις τῶν χριστιανικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν τῶν γνώσεων καὶ ψυχικὴ ἀνάψυξις, ὥστε ἐπιτακτικὴ νὰ προβάλῃ ἡ ἀνάγκη τῆς μελλοντικῆς ἐπαναλήψεως μετὰ τοὺς ἐκάστοτε τελειοφοίτους.

Η ΣΤΕΝΗ ΠΥΛΗ*

Τὸ μυστήριον τῆς ἱερᾶς Ἐξομολογήσεως
ὅπως τὸ βιώνουμε στὴν Ὁρθόδοξον Ἐκκλησίαν

Τοῦ ΒΑΣ. ΜΟΥΣΤΑΚΗ, δ. Θ. (†)

Διαβάζουμε σ' ἓνα παλιό, ἐποικοδομητικὸ βιβλίον: «Ἡ ἑλληνικὴ μυθολογία ἀναφέρει ὅτι ὑπῆρχε κάπου στὴν Εὐβοία μιὰ παράξενη λίμνη, ποὺ μέσα στὰ νερά της ὅλα τὰ φάρια φαίνονταν σὰν χρυσαφένια. Μιὰ τέτοια λίμνη εἶναι κι ἡ διάθεση, μὲ τὴν ὁποία κοιτάζει τοὺς ἁμαρτωλοὺς ὁ πνευματικὸς. Τοὺς βλέπει ὅλους — ἀκόμη καὶ τοὺς πιδ ἀνόμους — μαλαματένιους κι ὠραιότατους, γιατί ἔχουν πάντα μέσα τους τὸ "κατ' εἰκόνα", εἶναι ψυχῆς ἐπιθυμητὲς ἀπὸ τὸν Κύριο».

Στὴν ἐξομολόγηση, ὅπου κάνει τὸ ἔργο της ἡ μετάνοια, ὅπου ὁ ἄνθρωπος ἔρχεται ν' ἀλλάξει τὰ ρυπαρὰ ρούχα τῆς ἁμαρτίας μὲ τὴ «στολὴ τὴν πρώτην», δὲν εἶναι μόνο ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ποὺ μᾶς κάνει νὰ τὸν βλέπουμε ἤδη ὁμοιομορφία, ἀλλὰ κι ἡ ἴδια ἡ πραγματικότης. Ἐνας ἅγιος πνευματικὸς συνήθιζε νὰ λέει σὲ ὄσους ἔρχονταν νὰ τοῦ ποῦν τίς ἁμαρτίες τους: «Παιδί μου, θάλε νὸν νοῦν σου καλὰ αὐτό: οἱ ἁμαρτίες ποὺ ἐξομολογήθηκες, ὄχι ἀπλῶς σοῦ συγχωρήθηκαν, ἀλλὰ δὲν ἔγιναν ποτέ». Κι ἤθελε μ' αὐτὸ νὰ δείξει, ὅτι δὲν ὑπάρχει οὔτε ἀκόμη κι ὁ λόγος τῆς ἀπλῆς μνήμης, ποὺ νὰ σκιαῖται τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ ἐκπροσώπου του — τοῦ ἱερέως — ἀπέναντι στὸν ἁμαρτωλὸ ποὺ ἐξομολογεῖται.

Δὲν εἶναι ὁμοίως μονάχα ἡ ἀγάπη ἐνὸς πατέρα, ποὺ ὑπαγορεύει τέτοιο κοίταγμα τῶν ψυχῶν. Εἶναι κι ἡ ἐλπίδα, ἡ θεβαιότης αὐτῆς τῆς ἀγάπης γιὰ τὸ μέλλον τῶν ψυχῶν. Ὅλα εἶναι δυνατὰ στὴ Χάρη τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀρέσκειται νὰ δείχνει τὴ μεγαλωσύνη της ἀκριβῶς μὲ τὸ ν' ἀνεβάξει στὶς κορυφῆς τῆς ἀγιότητος ἐκείνους ποὺ τραβᾷ ἀπὸ τὸν θυτὸ τοῦ κακοῦ. Ὁ πατέρας ἔχει πάντα μεγάλη ὑπόληψη στὸ παιδί του, στὸ αὔριο τοῦ παιδιοῦ του. Βλέποντας ὁ πνευματικὸς ἕναν ἁμαρτωλὸ μπροστὰ του, εἶναι φυσικὸ κι ἀναγκαῖο στὴν πατρικότητα του ὄχι μόνο νὰ μὴ τὸν ἐπηρεάζει τὸ παρελθὸν αὐτῆς τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ νὰ τὴν καμαρώνει προκαταβολικὰ γιὰ τὸ ἔνδοξο μέλλον της. Κι αὐτὸ τὸ καμάρι, αὐτὴ ἡ ἀγία ἐκσταση μπροστὰ σ' ἓνα τέτοιο αὔριο, εἶναι ποὺ κανονίζει τὴ στάση τοῦ πνευματικοῦ ἀπέναντι τῶν ψυχῶν κι ὄχι τὰ πεπραγμένα τους τὰ τόσο εἰδεχθῆ καὶ δυσάρεστα. Αναφέρεται γιὰ κάποιον ἀρχαῖο ἀσκητὴ τῆς Αἰγύπτου τὸ ἑξῆς. Κάποτε, ποὺ ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἀλεξανδρείας χεϊμαζόταν καὶ τὸν χρειάστηκε, ὁ Ὁσῖος παράτησε πρὸς καιρὸν τὴν ἔρημο καὶ κατέβηκε σ' αὐτὴ τὴ μεγάλη πολιτεία. Μιὰ μέρα, λοιπὸν, ἐκεῖ ποὺ περπατοῦσε σ' ἓνα δρόμο, εἶδε νὰ ἔρχεται ἀπ' ἀντικρυ τοῦ ἑνὸς διαδόχου γιὰ τὸν ἀκόλαστο βίον τοῦ νέου τῆς πόλεως. Ὁ Ὁσῖος ἔτρεξε τότε, ἔπεσε στὰ

πόδια του κι ἀγκαλιάζοντάς τα καὶ φιλώντας τα, φώναξε στὸν ἐκπληκτο νέο: «Ἄγιε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, πρέσβευε ὑπὲρ ἡμῶν!». Σὲ ὅλους αὐτὸ φάνηκε σὰν κάτι τὸ ἀκατανόητο. Ἀργότερα ὁμοίως τὸ πρᾶγμα ἐξηγήθηκε. Ὁ Ἄγιος, μὲ τὸ «διορατικὸν» ποὺ εἶχε, πρόβλεψε τὸ τί θ' ἀπογινόταν ἐκεῖνος ὁ νέος. Πράγματι, ὕστερα ἀπὸ κάμποσο καιρὸ, τὸ παλικᾶρι μετανόησε, ἔγινε ἀπὸ τὰ ζωντανότερα μέλη τῆς Ἐκκλησίας κι ἀξιώθηκε στὸ τέλος νὰ πάρε καὶ τὸ στεφάνι τοῦ μαρτυρίου, προσφέροντας τὸ αἷμα του γιὰ τὸν Χριστό.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ὅλα τὰ μπορεῖ κι ὁ πνευματικὸς, μέσα στὴν πατρικὴ αὐτὴ ἀγάπη, μὲ τέτοια προοπτικὴ πρέπει νὰ ἀντικρῦζει κάθε τέκνο του, ποὺ ἔρχεται ἐνώπιόν του γιὰ νὰ ἐξομολογηθεῖ.

Ἐνας νεώτερος Ἄγιος, ὁ Ἰωάννης ἀπὸ τὴν Κρονστάνδη, γράφει σ' ἓνα βιβλίον του, ὅπου μιλά γιὰ τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἱερέως: «Ὅπως τὸ φῶς κι ἡ ζέστη εἶναι ἀχώριστα ἀπὸ τὸν ἥλιο, ἔτσι κι ἡ ἀγάπη κι οἱ οἰκτιρμοὶ πρὸς ὅλους πρέπει νὰ εἶναι ἀχώριστα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τοῦ ἱερέως». Ὁ πνευματικὸς λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ ἀγάπη καὶ σπλάχνα οἰκτιρῶν.

Αὐτὴ ἡ πατρικὴ ἀγάπη εἶναι ἡ ἐγγύηση τοῦ φωτισμοῦ του, ὥστε νὰ ξερεῖ πῶς νὰ χειρισθεῖ κάθε περίπτωση ποὺ τοῦ παρουσιάζεται κατὰ τὸ μυστήριον. Τοῦ ταιριάζει, κατὰ θάση, ἡ τολμηρὴ, ἀλλὰ τόσο ὀρθὴ στὸ δάθος της σύσταση τοῦ ἀρχαίου Ἄγιου: «Ἀγάπα καὶ κάνει ὅ,τι θέλεις».

Σὰν ἐπιστέγασμα τῶν ὄσων εἶπαμε γιὰ τὴν πατρικότητα, ποὺ πρέπει νὰ διακρίνει τὸν πνευματικὸ, σημειώνουμε μονάχα δύο ὑποδείξεις, ποὺ δείχνουν ὅτι ἀφ' ἐνὸς ὁ πνευματικὸς δὲν πρέπει νὰ εἶναι κριτῆς κι ἀφ' ἑτέρου ὅτι αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ δευχεῖ καὶ αὐστηρὸς. «Δὲν πρέπει νὰ ὀνειδίζεις», τονίζει ὁ ἱερός Χρυσόστομος «ἀλλὰ νὰ νοουθετεῖς, ὄχι νὰ κατηγορεῖς, ἀλλὰ νὰ συμβουλεύεις, ὄχι νὰ ἐπιτίθῃσαι μὲ ἀπονοία, ἀλλὰ νὰ διορθώνεις μὲ φιλοστοργία». Κι ὁ σοφὸς Σολομὼν στὶς Παραμιεῖς: «Ὅποιος λυπάται τὸ ραβδί, μισεῖ τὸν υἱὸ του».

ΙΑΤΡΕΙΟ, ΟΧΙ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Ἡ Ἐκκλησία, ὅπου ἀνάμεσα στὰ ἄλλα ἀγιαστικὰ ἐνεργήματα συγκαταριθμεῖται καὶ τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας, εἶναι κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο «ιατρεῖον, ὄχι κριτήριον». Ὁ Κύριος διεκήρυξε ὅτι ἦλθε νὰ σώσει καὶ ὄχι νὰ κρίνει τὸν κόσμον. Κι ἡ Ἐκκλησία του ἐφαρμόζει αὐτὴ τὴ διακήρυξη περιοριζόμενη στὸ πῶς νὰ ἀναγγελεῖ τοὺς ἀνθρώπους κι ἀποφεύγοντας κάθε ἄλλη ἐκδήλωση ποὺ θὰ θύμιζε τὴν κατάκριση.

Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν

* Συνέχεια ἐκ τῆς σελ. 174 τοῦ ὑπ' ἀριθ. 11 τεύχους.

ιατρικό λειτούργημα μέσα στην Ἐκκλησία. Ἔχει δὲ καὶ τὰ δύο στοιχεῖα ποὺ βλέπει κανεὶς στὴν ἱατρικὴ τῶν σωμάτων: τὸ θεραπευτικὸ καὶ τὸ ὑγιεινὸ. Ἀπαλλάσσει τοὺς χριστιανούς ἀπὸ τὴν ἀσθένεια τῆς ἁμαρτίας ἀπ' ἐνός, τοὺς προφυλάσσει ἀπὸ νέες προσβολές καὶ τοὺς ἐθίζει στὸ ν' ἀποκτήσουν τὴν ἀλήθειαν τῆς ἀρετῆς ἀπ' ἑτέρου. Διότι ἡ ἀποστολὴ αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου δὲν εἶναι ἀπλῶς ἀρνητικὴ, ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν ἐνοχλή, ἀλλὰ πρὸ παντὸς δημιουργικὴ, ἡ κατασφάλιση καὶ ἡ ἐξάσκηση στὴν ἀληθινὴ ζωὴ, τὴν ἐν Χριστῷ ζωὴ. Ὁ διπλὸς καὶ πλήρης προσορισμὸς αὐτοῦ τοῦ μυστηρίου ἀφήνει ἀκόμη καὶ στὸν πιὸ ἀπλοῦχο νὰ ἐννοήσῃ τὸ ὕψος καὶ τὸ βάρος τοῦ διακονήματός ἐκείνων ποὺ ὀρίζονται ὡς πνευματικοὶ καὶ ἐπωμίζονται ἕνα τέτοιο χρέος. Δίκαια λοιπὸν, ὁ Ναζιανζηνὸς Γρηγόριος ὀρίζει τὴν ἀποστολὴ τοῦ ἱερέως ὡς «τέχνη τεχνῶν καὶ ἐπιστήμη ἐπιστημῶν». Καὶ ὁ χρυσορρήμων Ἰωάννης, ἔχοντας ὑπ' ὄψην τὰ φοβερὰ ἀποτελέσματα ἀπὸ ἀκαταρτίστους καὶ ἀκαταλλήλους πνευματικούς, φωνάζει: «Ἐξ αἰτίας τῆς ἀπειρίας ἐνός ἀνθρώπου, ὁ πολὺς λαὸς κατακρημνίζεται σὲ ἔσχατο ὄλεθρο».

Ἡ θαθεῖα πίστη καὶ ἡ ἀνάλογη μ' αὐτὴν πατρικὴ ἀγάπη εἶναι, βέβαια, ἡ πρώτη προϋπόθεση γιὰ τὴν καλὴ διαχείριση τῶν ψυχῶν, ἡ ἐγγύηση τοῦ ἄνωθεν φωτισμοῦ. Παράλληλα ὁμως χρειάζεται τόσο ἕνα ιδιαίτερο χάρισμα τοῦ Πνεύματος, ἡ διάκριση ὅσο καὶ μιὰ κατάρτιση γιὰ ν' ἀσκεῖ κανεὶς αὐτὴ τὴν πνευματικὴ ἱατρικὴ. Ἄλλιως, κάθε ἀπλὰ εὐσεβὴς καὶ ζηλωτὴς ἱερεὺς θὰ ἦταν κατὰλληλος γιὰ πνευματικὸς. Ἐγὼ δὲν εἶναι ἔτσι. Σύμφωνα μὲ μιὰ ὑπόθεση τῶν θεολόγων, ἡ τάξη τῶν προφητῶν, ποὺ ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Παῦλο ὅτι ὑπῆρχε στὴν πρώτη Ἐκκλησία, τῶν χαρισματῶν δὴλαδὴ ἐκείνων ποὺ εἶχαν ὡς δουλεῖα τους τὴν παραγορὰ, προτροπὴ καὶ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν, διοχετεύθηκε, μετὰ τὴν κατάργησή της, στοὺς κληρικούς καὶ ιδιαίτερα τοὺς πνευματικούς. Αὐτὸ φαίνεται ἀρκετὰ καθαρὰ ἀπὸ ἕνα ἱερότατο μεταποστολικὸ σύγγραμμα, τὴ Διδαχὴ. «Ὅπως λοιπὸν στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία οἱ προφῆτες ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ εἶχαν ὡς ἀσχολία τους τὸ καθ' αὐτὸ ὑγιεινὸ καὶ θεραπευτικὸ ἔργο στὶς ψυχές, ὡς ξεχωριστὴ τάξη ὀργάνων τῆς Χάριτος, ἔτσι οἱ πνευματικοὶ εἶναι στὴ θέση ἐκείνων ἀπὸ τότε.

Σκοπὸς τοῦ πνευματικοῦ, διασφαρὶ ὁ ΠΒ' Κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου, εἶναι «τὸ πλανώμενο πρόβατο νὰ ἐπαναφέρει καὶ λαβωμένο καθὼς εἶναι ἀπὸ τὸν νοητὸ ὄφι, νὰ τὸ γυατρεύει ὀλότελα, μὴτε σπρώχνοντάς το στὸν κρημνὸ τῆς ἀπογνώσεως, μὴτε χαλαρώνοντάς του τὰ χαλινάρια πρὸς τὴν ἔκλυτη ζωὴ».

Ὁ σκοπὸς αὐτὸς λοιπὸν δὲν πραγματοποιεῖται παρὰ ὡς ὑπάρχει στὸν ἱερέα σοφία καὶ γνῶση ἄνωθεν, ἀλλὰ καὶ τῆς διάνοιας ἐντριβὴ καὶ κατοχὴ ὄλων ὅσων συμβαίνουν στὸν ἄνθρωπο. Χρειάζεται λοιπὸν ἡ προίκα τῶν ἀπαραιτήτων γνώσεων καὶ ἰκανότητος χειρισμοῦ τῶν ψυχῶν.

Ὅπως ἡ νεώτερη ἱατρικὴ ἔχει καταλήξει στὸ συμπέρασμα ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀρρώστειες, ἀλλὰ ἀρρωστοὶ, δηλαδὴ ὅτι ὁ κάθε ἀσθενὴς εἶναι καὶ μιὰ ιδιαίτερη, ξεχωριστὴ σὲ πολλὰ περίπτωσι, ἔτσι ἀνέκαθεν ἡ πείρα τῆς Ἐκκλησίας λέει ὅτι δὲν ὑπάρχουν ἀπλῶς ἁμαρτίες, ἀλλὰ ἁμαρτωλοὶ, δηλαδὴ ἡ κάθε ψυχὴ πρέπει νὰ ἀτε-

νίζεται ὡς ἕνα ξεχωριστὸ φαινόμενο καὶ ὄχι ὡς ἕνας ἀριθμὸς, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν κατατάξῃ κανεὶς στὴν ἄλφα ἢ τὴ δὴτα ἁμαρτία.

Ἀπ' αὐτὴ τὴν παρατήρηση, καταλαβαίνει εὐκόλα κανεὶς πόσο πιὸ δύσκολο καὶ λεπτὸ εἶναι τὸ ἔργο τοῦ πνευματικοῦ ἀπ' ὅ,τι ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται.

Ὅπως τονίζει ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης στὴν ἐπιστολὴ του πρὸς Λητότιον, ποὺ ἔχει κύρος Κανόνος, ἡ ποικιλία τῶν ψυχικῶν νοσημάτων ἀπαιτεῖ καὶ ἀνάλογη ποικιλία θεραπευτικῶν μέσων. Καὶ ὄχι μόνον τὰ θεραπευτικὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ ὑγιεινὰ μέσα εἶναι ποικίλα, γιατί πρέπει ν' ἀντιστοιχοῦν στὶς συνθήκες ὅπου ζεῖ κάθε ψυχὴ.

Τὸ Πνεῦμα εἶναι ἕνα, ἀλλὰ στὸν κάθε ἄνθρωπο συμπεριφέρεται καὶ ἐκδηλώνεται ἀνάλογα μὲ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τοὺς ὅρους ποὺ μέσα τους ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ζεῖ. Ἴδου ἕνα ὠραῖοτατο σχετικὸ παράδειγμα, ὀφειλόμενο στὸν Ἅγιο Κύριλλο Ἱεροσολύμων: «Τὸ νερὸ τῆς βροχῆς, ποὺ ποτίζει ἕνα κήπο, ὅταν εἰσέρχεται στὰ διάφορα φυτὰ, γίνεται λευκὸ στὰ κρίνα, ἐρυθρὸ στὰ ρόδα, πορφυρὸ στὰ ἴα καὶ τοὺς ὑακίνθους...

Ἔτσι καὶ τὸ Πνεῦμα, ἂν καὶ εἶναι μονοειδές... στὸν καθένα ἐνεργεῖ πρόσφορα». Ὁ ἱερεὺς λοιπὸν δὲν ἔχει νὰ κάνει τίποτε ἄλλο στὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας, παρὰ νὰ συμπεριφερθεῖ ἐναρμονιστικὰ μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, καὶ ποὺ καὶ Αὐτὸ ἐναρμονίζεται στὶς ιδιαίτερες συνθήκες κάθε περιπτώσεως ἐξομολογουμένου χριστιανοῦ. Ἴδου ποιὰ εἶναι ἡ καρδιὰ τῆς ἐπιστήμης τοῦ πνευματικοῦ, τὸ κλειδὶ τῆς ἐπιτυχίας του. Ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἄφεση, ποὺ τὴν ἀκολουθεῖ, δὲν σημαίνει καθόλου ὅτι ὁ χριστιανὸς εἶναι πλέον ὑγιής. Ἀπὸ τὰ δύο στοιχεῖα τοῦ μυστηρίου, τὸ δεύτερο, ἡ προσπάθεια δηλαδὴ γιὰ τὴν ἐνδυνάμωση τῆς ψυχῆς στὴν ἀρετὴ, εἶναι ἐκεῖνο ὅπου ἀναδείχεται κυρίως ὁ καλὸς ἐξομολόγος. Τὰ δάκρυα τοῦ ἁμαρτωλοῦ καὶ ἡ συγχώρηση τοῦ Θεοῦ ἐξαιλεῖ τὴν ἐνοχλή, ἀλλὰ δὲν ἀναστέλλουν ὀλότελα καὶ τίς ροπές τῶν παθῶν. Ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀποψη, ἡ ἁμαρτία μένει ὡς κλίση, ὡς κίνδυνος ὑποτροπῆς, ὡς ἀδυναμία ἔναντι τοῦ πονηροῦ. Τὸ Βάπτισμα καθαρίζει τὸν ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἁμάρτημα καὶ ἀπὸ τὴν προσωπικὴ του ἐνοχλή, ἀλλὰ δὲν ἀπαλλάσσει καὶ ἀπὸ τὴν κλίση πρὸς τὸ κακό. Τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας, μὲ τὴν ἄφεση, καθαρίζει ἀπὸ τίς ἁμαρτίες ποὺ συνέδηκαν στὸ μεταξὺ, ἀλλὰ κυρίως τείνει νὰ ξεριζώσῃ τίς ψυχοσωματικὰς ροπές, ποὺ αὐτὲς οἱ ἁμαρτίες ἀφήνουν.

Ὁ Κύριος προειδοποιεῖ ὅτι ὁ δαίμων, ὅταν θρεῖ τὴν πρώτη του φωλιὰ σαρωμένη καὶ καθαρισμένη, πηγαίνει καὶ παίρνει ἄλλα ἐπτὰ πνεύματα πιὸ ἰσχυρὰ καὶ δρωμερὰ καὶ ἔρχεται ἔτσι ἐπιθετικότερος καὶ πιὸ ἐπικίνδυνος. Καὶ ὁ Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἄγιορείτης τονίζει: «Ἡ Ἐξομολόγησις, ἂν καὶ ἐξαιλεῖ τὰς ἁμαρτίας, ὅμως δὲν ἐξαιλεῖ ὅλον τὸ κακὸν ὅπου ἔκαμαν εἰς τὴν ψυχὴν αἱ ἁμαρτίαι, ἤγουν τὴν τύφλωσιν καὶ σκότισιν τοῦ νοῦ, τὰς κακὰς κλίσεις καὶ διαθέσεις τῆς θελήσεως, τὰς συνηθείας καὶ ἕξεις τῆς καρδίας, μολονότι καὶ κάπως τὰς ὀλιγοστεύει».

Σὲ τί συνίσταται ἡ ἀναρρωτικὴ αὐτὴ ἀγωγή, ποὺ κάνει ὁ πνευματικὸς ἱατρὸς στὸν ἀσθενή; Στὸν καθορισμὸ τοῦ χρόνου, μετὰ τὸν ὅποιον τοῦ ἐπιτρέπει νὰ κοινωνήσῃ τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, στὴν κατάλληλη

ἐπιβολή ἄλλων θετικῶν κανόνων κι ἐπιτιμῶν και στή συγχή πρόκλησή του στό μυστήριο τῆς Μετανοίας, ὅπου κι ἡ διάγνωση τῆς καλύτερῆς θά γίνει κι ἡ καθοδήγηση θά κατορθωθεί μέ πληρότητα κι ἀσφάλεια.

ΤΑ ΕΠΙΤΙΜΙΑ

Γιά τὸ πῶς πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθεῖ μιὰ ψυχὴ μετὰ τὴν ἐξομολόγηση τῶν ἁμαρτιῶν της, ὁ Μέγας Βασίλειος συνιστᾷ νὰ ἐξετάζεται και νὰ διαπιστώνεται κατ' ἀρχὴν τὸ ἐξῆς. "Ἄν ἡ ψυχὴ αὐτὴ παρουσιάζει καρποὺς ἔργων πού νὰ μαρτυροῦν τὴ λαχτάρια της γιὰ σωτηρία. Κι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Νύσσης συμπληρώνει: «Θὰ παρατηρηθεῖ καλὰ ἡ διάθεσή της γιὰ θεραπεία».

"Ὅταν αὐτὸ βολιδοσκοπηθεῖ, ὁ πνευματικὸς, ἔχοντας ὑπ' ὄψη του και τὴν ἰδιοσυγκρασία και τίς συνθηκῆς πού μέσα τους ζεῖ αὐτὴ ἡ ψυχὴ, θά κατασταλάξει στόν τρόπο χειρισμοῦ της.

Γιά τὴν ἀνάρρωση και τὴν ἀποκατάσταση μιᾶς ψυχῆς στόν κατὰ Χριστὸν βίον, μεγάλη εἶναι ἡ σημασία πού ἔχουν «ὁ κανὼνας και τὸ ἐπιτίμιον ὅπου δίδει και διορίζει ὁ Πνευματικὸς, ὡς ἂν εἶναι προσευχαί, ἐλεημοσύνη, νηστεία, ἐπίσκεψις ἀγίων τόπων, γονυκλισία και τὰ ὅμοια ὅπου θέλουσι φανεῖ ἀρμόδια εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πνευματικοῦ» (Ὁρθόδοξος Ὁμολογία Μογίλα).

Οἱ κανόνες και τὰ ἐπιτίμια δὲν εἶναι ποινῆς και τιμωρίες, πού τάχα ἀπαιτεῖ ἡ θεία Δικαιοσύνη γιὰ νὰ ἰκανοποιηθεῖ. "Ὅποιος ἔτσι σκεφθεῖ, βλασφημεῖ. Ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου γίνεται χάρις μόνο στό αἷμα και στήν ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ. "Ὅλοι —σαλπίζει ὁ θεὸς Παῦλος— εἴμαστε ἀπὸ τὴ Χάρη σωσμένοι.

Οἱ κανόνες και τὰ ἐπιτίμια εἶναι ἀπλῶς φάρμακα, μέσα θεραπευτικά, τρόποι ὑποδοθητικοὶ γιὰ τὴν ἀσφαλὴ ἀνάρρωση κι ἀπαλλαγὴ τοῦ ἁμαρτωλοῦ ἀπὸ τὰ πάθη και τίς συνέπειες τῆς ἁμαρτίας. Ὁ ἱερὸς Αὐγουστίνος δὲν διστάζει νὰ ὀνομάσει «τιμωρίες» αὐτὰ τὰ μέσα, προσθέτοντας ὅμως εὐθὺς και τὸν προσδιορισμὸ «ἱαματικές», γιὰ νὰ δείξει ὅτι κοντὰ στὰ ἄλλα βοηθοῦν και στό ἐξῆς. Ν' ἀποχτήσῃ ὁ χριστιανὸς βαθύτερη συναίσθηση τόσο τῆς ἁμαρτίας ἀπ' ὅπου ἀπομακρύνθηκε, ὅσο και τῆς ἀγιότητος ὅπου τείνει νὰ φθάσει.

Τὸ πιὸ βασικὸ ἐπιτίμιον εἶναι ἡ ἐπιβολὴ ἀποχῆς ἀπὸ τὴ θεία Κοινωνία γιὰ ἕνα διάστημα. Τὸ διάστημα αὐτὸ καθορίζεται ὄχι ἀπλῶς ἀπὸ τὸ εἶδος τῶν ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ κι ἀπὸ δύο ἄλλα δεδομένα: πρῶτα ἀπὸ τὸ ποῖον τῆς μετανοίας κι ὕστερα ἀπὸ τὸ κατὰ πόσον ὑπολογίζεται ὅτι θά ὀγει σὲ καλὸ γιὰ τὸν μετανοημένο ἁμαρτωλὸ τὸ χρονικὸ μάκρος τῆς ἀπαγορεύσεως.

Ὁ ΟΔ' Κανὼν τοῦ Μεγάλου Βασιλείου ὀρίζει ὅτι σὲ περίπτωσι πού ἡ μετάνοια εἶναι ἐκδηλὰ πλήρης, ὁ πνευματικὸς δὲν εἶναι καθόλου ἀξιοκατάκριτος ἂν ἐλαττώσει τὸ χρόνον τῶν ἐπιτιμῶν. Κι ὁ ἴδιος Πατήρ, παρά πέρα, τονίζει ὅτι δὲν πρέπει νὰ προσέχεται «τόσο ὁ χρόνος, ὅσο ὁ τρόπος». Εἰδικὰ δὲ γιὰ τὸν ἀποκλεισμὸ ἀπὸ τὴ θεία Μετάληψη, ὁ Δ' Κανὼν τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Νύσσης λέει προσφύεστατα: «Ὅπως ἀπαγορεύεται νὰ ρίχνουμε τὸ Μαργαρίτη στοὺς χοίρους, ἔτσι και τὸ ν' ἀποστεροῦμε ἀπὸ τὸν τίμιον Μαργαρίτη τὸν ἥδη (μὲ τὴν ἀληθινὴ μετάνοια) ἄνθρωπο, εἶναι ἄτοπον».

Ἡ ἄκρα αὐστηρότης, ἡ κατὰ γράμμα προσήλωση

στοὺς Κανόνες τῆς Ἐκκλησίας μπορεί λοιπὸν νὰ οδηγήσει σὲ ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Κατὰ τὸν ἱερὸ Χρυσόστομο, ἡ πιὸ γερὴ θηλεία, μέ τὴν ὁποία ὁ Διάβολος τραβά στήν ἀπώλεια τίς ψυχές, εἶναι ἡ ἀπόγνωση. Στὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας, ἡ ψυχὴ προσέρχεται διότι δὲν τῆς ἔχει ἀπολείψει ἡ ἐλπίδα. Εἶναι λοιπὸν φοβερὸ πρᾶγμα, ἐκεῖ ἀκριβῶς ὅπου κατ' ἐξοχὴν εἶναι ὁ θρόνος τῆς ἐλπίδος, τὸ μυστήριο αὐτὸ τῆς ἀναγεννήσεως, νὰ συναντᾷ ὁ ἄνθρωπος τὴν ἀπόγνωση και νὰ κερδίζεται ὀριστικὰ ἀπὸ τὸν Διάβολο ἀντὶ γιὰ τὸν Χριστό. Πῶς; "Ὅταν τύχει σ' ἕναν ἀνάξιον πνευματικὸ, πού ἡ ἄμετρη αὐστηρότης του θά τρομάξει, θ' ἀπελπίζει και θά κρημνίσει στήν ἀπώλεια τὴν ψυχὴ αὐτή! "Ἄν ὅμως ἡ τέτοια διαχείρισις τῶν ἐπιτιμῶν ὀδηγεῖ στόν χαμῖ, τὸ ἴδιο μπορεί νὰ καρποφορήσει κι ἡ ἀντίθετή της, ἡ πολὺ ἐπιεικής. «Ἐπάρχουν —παρατηρεῖ ὁ Χρυσόστομος— μερικοὶ πού, ἐπειδὴ δὲν τοὺς δόθηκε κάποια τιμωρία ὡς ἀντίρροπο τῶν ἁμαρτημάτων τους, ξεπέφτουν σὲ ἀνεμελιά κι ἔτσι γίνονται πολὺ χειρότεροι κι ὀδηγοῦνται σὲ μεγαλύτερες ἁμαρτίες».

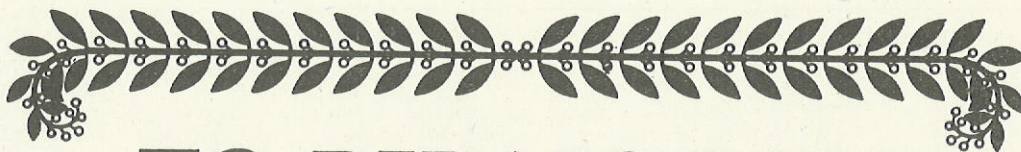
Τὰ ἐπιτίμια λοιπὸν πρέπει νὰ καθορίζονται κατὰ τέτοιο τρόπο, ὥστε νὰ τὰ βαστᾷ ὁ χριστιανὸς πού ἐξομολογήθηκε και νὰ συντελοῦν στήν ἀποκατάστασι τῆς πνευματικῆς του ὑγείας.

Καλὸ εἶναι ἐπίσης νὰ προσέχει ὁ πνευματικὸς και στήν ἐκλογὴ τῶν καταλλήλων ἐπιτιμῶν γιὰ κάθε περίπτωση, πού περνᾷ ἀπὸ μπροστὰ του. Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος κι ἄλλοι Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας συνιστοῦν νὰ γίνεται ἡ ἐκλογὴ αὐτὴ μέ κύριο κριτήριον τὸ ἐξῆς. Νὰ ἐπιβάλλεται στόν ἐξομολογούμενον ἡ ἐφαρμογὴ ἀρετῶν κι ἀσκήσεων πού ἀντιστοιχοῦν στό εἶδος τῆς ἁμαρτίας του. Παράδειγμα: στόν λαίμαργο ἢ νηστεία, στόν φιλάργυρο ἢ ἐλεημοσύνη κ.λπ. "Ὅλα δὲ αὐτὰ μέ μέτρο πάντοτε, ἀνάλογα μέ τὴν ἀντοχὴ κάθε ψυχῆς. Γενικά, τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας, ὅπως τὸ διώνει ἡ Ὁρθόδοξία, εἶναι ἐξαισιος συγκερασμὸς τῶν δύο δυνάμεων πού ἀπεργάζονται τὴν ἀνθρώπινη σωτηρία, δηλαδὴ τῆς θείας ἀγάπης και τῆς δικῆς μας ἀγαθῆς προαιρέσεως κι ἀποφάσεως. Ἀπὸ τὴν πρώτη ἀποψη, τὸ πλημμυρίζει ἡ χαροποιὸς πληροφορία ὅτι ὁ Θεὸς συγχωρεῖ, δὲν κρίνει και δὲν τιμωρεῖ. Ἀπὸ τὴ δεύτερη, τὸ ἐξυψώνει ἢ συναίσθησι τοῦ χριστιανοῦ ὅτι κι ὁ ἴδιος συνεργάζεται μέ τὴ Χάρη δημιουργικὰ και προσφέρει τὸν ἀγῶνα του, τοὺς κόπους και τίς προσπάθειές του ὡς ἀπάντησι στὴ θεία ἀγάπη.

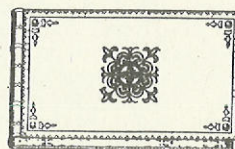
Τὰ ἐπιτίμια, οἱ ὑποδείξεις, οἱ ἐντολές τοῦ πνευματικοῦ εἶναι ὄχι συνέπειες τῆς ἐνοχῆς, πού μετὰ τὴν ἐξαγόρευσι δὲν ὑπάρχει πλέον, ἀλλὰ ἡ πρώτη πολεμικὴ στολή, πού δίνεται στήν ψυχὴ γιὰ ν' ἀγωνισθεῖ ἀρματομένη τὸν ἐνδοξο και καλὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ κακοῦ, τὸν ἀγῶνα τοῦ ἐξαγνισμοῦ της.

Τὰ ἐπιτίμια, πιὸ λίγα και πιὸ εἰδικὰ, ἔχουν λόγο και σὲ ψυχῆς προχωρημένες στήν ὁδὸ τοῦ Κυρίου. Σ' αὐτὴν τὴν περίπτωσι, πρόκειται γιὰ ὄπλα πιὸ δυσκολομεταχειρίσιμα και βαρειά, πού σκοπὸς τους εἶναι νὰ κατατροπώσουν τὸν Διάβολο στὶς τελευταῖες θέσεις του, νὰ τὸν ἐκβάλουν ἀπὸ τὰ ὑπολειπόμενα ἐδάφη μιᾶς ἐλευθερωμένης ψυχῆς, ἐδάφη πού τυχὸν κατορθώνει νὰ κατέχει ἀκόμη.

Τ Ε Λ Ο Σ

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ

Πρωτοπρεσβυτέρου
Κων)νου Δ. Βαστάκη

ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΤΕΣ
ΚΑΙ ΜΙΚΡΟΧΩΡΙΤΕΣ
ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

Ίστορία αίματος, προσφοράς, συνεχών αγώνων για την πίστη και την ελευθερία, είναι η ιστορία του έλληνικού έθνους.

Μικροί και μεγάλοι ήρωισμοί. Άθόρυβες θυσίες και ποικίλες άθλήσεις στο χώρο της φιλοπατρίας και της υπεράσπισης της αλήθειας και του δικαίου.

στεργιώνει, κάθε φορά, τὸ δέντρο τῆς ἐλευθερίας. Κι αὐτὸς ὁ πιστὸς παπᾶς «ἄχρι θανάτου» στὸ διακονημά του, εἶναι ὁ πατέρας τοῦ συγγραφέα, ὁ οἰκονόμος Δημήτριος Κ. Βαστάκης, ἱερέας καὶ δημοδιδάσκαλος (1900 - 1942).

Τὸ βιβλίο ἀναφέρει ὅλες σχεδὸν τὶς λεπτομέρειες τῆς σφαγῆς καὶ τοῦ μαρτυρίου. Εἶναι ἕνα πνευματικὸ χρονικὸ πού μὲ πόνο καὶ σεβασμὸ στὴν καυτὴ μνήμη, παραδίνεται ἀπὸ τὸν σ. ὡς φωτεινὸ παράδειγμα φιλοπατρίας καὶ πίστες στοὺς μεταγενέστερους.

Ἀποτελεῖ σημαντικὴ προσφορά τοῦ π. Κ. Δ. Βαστάκη, ὄχι μονάχα στὴν ἱστορικὴ χρονογραφία. Ἀλλὰ καὶ στὸν ἑλληνικὸ κληρο, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε πρωτοπῶρος στὰ καλὰ ἔργα καὶ στὴν ἀντίσταση κατὰ τῆς ὀλικῆς ἀλαζονείας καὶ τυρανίας.

Δημ. Λ. Σταθοπούλου
ΟΥΡΑΝΙΑ ΣΟΦΙΑ

Ὁ Δημήτρης Λ. Σταθοπούλος εἶναι καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν. Ὁμως σ' ὅ,τι κι ἂν γράψει παραμένει πάντοτε στὴ φλέβα του, στὶς ἔρευνες του καὶ στὶς θεωρητικὲς ἢ πνευματικὲς καταδύσεις του, ἕνας γνήσιος ποιητὴς. Ἐνας πομπὸς καὶ δέκτης τῶν πῶ λεπτῶν ἱστορικῶν καὶ αἰσθητικῶν διακρίσεων τοῦ ἀνθρώπινου βίου.

Ἐγὼ μπροστά μου δυὸ βιβλία του: Τὸ ἕνα εἶναι τὸ «HOMO RELIGIOSUS» καὶ τὸ ἄλλο τὸ «Οὐράνια Σοφία». Ἀποτελοῦν μελέτες, ἔρευνες, σκιαγραφήσεις, ἐπικαιρες ἀναφορὲς καὶ ἐπισημάνσεις πάνω στὸ πανανθρώπινο φαινόμενο τῆς θρησκείας καὶ τοῦ θρησκευόμενου ἀνθρώπου.

Μὲ τὴν πείρα τοῦ θρησκευολόγου, ἀλλὰ καὶ τὴν αἴσθηση τοῦ ποιητῆ, ὁ Δ. Σταθοπούλος ἀναφέρει εὐστοχα καὶ βιωματικὰ σὲ θέματα φιλοσοφίας, ἱστορίας, θρησκευολογίας, ἀνθρώπινης εὐαισθησίας καὶ λογοτεχνίας. Καὶ δίνει μοναδικὲς προεκτάσεις στὸ ἀπέραντο ὀλικὸ πού ἰχνηλατεῖ ἐπιδέξια.

Ὡστόσο κύριο καὶ κείμερο χαρακτηριστικὸ ὄλων αὐτῶν τῶν θεμάτων πού παρουσιάζει, εἶναι ἡ βαθιὰ ἀνθρώπινη διάστασή τους καὶ ἡ ποιητικὴ διάθεση μὲ τὴν ὁποία τὰ ἀναλύει.

Τὸ νόμιμο ἐρέθισμα τῶν ὄσων γράφει εἶναι μιὰ πρόκληση καὶ πρόσκληση νὰ ἐνσκιώσουμε στὸ περιεχόμενό τους, βέβαια! Ταυτόχρονα ὅμως νὰ θρηθοῦμε καὶ στὴν ἀποκάλυψη τῆς ἀγάπης, τῆς καταλλαγῆς καὶ τῆς οὐράνιας γαλήνης πού ὁ σ., μὲ δικούς του

ΠΡΩΤΟΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ Δ. ΒΑΣΤΑΚΗ

ΜΕΓΑΛΟΧΩΡΙΤΕΣ
ΚΑΙ
ΜΙΚΡΟΧΩΡΙΤΕΣ
ΕΘΝΟΜΑΡΤΥΡΕΣ

ΤΗΣ
24ης ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1942

«Φίλοι μου ἀγαπητοί μου ἑστέ
1927 καὶ ἀπὸ τὴν Ἐθνομαρτυρῶν
τοῦ Κωνσταντ. Βαστάκη»

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟΝ ΜΕΤΑΛΛΟΧΡΩΜΑΤΩΝ «Π. ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ»
Ἔκ. 112 Α' (1951)

Δημήτρης Σταθοπούλου
ἀπ. κολλητὸ ἀπὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν

Οὐράνια Σοφία

Τὸ φαινόμενο τῆς ἀνάστασης
κατανοεῖται θρησκευτικῶς

Ἐκδόσεις Ἀθήνας
Ἀθήνα 1951

Ἄπειράριθμα τὰ θύματα, τὰ ἱερά σφάγια, οἱ περιφρονητὲς τῆς βίας, οἱ Νεομάρτυρες, οἱ Ἐθνομάρτυρες, τὰ φωτεινὰ ἀστέρια τῆς ὀρθόδοξης καὶ τῆς ἑλληνικῆς διάρκειας.

Μιά τέτοια ομάδα ἀπὸ 13 μάρτυρες παρουσιάζει, ὡς μνημόσυνο, στὸ βιβλίο του ὁ Πρωτοπρ. Κων. Δ. Βαστάκης. Μιά ομάδα, ὅπως συμβαίνει σὲ ὅλες τὶς παρόμοιες περιπτώσεις, πού ἀνάμεσά τους ὑπάρχει πάντα καὶ ὁ μπροστάρης παπᾶς. Ὁ ποιμὴν, πού ὀδηγεῖ τὸ ποίμνιο στὴν ὑπέρτατη προσφορά τῆς θυσίας, γιὰ νὰ

δρόμους καὶ σιωπὲς, μᾶς ὀδηγεῖ.

Ἔτσι, καθὼς πορεύεσαι στοὺς γλυκοὺς πόνους τῆς ἀναζήτησης τῆς καρδιάς, τοῦ θείου, τῆς αλήθειας καὶ τοῦ ὠραίου, θρῖσκεσαι κιόλας στὸν τόπο τῆς ἐπιθυμίας σου! Ψάφεις τὸν ἑαυτὸ σου, τὸν πλησίον σου καὶ τὸ Θεό. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ, ἐνῶ πληροφορεῖσαι γιὰ ἕνα πλῆθος πράγματα τοῦ ἀνθρώπινου καὶ πνευματικοῦ βίου, ταυτόχρονα προσεγγίζεις ὑπαρξιακὰ τὶς ἀκαταδάμαστες βεβαιότητες τῆς οὐράνιας προσδοκίας. Κι ἀπολαμβάνεις τὴ γαλήνη τῆς σοφίας καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Θεοῦ.

Τάσου Μιχαλά
Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΣΤΗΝ ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

Γράψαμε και άλλοτε ότι ο δημοσιογράφος Τάσος Μιχαλάς με τις εκδόσεις του, τα μικρά, κομψά βιβλία που αναφέρονται στις ορθόδοξες Εκκλησίες όλου του κόσμου, προσφέρει μία πολυσήμαντη υπηρεσία στο θρησκευόμενο ποίμνιο, αλλά και μία μεγάλη χαρά. Έδραιώνει στη συνείδησή μας τη βεβαιότητα, ότι τελικά, ως Έλληνες Ορθόδοξοι, δεν είμαστε ανάδελφοι. Δεν είμαστε μόνοι σ' αυτόν τον πλανήτη. Μά έχουμε θερμούς αδελφούς σ' όλα τα πλάτη του κόσμου, με κείνους που ζούν, βιώνουν και εκφράζουν την Έλληνική Ορθοδοξία.

Τα βιβλία του: Η Εκκλησία στη Ρωσία, Η Ορθοδοξία στη χώρα του Τσαουσέσκου, Έδω Φινλανδία, 10 μέρες με τους Ορθόδοξους Σέρβους, Πολωνία, Ορθόδοξο οδοιπορικό και το πρόσφατο Η Ορθοδοξία στην Τσεχοσλοβακία, μας βεβαιώνουν για το λόγο το αληθές.

ίδιο ποτήριο τὰ άχραντα Μυστήρια.

Ξεχωριστά όμως το πρόσφατο βιβλίο του Τάσου Μιχαλά, ένατο (9) στή σειρά, προσφέρει κι ένα πλούσιο, ιστορικό υλικό της Εκκλησίας της Τσεχοσλοβακίας, που ως γνωστό την ίδρυσαν οι Έλληνες αδελφοί άγιοι Κύριλλος και Μεθόδιος.

Οι δύο αυτοί εμπνευσμένοι ιεραπόστολοι από τη Θεσσαλονίκη, κάτω από σκληρές δοκιμασίες και κακουχίες πέτυχαν να άποκαλύψουν και να έδραιώσουν την Ορθοδοξία στους Τσέχους και Σλοβάκους. Κι έτσι να αναστήσουν ένα λαό μέσα από την άγνοια και το σκοτάδι της προκατάληψης και να τον καταστήσουν μία δυναμική, εύρωπαϊκή κοινότητα. Όλα αυτά, καθώς το βάθος της ορθόδοξης πνευματικότητας, οι δυσκολίες και το ύψηλο φρόνημα κλήρου και λαού της Τσεχοσλοβακίας περιλαμβάνονται με το γνωστό, κομψό γράψιμο του Τ. Μιχαλά, στο νέο βιβλίο του. Βιβλίο που παρουσιάζει ανάγλυφα την ιστορία μίας ακόμα Εκκλησίας λουσμένης στο μαρτύριο και στο φως της ορθόδοξης Ανάστασης.

Έξάλλου κι ο τίτλος «Δοκίμια Εϋθύνης» δηλώνει άπερίφραστα την προσπάθεια, μά και την προσδοκία του Κ. Τσιρόπουλου, να συνειδητοποιηθούν μερικές κρίσιμες αλήθειες που μπορούν να βγάλουν τον Νεοέλληνα από ένα πλήθος άδιέξοδα πολιτικά, κοινωνικά, πνευματικά και ιστορικά, που τον κυκλώνουν άσφυκτικά.

Και από την άποψη αυτή το βιβλίο άποτελεί έγκολπιο για τον καθένα. Είναι μία σύντομη ζωής, στοχασμού κι έλπίδας που ο Νεοέλληνας πρέπει να έχει υπόψη του, γιατί δίνει λύσεις και προανατολίζει σωστά, ιδιαίτερα τους νέους.

Δημ. Φερούσης

Γιάννη Παπαχρόνη
Η ΧΑΡΗ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΑΓΙΑΖΕΙ
ΤΟ ΝΕΡΟ

Με γενικό τίτλο «ή χάρη του Θεού αγιάζει», οι εκδόσεις «Τέρτιος» (Κατερίνη) έγκαινιάσαν πρόσφατα μία παιδική σειρά με ιστορίες από την Άγία Γραφή, που ο γράφων πιστεύει ότι είναι έξαιρετικά ωφέλιμη για την τρυφερή ήλικία και άσφαλώς θα βρει μεγάλη ανταπόκριση.

Πρόκειται για ένα τεϋχος, το πρώτο της σειράς, με εικόνες ζωχρωμες και άσπυρομαυρες. Συνοδεύονται από συντομότατα κείμενα - άγιογραφικά χωρία που έξηγοϋν ύπομνηματίζοντας τις εικόνες. Η άγιογράφηση όφείλεται στο χρωστήρα του Κώστα Ξενοπούλου. Με άπτες και λιτές γραμμές έπέτυχε να άποδώσει κατ' άριστο τρόπο το νόημα προσώπων και γεγονότων, ενώ ένθαρρύνει το παιδί να χρωματίσει την άσπυρομαυρη εικόνα στην άπέναντι σελίδα.

Τά κείμενα, με βάση την Άγία Γραφή, έπιμελήθηκε ο Γιάννης Παπαχρόνης. Το πρώτο τεϋχος αναφέρεται στο νερο, ενώ προαναγγέλλεται ή έκδοση του β' τεϋχους (ή χάρη του Θεου άγιάζει τ ο κ ρ α σ ι κ α ι τ ο ψ ω μ ι) καθώς και του γ' (ή χάρη του Θεου άγιάζει τ ο λ α δ ι). Στο τέλος του τεϋχους καταχωρούνται σύντομα κείμενα (για τους γονείς και τά μεγάλα παιδιά) που έπεξηγοϋν κάπως πλατύτερα το κάθε θέμα.

Η προσπάθεια είναι έπαινετή, γιατί όπωσδήποτε θα βοηθήσει τά παιδιά να κατανοήσουν πιυχές από την ορθόδοξη πίστη μας, ενώ παρέχει και ένα χρήσιμο βοήθημα, προς την κατεύθυνση αυτή, στους γονείς, τους κατηχητές και τους δασκάλους.

Εϋάγγελος Π. Λέκκος

ΤΑΣΟΣ ΜΙΧΑΛΑΣ

Η ΟΡΘΟΔΟΞΙΑ
ΣΤΗΝ
ΤΣΕΧΟΣΛΟΒΑΚΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1985

Κώστα Ε. Τσιρόπουλου
ΔΟΚΙΜΙΑ ΕΥΘΥΝΗΣ

Δέν χρειάζεται να μιλήσει κανείς από τοϋτο το χώρο για την πνευματική και καλλιτεχνική προσφορά του Κώστα Τσιρόπουλου. Είναι γνωστός και καταξιωμένος. Δίνει τη δημιουργική παρουσία του σ' όλες τις θεωρήσεις της ζωής. Κι είναι παρών σ' όλα τά ιστορικά, κοινωνικά, πολιτικά και πνευματικά γεγονότα που έμφανίζονται στον τόπο μας τις τελευταίες δεκαετίες.

Την τρίτη έκδοση του βιβλίου του «Δοκίμια Εϋθύνης» θέλουμε μόνο να παρουσιάσουμε.

Πρόκειται για σύντομα κείμενα που «... εκφράζουν και άποτυπώνουν την προσπάθεια του συγγραφέα τους να προσεγγίσει και να κατοπτεύσει τά μεγάλα θέματα του καιρού μας και τά αιώνια θέματα του ανθρώπου μ' ένα τρόπο προσωπικό, άπογυμνωμένο από τις γνώσεις των άλλων».

Και πραγματικά. Τά ζωντανά αυτά κείμενα που άγκαλιάζουν όλα τά προβλήματα, τά έρωτήματα, τις ύπαρξιακές άπορίες και αναζητήσεις του σύγχρονου ανθρώπου - Έλληνα, είναι γραμμένα μ' άληθινό μεράκι. Δίνουν ανάγλυφη την άγωνία μίας άγρυπνης ψυχής, όπως είναι του συγγραφέα. Και σε πείθουν για τη μοναδικότητα των αισθημάτων και των ιδεών που περιέχουν.

Έκατομμύρια άνθρωποι γνωρίζουν και άγαποϋν τους Έλληνες, έπειδη είναι «έν πίστει αδελφοί». Βρίσκονται ένωμένοι στο ίδιο πνεύμα και κοινωνοϋν από το

Ε Π Ι Κ Α Ι Ρ Α

Μὲ ποιό δικαίωμα;

Η ΕΙΛΗΣΗ καθλώνει «Αμερικάνιδα 21 ἐτῶν, ἔγκνος σὶν τρίτο μήνα, πὸν ἔλεσε θῦμα αὐτοκινητιστικοῦ δυστυχήματος, ἀπεβίωσε σὲ νοσοκομεῖο τῆς πόλεως Ταλαχάση τῆς Φλώριδας, ἐπειδὴ ἀρνήθηκε νὰ κάνει μετάγγιση αἵματος, διότι τὸ ἀπαγορεύει ἡ αἴρεση τῶν «Μαρτύρων τοῦ Ἰεχωβά», σὴν ὁποία ἀνήκε. Σύμφωνα μὲ πηγὲς τοῦ νοσοκομεῖου, ἡ Μπριτζιτ Οὐῶνρερ εἶχε πλήρη συνείδηση τῆς σοβαρότητος τῆς καταστάσεώς της καὶ ὑπέβαλε δήλωση γιὰ τὴν ἀρνήσή της νὰ δεχθεῖ τὴ μετάγγιση αἵματος πὸν θὰ μποροῦσε νὰ τὴ γλιτώσει ἀπὸ τὸ θάνατο».

Καὶ ἐπανάληψιν ὁ Τῦπος ἀσχολεῖται μὲ περιπτώσεις χιλιαστῶν πὸν ἐπιλέγουν τὸ θάνατο προκειμένου νὰ μὴ δεχοῦν αἷμα. Ὅμως σὶν προκειμένο, τὰ πράγματα εἶναι πολὺ διαφορετικά. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν αὐτοκτονία ὑπάρχει καὶ δολοφονία ἄμεση. Τοῦ ἀγέννητου παιδιοῦ.

Μὲ ποιό ἄραγε «δικαίωμα»;

Πέθανε κι ἔζησαν τρεῖς!

ΕΣΒΗΣΕ σὶν δεκαοχτώ του λίγες βδομάδες πρὶν, ἀνάθονιας παράλληλα τὸ δαδὶ τῆς ζωῆς σὲ τρεῖς συνανθρώπους του. Πρόκειται γιὰ ἓνα δεκαοχτάχρονο ἄρσεν πὸν ἄφησε τὸν κόσμο μας δωρίζοντας ὅμως τὰ μάτια καὶ τὰ νεφρά του πὸν μεταμοσχεύθηκαν σὲ τρεῖς ἀνθρώπους.

Νὰ τὸν ἐπαινέσουμε; Δὲν τὸ χρειάζεται πιά. Πολὺν περισσότερο γιὰτὴν ἤδη θρῶσκειται κοντὰ σὶν μοναδικὸ ἀκριβοδίκαιο ἀθλοθέτη. Σ' ἐκεῖνον πὸν ὁ νεαρὸς μπορεῖ νὰ τὸν κοιτάξει κατὰ πρόσωπο μὲ τὴ συνείδηση ἀναπνεύμενη πὸς ἀκολούθησε —σὶν μέτρα τοῦ ἐφικτοῦ— τὸ παράδειγμά του: τῆς θνοίας!

Παραδείγματα...

«Καβάλα παίρνουν ἀντίδωρο...».

ΠΑΡΑΤΗΡΕΙΤΑΙ κάθε Κυριακή. Σοβαρὴ ἀταξία. Ὁ λόγος γιὰ τὸ ἀντίδωρο. Ἀκριθέστερα γιὰ τὴ μάχη γύρω ἀπὸ κάποιο πανέρι πὸν θρῶσκειται τὶς σὺ πολλὰς φορὲς σὶν παγκάρι. Γόρω του δημοτικὲς συμπλοκές. Πλήθη πὸν σπρώχνουν καὶ σπρώχνονται, ἐκνευρίζονται, δυσανασχετοῦν. Ἀπεγνωσμένα τὸ σημαδεύουν δεκάδες ἀπλωμένων χειρῶν. Ὡσπου τὸ φτάνουν, τὸ ρίχνουν καί... ἤσυχάζουν!

Ἀπευθυνόμαστε σὶν οὐς σεβαστοὺς πατέρες, ἐφημέ-

ριους τῶν Ναῶν (τῶν Ἀθηρῶν ιδιαίτερα, ὅπου ἡ πολυκοσμία δημιουργεῖ τὰ προαναφερόμενα). Ἄς θρῶθεῖ μιὰ λύση. Κι αὐτὴ δὲ νομίζουμε πὸς εἶναι νὰ τοποθετοῦνται σ' ὅλες τὶς εἰσόδους τοῦ Ναοῦ πανέρια. Ὁχι. Μὰ ὅπου εἶναι δυνατὸν, περισσότεροι ἱερεῖς σὶς τρεῖς πῦλες τοῦ Ἱ. Βήματος, σὶν Θρόνο, ἴσως καὶ ἄλλοῦ νὰ μοιράζον τὸ ἀντίδωρο. Ὁ λαὸς ἱκανοποιεῖται νὰ παίρνει τὸ ἀντίδωρο ἀπ' τοῦ παπᾶ τὸ χέρον (γιὰ νὰ θυμηθοῦμε τοὺς Κολοκοιτριωνάους). Ἔτσι ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα τὸ δημοτικὸ τραγούδι ταιριάζει σὴν περίπτωση ὡς πρὸς τὸ πρῶτο του μόνο μέρους...

Ψυχαγωγία - ψυχοκτονία.

ΤΟ ΚΑΛΟΚΑΙΡΙ εἶναι διάσπαρτο ἀπὸ μνημὲς ἁγίων. Θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ χαρακτηρίζαμε ἱεροῦ μωσαϊκό. Ἀπ' τὴ μιὰ ἄκρη τῆς πατρίδας μας ὡς τὴν ἄλλη καθεδρικοὶ ναοὶ μὰ κι ἐκκλησιάκι ἀπέροστα πατηνυρίζουν. Πολὺν περισσότερο, τὰ νησιά μας πὸν συγκεντρώνουν δυὸ καὶ τρεῖς φορὲς τὸν ἀριθμὸ τοῦ γηγενοῦς πληθυσμοῦ τους.

Χαρακτηριστικὰ ἀναφέρουμε τὸ πανελλήνιο προσκύνημα τῆς Ἁγίας Μαρκέλλας, 22 Ἰουλίου, σὶν Χίο — πὸν εἶναι ἡ προκαθημένη τῆς εὐσεβείας ἀνάμεσα σὶν νησιά τοῦ ἀρχιεπελάγου. Καὶ συγκεκριμένα σὶν Β.Δ. ἀκτὴ της, ἀπέναντι σὶν Ψαρά. Βλέπουμε τὸ χῶρο τοῦ μαρτυρίου της. Συγκλονίζεται ὁ προσκυνητὴς ἀντικρύζοντας τὴ θραυχὴ ἀκτὴ ὅπου ἡ θάλασσα εἶναι ἀνακατεμένη ἀκόμα μὲ τὸ αἷμα τῆς ἁγίας. Σὶν σημεῖο αὐτὸ τὸ νερὸ εἶναι... κόκκινο! Καὶ λίγο πὸν πέρα ὁ βράχος πὸν κυριολεκτικὰ ἀνοιξε καὶ τὴν κατάρπιε» γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ἀτίμωση. Ἀξίζει κανεὶς νὰ ὀδηγήσει ἐδλαδικὰ τὰ θήματά του σὶν χῶρο αὐτό. Μὰ καὶ σὲ χιλιάδες ἀνάλογους, ὅπως προαναφέραμε, πὸν εἶναι διάσπαρτοι σὶν φιλότιμο ἑλληνικὸ ἔδαφος. Σίγουρα θὰ διδαχτοῦμε. Θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ μὴν κατατήσουν οἱ διακοπὲς μας ψυχοκτονία ἀλλὰ ψυχαγωγία σωστή.

Δυστυχία (I).

ΚΑΤΑ κόρον πολλοὶ καὶ διάφοροι —καλοζωισμένοι κατὰ κανόνα— ἰσχυρίζονται ὅτι «δὲν ὑπάρχει σήμερα ἄνθρωπος σὶν Ἑλλάδα πὸν νὰ πεινᾶ, νὰ μὴν ἔχει τουλάχιστον ἓ ἀπαραίτητα». Κι ὅμως! Ἀθανασία Μαν... λέγεται ἡ γιὰγιά πὸν αὐτοπυρολήθησε σὶν ἀκάλυπτο χῶρο πολυκατοικίας σὶν Ἀσκληπιοῦ 104, ἐπειδὴ ἔνιωθε νὰ τὴν πνίγουν τὰ προ-

βλήματα της «ζωής» της. Δεν είχε τις δραχμές να πληρώσει το νοίκι κι ο ιδιοκτήτης την απειλούσε με έξωση! Ούτε χρήματα για φαγητό είχε και τα παιδιά της — «είχε» παιδιά — δεν την «ήξεραν». Πριν απ' αυτό το άπονεομημένο διάδημά της είχε αποπειραθεί να τερματίσει τη ζωή της πίνοντας άκουαφόρτε και κόβονιας τις φλέβες της. Εδνυχῶς γλίτωσε και τις τρεῖς φορές. Και μιὰ σημείωση: ἡ γιαγιά τὰ ἔχει τετρακόσια! Και τὸ κοινωνικὸ σύνολο μὲ τετρακόσιες θελοντὲς ἔχει ἀσφαλίσει τὴν στέπη του κατὰ τρόπον ὅμως πὸν νὰ ἔναι ἐλεύθερη μόνον ἢ εἰσαγωγή...

Δυστυχία (II).

ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ τό... προηγούμενο. Δὲν εἶναι μόνον ὁ Γ' κόσμος πὸν ὑποφέρει. Κάπου και ἡ Εὐρώπη ἔχει νὰ παρουσιάσει ἀναξιοπαθοῦντες, θλιβεροὺς πρωταγωνιστὲς δραμάτων. Ὁ λόγος στὸ προκείμενο γιὰ τὴ Γαλλία. Διαβάζουμε σὲ θρησκευτικὸ ἔντυπο:

«Στὸ κέντρο τῆς πόλεως Ἀγ. Στέφανος, τριάντα μέτρα ἀπὸ τὴν κεντρικὴ Τράπεζα, ἕνας ἄνθρωπος νεκρὸς ἀπὸ κρῦο. Εἶναι δύσκολο σὰν «καθὼς πρόκειναι» ἄνθρωποι πὸν εἴμαστε, νὰ καταλάβουμε τὴν περίπτωση και πὸν εὐκόλο γιὰ τὸν τύπο και τὴν καλὴ μας συνείδηση νὰ ποῦμε πὸς ἦταν ἕνας περιθωριακὸς ζητιάνος... Ἐνας ἄνεργος 26 ἐτῶν μὲ δύο παιδιά 5 ἐτῶν και 3 μηνῶν, πέρασε 8 ἡμέρες στὴ φυλακὴ (ἀποφυλακίστηκε τὴν ἐπομένη τοῦ βαπτίσματος τοῦ παιδιοῦ του) γιὰ ἕνα χρέος (470 F.F.) 10.000 δρχ. περίπου... Και ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν στὴ Γαλλία, χώρα πολιτικῶν ἀσύλων, χώρα δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, στὴν πυρηνικὴ ἐποχὴ, στὸν Ἀγ. Στέφανο, σὲ φιλελεύθερη πόλη!...».

Τὸ Βιβλίο τῶν βιβλίων.

ΤΕΛΕΙΩΣΕ ἡ μετάφραση τῆς Καινῆς Διαθήκης στὴ σύγχρονη τουρκικὴ γλώσσα! Πρόκειται γιὰ μιὰ μετάφραση πιστὴ και πολὺ προσεγμένη. Ἀναμένεται νὰ κυκλοφορήσει πολὺ σύντομα τόσο στὴν Τουρκία ὅσο και στὴ Γερμανία ὅπου ἐργάζονται χιλιάδες Τοῦρκου».

Και μιὰ πὸν ὁ λόγος γιὰ τὴν Καινὴ Διαθήκη, ἀναφέρουμε ὅτι «στὴ Βραζιλία ἄρχισε νὰ ἐφαρμόζεται ἕνα πρόγραμμα γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν και διδασκαλίαν τῆς Κ.Δ. σὲ σχολεῖα μὲ τὴν διανομὴν 25.000.000 ἀν-

τιτύπων. Τὴν προσπάθεια ὑποστηρίζει και ὁ πρόεδρος τῆς χώρας σὰν ἕνα κλειδί γιὰ τὴν κοινωνικὴ ἀνάπτυξη».

Δὲν εἶναι τυχαῖο πὸν τὸ Βιβλίο τῶν βιβλίων κερδίζει συνεχῶς ἔδαφος στὴν ὑδρόγειο, σπιθαμὴ πρὸς σπιθαμὴ.

— Ποιὰ εἶναι ἄραγε ἡ «θέση» τῆς Κ.Δ. στὴν Ὁρθόδοξη Ἑλλάδα, τὴν χώρα πὸν δάνεισε τὴν γλώσσα στὸ εὐαγγέλιο, 2.000 χρόνια πριν;

«Ἐντολοδόχοι τοῦ Ἔθνους»;

ΒΑΙ ΟΜΩΣ! Δασκάλα ἀπὸ τὴ Βόρεια Ἑλλάδα, τῆς ὁποίας ἡ ταυτότητα γράφει «ῥηκότης ἐλληρικὴ», μᾶς ἄφησε ἀναυδους. Σὲ μιὰ ἐπίσκεψη τῶν μαθητῶν τῆς στὸ Μουσεῖο Μακεδονικοῦ Ἀγώνα θρονοφόναξε πὸς ὑπάρχει «Μακεδονικὴ γλώσσα» και ἀκόμα πὸς ὑφίσταται και θέμα «Μακεδονικῆς μειονότητας». Πληροφόρηθήκαμε ἀκόμα πὸς ἡ Σχολὴ Νηπιαγωγῶν ἀρνήθηκε νὰ γιορτάσει τὴν ἐπέτειο τοῦ Μακεδονικοῦ Ἀγώνα και συνδικαλιστικὰ στελέχη τῆς ΟΔΜΕ σὲ διάφορες πόλεις ἀρνήθηκαν νὰ πάρουν μέρος σ' ἐκδηλώσεις μὲ σκοπὸ τὴ διαφώτιση γιὰ τὸ Μακεδονικὸ Ἀγώνα. Και νὰ σκεφτεῖ κανεὶς ὅτι σύσσωμη ἡ Ἐκκλησία και Πολιτεία μὲ κορυφαῖο τὸ Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν κ. Σεραφεὶμ ἔχουν ἀντιδράσει στὸ δῆθεν «Μακεδονικόν». Ἄς μὴ ξεχνοῦμε ὅτι «οἱ ἐκπαιδευτικοὶ εἶναι ἐντολοδόχοι τοῦ Ἔθνους»!

Πύρρειος νίκη...

ΚΟΥΠΤΕ τὸ τοιγάρο γιὰ νὰ ζήσετε περισσότερο! Αὐτὸ εἶναι τὸ συμπέρασμα ἐπιστημονικοῦ συμποσίου πὸν διοργάνωσε ἡ Ἑλλ. Καρδιολογικὴ Ἐταιρεία σὲ κεντρικὸ ἀθηναϊκὸ ξενοδοχεῖο.

Γιὰ νὰ μὴν εἴμαστε ἀπόλυτοι θὰ σημειώσουμε ὅτι τὸ Μάρτιο τοῦ '86 οἱ Ἕλληνες κάπνισαν λιγότερο ἀπ' τὸν ἀντίστοιχο περσινὸ μῆνα. Μὴ βιασιεῖτε νὰ πανηγυρίσετε. Μπορεῖ νὰ εἶναι νίκη, ἀλλὰ εἶναι «Πύρρειος»! Τὰ στοιχεῖα εἶναι εὐγλωττα: Μάρτιος 1986: 103.324.052 πακέτια. Μάρτιος 1985: 106.265.933! Ἄν ἐπολογίσουμε ὅτι κατὰ μέσον ὄρο σ' ἕνα μῆνα οἱ Ἕλληνες καῖνε 10.000.000.000 δραχμές, στὸ χρέο καιγόταναι 120 δισεκατομμύρια! Ὅμως ἄς θεωρηθεῖ και αὐτὸ μιὰ «νίκη». Ὁ ἀγώνας πρέπει νὰ ἐπιταθεῖ, γιὰ νὰ κερδηθεῖ ὁ πόλεμος. Αὐτὸ ἔχει σημασία.

♦ ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΗΣ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΗΣ ΔΙΑΚΟΝΙΑΣ Ἀθῆναι, Ἰασίου 1 — Τηλ. 72.10.734 ♦
Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Ἰωάννης Μιχαήλ, Ἀναστασάκη 3 - 157 72 Ἀθῆναι Τηλ. 77.87.978.